

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—7

[4001]-301

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ENGLISH (Compulsory)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

***Text Book* : Reflections III**

***N.B.* :—** (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in about **80** words each
(any *two*) : [16]

(i) Write a character sketch of Schatz with reference to 'A Day's Wait'.

(ii) Discuss the central theme of the poem 'The Justice of Peace'.

(iii) Discuss how the story 'The Happy Prince' is not just a fairy tale but an explicit social commentary.

2. Answer the following questions in about **80** words each
(any *two*) : [16]

(i) Comment on the relationship between the wife and the husband in the story 'The Unicorn in the Garden'.

P.T.O.

- (ii) What are the steps to resolve conflicts ?
- (iii) How does the poem 'Meeting At Night' describe the speaker's journey to meet his beloved ?

3. Attempt the following in about **100** words each (any *two*) : [16]

- (i) Write a letter to your friend inviting him/her to spend the summer vacations at your place.
- (ii) Write a paragraph on 'Do Reality Shows really help to the uprising talents' ?
- (iii) Write an essay on any *one* of the following :
  - (a) The role of Mass Media;
  - (b) The Menace of Corruption.

4. Attempt the following (any *eight*) : [16]

- (i) Fill in the blanks in the following sentences using 'ache', 'pain' or 'hurt' in their appropriate forms :
  - (a) Seema banged against the door and.....her arm.
  - (b) Sohan gets a.....in his leg when he runs.

(ii) Form *two* words each using the following prefixes (any *two*) :

(a) un.....

(b) ill.....

(c) dis.....

(d) bio.....

(iii) Make adjectives (any *two*) :

(a) Sympathy

(b) Theory

(c) Practice.

(iv) Find out the odd words in the following (any *two*) :

(a) diary, notebook, pen, knife

(b) sickle, rope, plough, sword

(c) lotus, rose, jasmine, apple.

(v) Rewrite the following sentences using appropriate words given in the brackets :

(a) I must.....my English. (improve, improvise)

(b) This book deals with social, political and.....issues of the period. (economic, economical)

(vi) Fill in the blanks with appropriate phrasal verbs given in the brackets :

(put off, put on, put out)

(a) We had to.....our wedding until September.

(b) Tom had just.....an ointment on his wound.

(vii) Complete the following sentences choosing appropriate alternatives :

(a) Ornithology is a study of..... . (birds, plants)

(b) I noted down the phone number on.....of paper.
(slip, sleep)

(viii) State whether the following are the instances of British English or American English :

(a) elevator

(b) lift.

(ix) Match the idioms in the Column A with their meanings in the Column B :

A

B

(a) at first hand

(i) close

(b) at hand

(ii) do not worry

(c) rest assured

(iii) to conclude

(d) at the end of the day

(iv) by experiencing

(x) Replace the phrase/word underlined with an appropriate one given in the brackets :

(a) This T. shirt is nice but it is very loose.

(baggy, skimpy)

(b) Many years ago bell-bottoms were very fashionable.

(in the height of fashion, in demand)

5. Attempt the following (any *eight*) : [16]

(i) Use the verbs in the brackets in correct tense form :

(a) I (live) in that house since 2008.

(b) My father (visit) the South Africa last year.

(ii) Complete the following sentences with 'will' or 'going to' as appropriate :

(a) Why are you turning off the television ?

I.....watch the news.

(b) Jack.....probably arrive at about 8 O'clock.

(iii) Use the following adverbs of 'frequency' in your own sentences :

(a) always

(b) once a day.

(iv) Change the following into the passive voice :

(a) The police arrested many criminals yesterday.

(b) They have decided to start a new sugar factory in their town.

(v) Write down the following sentences of inversion in the sentences of the normal order :

(a) A chimney sweeper's boy I am.

(b) Gone are all those good days.

(vi) Fill in the blanks 'a/an' or 'the'.

I took some gifts for.....children who live in.....refugee camp.

(vii) Change the following sentences into impersonal formal public notices :

(a) You are not allowed to spit here.

(b) You are not allowed to park your car near the signal post.

(viii) Identify the functions in the following sentences :

(a) Do you mind if I open the window ?

(b) Isn't that a beautiful flower ?

- (ix) Use the verbs in the brackets in the correct tense form :
- (a) Tom (not know) that we (get) all the books on this subject issued from the library.
  - (b) Mr. John (tell) his wife to go into the house and he (drive) away.
- (x) Transform the following information into noun phrases using appropriate premodification :
- (a) This is about the parade on the Republic Day. It was spectacular, in fact, extremely spectacular.
  - (b) This is a family magazine. It is famous in our country. There is no other magazine as famous as this one.

Total No. of Questions—5+4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[4001]-302

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MARATHI (मराठी) (Gen. III)

(आधुनिक मराठी साहित्य आणि उपयोजित मराठी)

(2008 PATTERN)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

अभ्यासक्रम :— (1) ग्रंथ परीक्षण

(2) प्रार्थनेची घंटा (ललित लेखसंग्रह)—अशोक कोतवाल

(3) चिनी मातीतील दिवस (प्रवास वर्णन)—लक्ष्मण गायकवाड

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. पुढीलपैकी प्रत्येक विभागातील एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [16]

(अ) ग्रंथ परीक्षकाच्या अंगी असणारे आवश्यक गुण लिहा.

किंवा

ग्रंथ परीक्षणाचे प्रयोजन लिहा.

(ब) तुम्ही वाचलेल्या कोणत्याही एका ग्रंथाचे परीक्षण करा.

2. पुढीलपैकी प्रत्येक विभागातील तीन प्रश्नांची उत्तरे वीस शब्दांत लिहा : [12]

(अ) (1) ललितगद्याला गुजगोष्टी असे कोणी संबोधले ?

(2) ललितगद्याच्या प्रेरणा लिहा.

- (3) ललितगद्य म्हणजे काय ?
- (4) ललितगद्यामध्ये कोणकोणत्या वाङ्मयप्रकारांचा समावेश होतो ?
- (5) ललित लेखनाच्या मर्यादा लिहा.
- (आ) (1) प्रवासवर्णन म्हणजे काय ?
- (2) प्रवासवर्णनाचे हेतू लिहा.
- (3) प्रवासवर्णन लेखनातील अडचणी लिहा.
- (4) प्रवासवर्णनाची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
- (5) मराठीतील कोणत्याही दोन प्रवासवर्णनांची नावे लिहा.

3. पुढीलपैकी प्रत्येक विभागातील कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर पन्नास शब्दांत लिहा : [12]

(अ) ललितगद्य लेखनातील 'मी'ची भूमिका लिहा.

किंवा

मराठी ललितगद्यांचा थोडक्यात परामर्श घ्या.

(ब) प्रवासवर्णन या वाङ्मय प्रकाराची व्याप्ती लिहा.

किंवा

प्रवासवर्णन लेखनातील आवश्यक नोंदी लिहा.

4. पुढीलपैकी प्रत्येक विभागातील एका प्रश्नाचे उत्तर दोनशे शब्दांत लिहा : [20]

(अ) 'तिन्हीसांजा' या लेखातील 'तुकडाबोय'चे व्यक्तिचित्र रेखाटा.

किंवा

'प्रार्थनेची घंटा' या शीर्षकाची सार्थकता स्पष्ट करा.

(ब) चिनच्या प्रगतीमध्ये स्त्रीयांचे योगदान लिहा.

किंवा

चिनमधील शेतकरी जीवन विशद करा.

5. पुढीलपैकी प्रत्येक विभागातील **एका** प्रश्नाचे उत्तर **तीनशे** शब्दांत लिहा : [20]

(अ) 'प्रार्थनेची घंटा' या ललितलेख संग्रहातील लेखांमधून डोकावणारा लेखक.

किंवा

'प्रार्थनेची घंटा' मधील लेखांची वैशिष्ट्ये लिहा.

(ब) 'चिनीमातीतील दिवस' या प्रवासवर्णनाचे वेगळेपण स्पष्ट करा.

किंवा

'चिनीमातीतील दिवस' या प्रवासवर्णनातील विविध व्यक्तिरेखांचा परामर्श घ्या.

[4001]-302

(व्यावहारिक व उपयोजित मराठी)

(पर्यायी अभ्यासक्रम)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. पुढीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी बीस शब्दांत लिहा : [20]

- (1) विविध प्रसारमाध्यमे कोणती ते सांगा.
- (2) प्रसारमाध्यमांचे मुख्य हेतू कोणते ?
- (3) वृत्तपत्रीय लेखनाचे प्रकार सांगा.
- (4) अग्रलेख म्हणजे काय ?
- (5) मराठीत पहिले वृत्तपत्र कोणी सुरू केले ? कोणते ?
- (6) प्रसारमाध्यमांसाठी कोणकोणत्या क्षेत्रातील व्यक्तीची मुलाखत घेता येते ते सांगा.
- (7) 'आकाशवाणी' चे सामर्थ्य कोणते ?
- (8) 'नभोनाट्य' म्हणजे काय ?
- (9) आकाशवाणी केंद्रात कोणकोणते विभाग असतात ते लिहा.
- (10) दूरदर्शन हे कोणत्या स्वरूपाचे माध्यम आहे.

- (11) दूरदर्शनवरील मराठी वाहिन्यांची नावे सांगा.
- (12) दूरदर्शनच्या लोकप्रियतेची कारणे सांगा.
- (13) दूरदर्शनवर कोणकोणते कार्यक्रम प्रक्षेपित केले जातात ते सांगा.

2. पुढील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **पन्नास** शब्दात लिहा :

- (अ) वृत्तपत्राच्या उपसंपादकाचे कार्य सांगा. [5]

किंवा

वृत्तपत्रीय बातमीची रचना कशी असते ते सांगा. [5]

- (ब) प्रसारमाध्यमांच्या भाषेचे स्वरूप सांगा. [5]

किंवा

वृत्तपत्रीय लेखांचे प्रकार सांगा.

3. पुढील प्रश्नांची उत्तरे **दोनशे** शब्दांत लिहा :

- (अ) वृत्तपत्रासाठी तुम्ही वाचलेल्या ग्रंथाचे 'ग्रंथपरीक्षण' तयार करा. [10]

किंवा

आकाशवाणीसाठी दंतमंजनच्या जाहिरातीचा नमुना तयार करा.

- (ब) आकाशवाणी व दूरदर्शनवरील बातमीपत्र लेखनातील फरक सांगा. [10]

किंवा

आकाशवाणीसाठी 'पर्यावरण रक्षण' या विषयावर भाषणाचा नमुना तयार करा.

4. पुढील प्रश्नांची उत्तरे **तीनशे** शब्दांत लिहा :

(अ) 'शेतीसमोरील आव्हाने' या विषयावर दूरदर्शनसाठी माहितीपट तयार करा. [15]

किंवा

दूरदर्शनसाठी घड्याळ कंपनीच्या जाहिरातीचा नमुना तयार करा.

(ब) महात्मा फुले यांच्या जीवनकार्यावर आधारित रूपक आकाशवाणी लिहा. [15]

किंवा

दूरदर्शनच्या लोकप्रियतेची कारणे कोणती ते सविस्तर लिहा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-303

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MARATHI (मराठी)

विशेष स्तर — प्रश्नपत्रिका क्र. 3

(S-3 : साहित्यविचार)

(2008 PATTERN)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. पुढीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी बीस शब्दांत लिहा : [20]

- (1) भामह ने केलेली साहित्याची व्याख्या लिहा.
- (2) विरेचन हे प्रयोजन कोणी सांगितले आहे ?
- (3) हेमचंद्राने सांगितलेली प्रतिभेची व्याख्या लिहा.
- (4) स्फूर्ती म्हणजे काय ?
- (5) शैलीची व्याख्या लिहा.
- (6) साहित्याच्या स्वादासाठी आवश्यक असणारे कोणतेही दोन गुण लिहा.
- (7) ललित साहित्याचे विविध प्रकार लिहा.
- (8) 'वाङ्मयाभिरुचीचे विहंगमावलोकन' हा ग्रंथ कोणी लिहीला ?
- (9) अभिरुची नियत करणाऱ्या कोणत्याही दोन घटकांची नावे लिहा.

- (10) साहित्याच्या वर्गीकरणातील कोणत्याही दोन सिद्धान्तांची नावे लिहा.
- (11) कविता ह्या साहित्यप्रकाराचे संक्षिप्त स्वरूप लिहा.
- (12) स्वप्नरंजन या प्रयोजनाचा पुरस्कार करणारे साहित्यिक कोण ?
- (13) संवेदन क्षमता म्हणजे काय ?

2. पुढीलपैकी दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी पन्नास (50) शब्दांत लिहा : [10]

- (1) साहित्यातील भावनात्मकता.

किंवा

अर्थप्राप्ती हे प्रयोजन.

- (2) 'संशययोग साहित्याच्या आस्वादातील एक अडथळा.

किंवा

वाचकाची सामाजिकता.

3. पुढील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी दोनशे शब्दांत लिहा : [20]

- (1) साहित्य निर्मितीस आवश्यक असणारे साहित्यिकाच्या व्यक्तिमत्वाचे विशेष लिहा.

किंवा

शास्त्रीय साहित्याची भाषा.

- (2) अभिरुची नियत करणारा घटक—आर्थिक पर्यावरण.

किंवा

साहित्यिकाच्या बांधिलकीची संकल्पना थोडक्यात स्पष्ट करा.

4. पुढील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **तीनशे** शब्दांत लिहा : [30]

(1) प्रयोजन म्हणजे काय ? ते सांगून साहित्याची प्रयोजने सविस्तर लिहा.

किंवा

साहित्य निर्मितीच्या शक्तीचा आढावा घ्या.

(2) साहित्याचे ठळक प्रकार सांगून कादंबरी या साहित्य प्रकाराचे स्वरूप लिहा.

किंवा

आस्वाद म्हणजे काय ? ते सांगून आस्वादासाठी आवश्यक गुण कोणते ?

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—2

[4001]-304

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MARATHI (मराठी)

विशेषस्तर अभ्यास-पत्रिका क्र. 4 (S-4)

(भाषाविज्ञान)

(2008 PATTERN)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. पुढीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी वीस शब्दांत लिहा : [20]

- (1) भाषा अभ्यासाच्या तीन पद्धती कोणत्या ते सांगा.
- (2) ऐतिहासिक भाषाविज्ञान म्हणजे काय ?
- (3) ऐतिहासिक भाषाविज्ञानाचा जनक कोण ?
- (4) 'क्रिऑल भाषा' म्हणजे काय ?
- (5) भारतीय भाषांचे सर्वेक्षण सर्वप्रथम कोणी केले ?
- (6) 'स्वन' म्हणजे काय ?
- (7) 'रूपिकांतर' म्हणजे काय ?
- (8) वाक्यातील दोन प्रमुख घटक कोणते ?
- (9) 'विधेय रुपबंध' म्हणजे काय ?
- (10) वाक्याचे उद्दिष्ट कोणते असते ते सांगा.
- (11) 'व्यंजना' म्हणजे काय ?
- (12) अर्थ म्हणजे काय ?
- (13) अर्थाचे विविध प्रकार सांगा.

2. पुढीलपैकी प्रत्येक विभागातील एका प्रश्नाचे उत्तर पन्नास शब्दांत लिहा : [10]
(अ) मुखमार्ग व नासिकामार्ग यांचे स्वननिर्मितीतील कार्य थोडक्यात लिहा.

किंवा

- तेष्व्या शतकातील मराठी भाषेचे स्वरूप स्पष्ट करा.
(ब) 'स्वनिम-स्वनांतरे' संबंध स्पष्ट करा.

किंवा

वाक्यातील प्रथमोपस्थित संघटक म्हणजे काय ?

3. पुढीलपैकी प्रत्येक विभागातील एका प्रश्नाचे उत्तर दोनशे शब्दांत लिहा : [20]
(अ) जगातील प्रमुख भाषाकुलांचा थोडक्यात परिचय द्या.

किंवा

- वाक्यातील किमान घटक सोदाहरण लिहा.
(ब) भाषा म्हणून मराठीच्या वाटचालीचा ऐतिहासिक आढावा घ्या.

किंवा

'रूपिका-रूपिम-रूपिकान्तर' ही संकल्पना स्पष्ट करा.

4. पुढीलपैकी प्रत्येक गटातील एका प्रश्नाचे उत्तर तीनशे शब्दांत लिहा : [30]
(अ) स्वनिम निश्चितीचे तत्व सांगून स्वरस्वनिम व व्यंजनस्वनिम यांचे वर्गीकरण करा.

किंवा

- ऐतिहासिक व वर्णनात्मक भाषा अभ्यासाचे महत्व स्पष्ट करा.
(ब) अर्थविन्यासाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

किंवा

वागिंद्रियाची रचना व कार्य आकृतीसह स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

[4001]-313

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

URDU

General Paper III

(History of Novel Drama and Afsana)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :—(1) Attempt All questions.

(2) Figures to the left indicate full marks.

۱۔ ناول نگاری کے فن کا جائزہ لیجئے۔ [۱۶]

یا
ناول نگاری میں اجزائے ترکیبی کی اہمیت سے بحث کیجئے۔

۲۔ مرزا ہادی رسوا کے فکر و فن پر اظہار خیال کیجئے۔ [۱۶]

یا
”ناول ’امراؤ جان آدا‘ میں مرزا رسوا نے لکھنؤ کے زوال پذیر معاشرے کی عکاسی کی ہے۔“ اس قول کی صداقت کا جائزہ لیجئے۔

۳۔ اردو ڈراما کے اقسام پر روشنی ڈالئے۔ [۱۶]

یا
ڈراما کے اجزائے ترکیبی بیان کیجئے۔

۴۔ مختصر افسانہ کے فنی لوازمات پر تبصرہ کیجئے۔ [۱۶]

یا
کرشن چندر کی افسانہ نگاری کی خوبیاں بیان کیجئے۔

P.T.O.

۵۔ درج ذیل میں سے کسی دو پر مختصر نوٹ لکھئے :

(۱) اندو کا کردار

(۲) بدھیا کا کردار

(۳) گوہر مرزا کا کردار

(۴) ناول میں کردار نگاری کی اہمیت

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

[4001]-314

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

URDU

Special Paper III

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :—(1) Attempt *All* questions.

(2) Figures to the left indicate full marks.

۱۔ ادبی تنقید کے اصول مفصل بیان کیجئے۔ [۱۶]

یا
ادبی تنقید کی تعریف بیان کرتے ہوئے اس کے محاسن و مصائب کا تجزیہ کیجئے۔

۲۔ اردو ادب میں تنقید کی تاریخ کا جائزہ لیتے ہوئے نفسیاتی تنقید پر روشنی ڈالئے۔ [۱۶]

یا
اردو ادب میں تذکروں کی اہمیت کا جائزہ لیجئے۔

۳۔ اردو ادب میں غزل کی نشو و نما پر نوٹ لکھئے۔ [۱۶]

یا
اردو ادب میں غزل کے ارتقاء پر تفصیل سے روشنی ڈالئے۔

۴۔ ولی دکنی کی شاعرانہ خصوصیات بیان کیجئے۔ [۱۶]

P.T.O.

یا
”میر تقی میر کی شاعری میں تشبیہات و استعارات لازمی جُز ہیں۔“ اس پر نقد تبصرہ
کیجئے۔

۵۔ ”آتش کی شاعری دبستانِ لکھنؤ کی نمائندہ شاعری ہے۔“ اس پر سیر حاصل بحث کیجئے۔ [۱۶]

یا
اصغر گونڈوی کی شاعری کی خصوصیات بیان کیجئے۔

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-315

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

URDU

Special Paper IV

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :—(i) Attempt All questions.

(ii) Figures to the left indicate full marks.

۱۔ مندرجہ ذیل میں سے کسی ایک عنوان پر مضمون لکھئے : [۱۰]

(۱) اُف یہ مہنگائی

(۲) ہمارے بھی ہیں رہنما کیسے کیسے

(۳) دورِ حاضر میں جمہوریت کی پامالی

۲۔ (الف) درج ذیل میں سے کسی دو پر مختصر نوٹ لکھئے : [۱۰]

(۱) صفت اور اسکی قسمیں

(۲) اعراب، حرکات و سکنات

(۳) اسم اور اسکی قسمیں

P.T.O.

(ب) درج ذیل میں سے کسی چار کی تعریف مع مثال لکھئے :

[۸]

(۱) تجنیس تام

(۲) تجاہل عارفانہ

(۳) مبالغہ

(۴) تجنیس ناقص

(۵) لف و نشر

(۶) تضاد

(ج) ذیل میں سے کسی دو اشعار کی تقطیع کیجئے اور بحر کا نام بھی بتائیے :

[۱۰]

(۱) نہ وہ عشق میں رہی گرمیاں نہ وہ حُسن میں رہی شوخیاں

نہ وہ غزنوی میں تڑپ رہی نہ وہ خم ہے زلفِ ایاز میں

(۲) وہ نبیوں میں رحمت لقب پانے والا

مرادیں غریبوں کی بر لانے والا

(۳) جو قومیں اپنی نادانی سے فتنوں کو جگاتی ہیں

وہی فتنے انہیں کے درپے آزار ہوتے ہیں

[۱۵]

۳۔ علمِ لسانیات کی مختصر تاریخ بیان کیجئے۔

یا

علمِ لسانیات کے مقاصد بیان کیجئے۔

۴۔ ہندوستان میں ہند آریائی زبانوں کے ارتقاء پر روشنی ڈالئے۔ [۱۵]

یا

اُردو زبان کے فروغ میں علماء اور صوفیاء کا کیا حصہ رہا ہے؟ واضح کیجئے۔

۵۔ مندرجہ ذیل میں سے کسی ایک عنوان پر ادبی مضمون لکھئے : [۱۲]

(۱) اکبر الہ آبادی اور قومی یکجہتی

(۲) علی گڑھ تحریک

(۳) جدید ٹکنالوجی اور زبان

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—8+3

[4001]-316

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

HINDI (G-3)

हिंदी (सामान्य-3)

(G-3 : निबंध, काव्य नाटक तथा लेखन)

(2008 PATTERN)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 80

पाठ्य-पुस्तकें :— (i) निबंध सौरभ—संपा. प्रा. सौ. उमा जाधव

(ii) गाथा कुरुक्षेत्र की—मनोहर श्याम जोशी

सूचनाएँ :—(i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

1. (अ) निम्नलिखित अंग्रेजी पारिभाषिक शब्दों में से किन्हीं छः के हिंदी पर्यायवाची शब्द लिखिए : [6]

- (1) Assistant
- (2) Canal Officer
- (3) District Judge
- (4) Headmaster
- (5) Foreign Secretary
- (6) Income Tax Officer
- (7) News Reporter
- (8) Protocol Officer.

(आ) निम्नलिखित अंग्रेजी संक्षिप्तियों में से किन्हीं चार के पूर्ण हिंदी पर्याय लिखिए : [8]

- (1) C.I.D.
- (2) C-DEC
- (3) D.Litt.
- (4) I.A.S.
- (5) I.F.S.
- (6) N.A.S.A.
- (7) U.K.

(इ) निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर समाचार लेखन कीजिए : [6]

- (1) महाविद्यालय में संपन्न प्रजासत्ताक दिन समारोह।
- (2) 'निर्भय कन्या' अभियान कार्यक्रम।

2. निम्नलिखित अवतरणों में से किन्हीं दो की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए : [10]

- (1) “हे केशव ! तुम्हें मुझ दुखियारी के इन खुले
अनसंवरे केशों की कसम
संधि की तो बात मत करना कभी
उन कौरवों से।”
- (2) “पुरुषार्थ से मनुष्य टाल सकता है अनर्थ भी
भविष्य भी सुधार सकता है अपने विवेक से
उत्साह और संकल्प का नाम है जीवन
यह भाग्यवाद तो जीते-जी मृत्यु है।”

- (3) “भला हुआ है किसी का भला
सिलसिला अधर्म का छेड़कर ?
हार तो होती है हार
जीत भी हार—जैसी बन गयी कुरुक्षेत्र में।”
- (4) “अमृत जीवन का द्वार है यही।
सबसे रहस्यमय ज्ञान यही है कि
मनुष्य और मनुष्यता से
श्रेष्ठतर कुछ भी नहीं है।”

3. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिए : [10]

- (1) दिनकरजी के अनुसार जिंदगी के असली मजे किनके लिए हैं ?
- (2) शनिग्रह के बारे में प्रचलित अंधविश्वासों का खंडन कीजिए।
- (3) ‘नीलकंठ’ निबंध के व्यंग्य को स्पष्ट कीजिए।

(आ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिए : [10]

- (1) अर्जुन ने भीष्म पर कैसे विजय पाई ?
- (2) ‘गाथा-कुरुक्षेत्र की’ काव्य-नाटक के अंत में वेदव्यास ने क्या उपदेश दिया है ?
- (3) ‘गाथा-कुरुक्षेत्र की’ काव्य-नाटक के शीर्षक की सार्थकता स्पष्ट कीजिए।

4. (अ) निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिए : [10]

- (1) उग्रजी ने बुढ़ापे की व्यथा का वर्णन कैसे किया है ?
- (2) 'मजदूरी और प्रेम' निबंध का आशय लिखकर उसकी विशेषताओं पर प्रकाश डालिए।

(आ) निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिए : [10]

- (1) 'गाथा-कुरुक्षेत्र की' इस काव्य-नाटक में पौराणिकता और आधुनिकता का सुन्दर समन्वय हुआ है'—इस कथन की समीक्षा कीजिए।
- (2) 'गाथा-कुरुक्षेत्र की' काव्य-नाटक के प्रमुख पात्रों का परिचय दीजिए।

(इ) निम्नलिखित में से किसी एक पत्र का नमूना तैयार कीजिए : [5]

- (1) भारत सरकार के स्वास्थ्य मंत्रालय द्वारा सभी राज्य सरकारों को रक्तदान शिविर आयोजित करने के सन्दर्भ में एक परिपत्र भेजा जाता है—नमूना तैयार कीजिए।
- (2) कार्यालय में नियमित तथा समय पर उपस्थित रहने के विषय में महाराष्ट्र सरकार द्वारा कार्यालयीन आदेश दिया जाता है—नमूना तैयार कीजिए।

(ई) निम्नलिखित में से किसी एक परिच्छेद का हिंदी में अनुवाद कीजिए : [5]

Courage is the greatest asset of a man. The man who lives a courageous life without fear does not bother about what people think of him or say about him. A man who has the courage to go off the beaten track and break new ground alone can be a source of strength to people. On the contrary one who keeps to well worn grooves can only fit the slot for an ordinary man. A courageous person never takes his cue from ordinary mortals but carves out a niche for himself by doing something unorthodox and novel.

अथवा

धाडसी जीवन सर्वात चांगले जीवन आहे. असे जीवन जगणारा मनुष्य निडर असतो आणि तो लोक त्याच्या विषयी काय विचार करतात किंवा काय बोलतात याची चिंता करत नाही. जो मनुष्य तीच-तीच पायवाट सोडून चालतो आणि आपली नवी वाट स्वतः निर्माण करण्याची हिम्मत दाखवतो तोच दुसऱ्या साठी शक्ती-प्रेरक होऊ शकतो. शिवाय त्याच-त्याच वाटेने जाणारा मनुष्य सर्वसामान्यांच्या श्रेणीत येऊन बसतो. पराक्रमी मनुष्य कधीही सामान्य व्यक्तींकडून प्रेरणा घेत नाही. उलट आपल्या व्यापक व नवीन कार्याद्वारे स्वतःच एक विशिष्ट स्थान तो निर्माण करतो.

(वैकल्पिक पाठ्यक्रम)

(प्रयोजनमूलक हिंदी : सामान्य स्तर-3)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 80

सूचनाएँ :—(i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

1. (अ) निम्नलिखित अंग्रेजी वाक्यों में से किन्हीं आठ वाक्यों का हिंदी में अनुवाद कीजिए : [8]

(1) We are not concerned with this.

(2) I full agree with the office note order may be issued.

(3) Fresh proposals in this regard are invited.

(4) Our call bell is not in working order. Please get it repaired soon.

(5) The file may kindly be returned early after keeping extracts.

(6) Copy forwarded for information and necessary action.

(7) We may remind of the Director General after a month.

(8) No action on our part seems to be called for.

(9) The matter has been under consideration for a long time.

(10) Chief Controller has returned the papers.

(11) The banks have granted loans on cash terms to be flood stricken persons.

(12) There is no justification for interfering with the decision of the Director.

(आ) निम्नलिखित अंग्रेजी संक्षिप्तियों में से किन्हीं आठ संक्षिप्तियों का हिंदी में अनुवाद कीजिए : [8]

(1) Indian Banks Association

(2) Agriculture Finance Corporation

(3) Indian Telecom Service

(4) Member of Parliament

(5) Maharashtra Public Service Commission

(6) Indian Tourism Development

(7) Indian Forest Service

(8) Reserve Bank of India

(9) University Grant Commission

(10) State Eligibility Test

(11) Indian Police Service

(12) District Co-ordination Committee.

2. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो विषयों पर रिपोर्ट लेखन कीजिए : [8]

- (1) सड़क दुर्घटना
- (2) महाविद्यालय में मनाया गया पर्यावरण-दिन
- (3) मित्र-मंडल की ओर से मनाया गया 'युवा-दिन'
- (4) अपने गाँव का स्वच्छता अभियान : सफल/असफल।

(आ) निम्नलिखित परिच्छेद का सारलेखन कीजिए **अथवा** परिच्छेद के अवलोकनात्मक प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [8]

ज्ञान-विज्ञान संबंधी जानकारीयों अथवा सूचनाओं के आदान-प्रदान की जितनी अधिक दिलचस्पी व उत्सुकता लोगों में आज दिखाई देती है, उतनी शायद ही पहले कभी रही हो। आज एक आदमी मुंबई में बैठकर गुवाहाटी से जम्मू जाने वाली रेलगाड़ी का आरक्षण करवा सकता है तो वहीं से दिल्ली से अपने खाते से पैसे निकालकर शिमला के बैंक खाते में जमा कर सकता है और इच्छित व्यक्ति से बात कर सकता है। पत्रकारिता के लिए कम्प्यूटर की डॉटकॉम प्रणाली को खूब अपनाया जा रहा है। अगर कोई क्षेत्र कम्प्यूटरीकरण से छूट गया है तो वहाँ भी कम्प्यूटर प्रशिक्षण प्रदान किया जा रहा है। कहने का तात्पर्य यही है कि आज का युग कम्प्यूटरीकरण के साथ-साथ सूचना-प्रसार या सूचना प्रौद्योगिकी का युग है। कम्प्यूटरीकरण के इस पूरे दौर में और प्रौद्योगिकी के इस महामार्ग में हिंदी के काम की स्थिति इस प्रकार बढ़ती जा रही है।

अथवा

- (1) लोगों में ज्ञान-विज्ञान की उत्सुकता कैसी बढ़ रही है ?
- (2) कम्प्यूटर प्रणाली पर प्रकाश डालिए।

- (3) कम्प्यूटर का फायदा आम आदमी कैसे उठा रहा है ?
- (4) पत्रकारिता में भी कम्प्यूटर का प्रयोग कैसे किया जा रहा है ?
- (5) उचित शीर्षक दीजिए।

3. (अ) निम्नलिखित में से किसी एक पर आकाशवाणी अथवा दूरदर्शन के लिए विज्ञापन का नमूना तैयार कीजिए : [6]

- (1) अखिल भारतीय स्तर की निबंध प्रतियोगिता
- (2) बाजार में आई नई मोटर-साइकिल
- (3) गाँव में लगी पुस्तकों की प्रदर्शनी
- (4) किसी बैंक की विद्यार्थियों के लिए शिक्षा ऋण (लोन) की नई योजना।

(आ) निम्नलिखित में से किसी एक परिच्छेद का हिंदी में अनुवाद कीजिए : [6]

The man who is always hesitating which of the two things will do first, will do neither. The man who resolves, but suffer his resolution to be changed by the first counter suggestion of a friend, who fluctuates from opinion to opinion, from plan to plan, and veers like a weather cock to every point of the compass, with every breath of caprice that blows, can never accomplish any thing great or useful. It is only the man who first consults wisely, then

resolves firmly and then executes his purpose with inflexible perseverance, undermasted by those petty difficulties which daunt a weaker spirit, that can advance to eminence in any line.

अथवा

दोन गोष्टींपैकी प्रथम कोणती करावी या संबंधी जो माणूस निश्चित निर्णय घेऊ शकत नाही, तो त्यापैकी कोणतीही गोष्ट करणार नाही. एखादा माणूस निर्णय घेतो पण एखाद्या मित्राने त्याच्या विरुद्ध सूचना करताच निर्णयात फेर बदल होऊ देतो, एका मतापासून दुसऱ्या मतापर्यंत एका योजने पासून दुसऱ्या योजनेपर्यंत जो हेंदकळत राहतो, आणि वातकुक्कुटा प्रमाणे वर्तुळाच्या प्रत्येक बिंदूकडे फिरत राहतो आणि प्रत्येक लाटेच्या अधीन होतो, असा माणूस लहान किंवा मोठी कोणतीही कृति करू शकणार नाही. जो माणूस शहाणपणाने विचार करतो आणि नंतर पक्का निर्णय होतो आणि आपला निश्चय दुर्दम्य चिकाटी ने, दुर्बल माणसाला घाबरविणाऱ्या छोट्या अडचणींनी निराश न होता अंमलात आणतो, तोच कुठल्याही उच्च पदाला जाऊ शकतो.

4. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं **चार** लघूत्तरी प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [20]

- (1) जनसंचार माध्यमों का परिचय एवं उपयोगिता बताइए।
- (2) आकाशवाणी के लिए प्रयुक्त भाषा की विशेषताएँ बताइए।
- (3) क्षेत्र कार्य का अर्थ एवं महत्व बताइए।
- (4) अनुवाद के प्रमुख प्रकारों का परिचय दीजिए।

(5) अनुवादक के गुणों एवं कर्तव्यों पर प्रकाश डालिए।

(6) कार्यालयीन भाषा की कौन-कौनसी विशेषताएँ हैं ?

(आ) निम्नलिखित विषयों में से किन्हीं **चार** पर टिप्पणियाँ लिखिए : [16]

(1) अनुवाद का महत्व

(2) राजभाषा हिंदी

(3) भूमंडलीकरण का प्रभाव

(4) जनसंचार माध्यमों में हिंदी

(5) सरकारी पत्र की विशेषताएँ

(6) अनुवाद का स्वरूप।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-317

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

HINDI (S-3)

हिंदी (विशेष-3)

हिंदी साहित्य का इतिहास (आदिकाल से आधुनिक काल तक)

(2008 PATTERN)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 80

सूचनाएँ :—(i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

1. निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर विस्तार से लिखिए : [16]

(क) आदिकालीन वीरगाथा साहित्य की विशेषताएँ स्पष्ट कीजिए।

(ख) रीतिकालीन राजनीतिक, सामाजिक तथा धार्मिक परिस्थितियों का परिचय दीजिए।

2. निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर विस्तार से लिखिए : [16]

(च) प्रेममार्गी काव्यधारा का परिचय देते हुए उसमें जायसी के योगदान को स्पष्ट कीजिए।

(छ) भक्तिकालीन कृष्णभक्ति काव्यधारा की विशेषताएँ लिखिए।

P.T.O.

3. निम्नलिखित में से किसी **एक** प्रश्न का उत्तर विस्तार से लिखिए : [16]

(ट) छायावादी काव्यधारा का संक्षिप्त परिचय देते हुए उसकी विशेषताएँ लिखिए।

(ठ) हिंदी नई कविता की विशेषताओं का परिचय दीजिए।

4. निम्नलिखित में से किसी **एक** प्रश्न का उत्तर विस्तार से लिखिए : [16]

(प) हिंदी उपन्यास विधा का विकास स्पष्ट करते हुए उसमें प्रेमचन्द जी के योगदान को रेखांकित कीजिए।

(फ) हिंदी निबंध विधा के विकास का परिचय दीजिए।

5. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं **चार** प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए : [8]

(1) प्रगतिवादी काव्य धारा की **दो** विशेषताएँ लिखिए।

(2) 'प्रियप्रवास' के प्रमुख पात्रों के नाम लिखिए।

(3) मैथिलीशरण गुप्तजी के काव्य की **दो** विशेषताएँ लिखिए।

(4) जयशंकर प्रसादजी के नाटकों की **दो** विशेषताएँ लिखिए।

(5) 'मैला आँचल' उपन्यास के महत्व को संक्षेप में लिखिए।

(6) प्रसादोत्तर युग के प्रमुख नाटककारों के नाम लिखिए।

(आ) निम्नलिखित में से किन्हीं **आठ** प्रश्नों के उत्तर एक-एक वाक्य में लिखिए : [8]

(1) राष्ट्रीय काव्यधारा के **दो** कवियों के नाम लिखिए।

(2) 'अज्ञेय' किस कवि का उपनाम है ?

- (3) महादेवी वर्मा की ज्ञानपीठ पुरस्कार प्राप्त रचना कौनसी है ?
- (4) प्रगतिवादी काव्य किस विचारधारा पर आधारित है ?
- (5) 'सरोज-स्मृति' के रचयिता का नाम लिखिए।
- (6) हजारीप्रसाद द्विवेदी जी के निबंध-संग्रह का नाम लिखिए।
- (7) 'गोदान' उपन्यास के नायक का नाम लिखिए।
- (8) 'सिंदूर की होली' के रचयिता का नाम बताइए।
- (9) जैनेंद्रकुमार के दो उपन्यासों का उल्लेख कीजिए।
- (10) हिंदी के किसी एक आंचलिक उपन्यास का उल्लेख कीजिए।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-318

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

HINDI (S-4)

हिंदी (विशेष-4)

भाषाविज्ञान

(भाषाविज्ञान और हिंदी भाषा)

(2008 PATTERN)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 80

सूचनाएँ :—(i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

1. निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर विस्तार से लिखिए : [16]

(क) भाषा की परिभाषाएँ लिखते हुए भाषा की विशेषताओं पर प्रकाश डालिए।

(ख) भाषा-विकास के प्रमुखवादों का संक्षिप्त परिचय दीजिए।

2. निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर विस्तार से लिखिए : [16]

(ग) प्रयत्न के आधार पर ध्वनि-वर्गीकरण कीजिए।

(घ) अर्थपरिवर्तन की दिशाओं का सोदाहरण परिचय दीजिए।

3. निम्नलिखित में से किसी **एक** प्रश्न का उत्तर विस्तार से लिखिए : [16]

(च) वाक्य की परिभाषा देते हुए वाक्य की आवश्यकताओं पर प्रकाश डालिए।

(छ) देवनागरी लिपि के उद्भव एवं विकास को संक्षेप में बताइए।

4. निम्नलिखित में से किन्हीं **दो** पर टिप्पणियाँ लिखिए : [16]

(1) बोली और परिनिष्ठित भाषा में अन्तर।

(2) हिंदी साहित्य सम्मेलन, प्रयाग का कार्य।

(3) उच्चारण प्रक्रिया में तालु का योगदान।

(4) भाषाविज्ञान और व्याकरण का संबंध।

5. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं **चार** प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए : [8]

(1) राष्ट्रभाषा का शाब्दिक और विशिष्ट अर्थ बताइए।

(2) ब्रज बोली की कोई **दो** विशेषताएँ लिखिए।

(3) तत्सम शब्द किसे कहते हैं ?

(4) शब्द और अर्थ का संबंध स्पष्ट कीजिए।

(5) ध्वनि-गुण का भाषा में महत्व बताइए।

(6) लाक्षणिक प्रयोग के कारण अर्थपरिवर्तन के **दो** उदाहरण दीजिए।

(आ) निम्नलिखित में से किन्हीं **आठ** प्रश्नों के उत्तर एक-एक वाक्य में लिखिए : [8]

(1) समाज विचार-विनिमय के लिए किस साधन का प्रयोग करता है ?

- (2) अवधी किस क्षेत्र की बोली है ?
- (3) मारवाड़ी बोली का प्राचीन साहित्यिक नाम लिखिए।
- (4) ब्रजभाषा के किन्हीं दो साहित्यकारों के नाम लिखिए।
- (5) काशी नागरी प्रचारिणी सभा की ओर से कौनसी पत्रिका प्रकाशित होती है ?
- (6) भाषाविज्ञान की परिभाषा लिखिए।
- (7) भाषा-ध्वनि का मूलाधार क्या है ?
- (8) उच्चारण की दृष्टि से भाषा की लघुतम इकाई क्या है ?
- (9) भाषा की आत्मा किसे कहा गया है ?
- (10) भारतीय संविधान के अनुसार भारत की राष्ट्रीय लिपि कौनसी है ?

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

[4001]-319

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PERSIAN

General Paper III

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Text :— (1) Miras a Zban-e-Farsi.

(2) Char Maquak.

N.B. :—(1) *All* questions are compulsory.

(2) Figures to the right indicate full marks.

1. Write any *one* of the following : [16]

(1) Explain poetic art of Iqbal's Persian poetry.

(2) Explain the style of Khaquani.

(3) Explain the life and literary works of Shaikh Saadi.

2. Explain and translate into English, Urdu *or* Marathi any *four* of the following couplets : [16]

(۱) طرح تعمیر تو از گل ریختند

با محبت خوف را آمیختند

(۲) چو آئینه گیر دغبار ملالت

دل درد مندم باهی الهی

(۳) شاهی گفت به شمع که امشب

در و دیوار، مزین کردم

P.T.O.

- (۴) عاقبت افتاد بہ دامان خاک
 سرخ نگینی بسر راه دید
- (۵) اے متاع درد در بازار جاں انداختہ
 گوہر ہر سود در جیب زیاں انداختہ
- (۶) نقس تو مثل شتر خود پرور است
 خود پرست و خود سوار و خود سراسر است

3. Explain the life history and literary works of Nizami Urozi. [16]

Or

Discuss the literary importance of Chahar Maqala.

4. (A) Reproduce in your own words in Persian any *one* of the following : [8]

- (۱) حکایت کنیز عجوزہ
 (۲) حکایت ارزقی و بازی نردبان احمد بدیہی
 (۳) حکایت ابو معشر کہ کار در کتاب نجوم نہاد

- (B) Write the central idea of any *one* of the following poems : [8]

- (۱) دعا
 (۲) شاہد و شمع
 (۳) ضبط نفس

5. Translate into English, Urdu or Marathi any two passage of the following : [16]

(۱) الحق نیکو قصیدہ ایست و در وصف شعر کرده است در غایت نیکوئی و مدح خود بی نظیر

است پس برگی بساخت و روی بچغانیاں و چون بحضرت چغانیاں رسید بہارگاہ بود و امیر بداغگاہ و شنیدم کہ ہجده ہزار مادیان زہی داشت ہر یکی را کرۂ در دنبال و ہر سال برفتی و کرگان ذابغ فرمودی و عمید اسعد کہ کدخدای امیر بود و نزلی راست میکرد تا در پی امیر بردفرخی بنزدیک اورفت و او را قصیدہ خواند۔

(۲) چون عرضہ کردم امیر علی بسیاری تحسین کرد سلطان گفت برواز آخر ہر کدام اسب

کہ خواہی بگشای و درین حالت برکنار آخر بودیم امیر علی اسبی نامزد کرد بیا درند و بکسان من دادند ارزیدی سیصد دینار نشاپوری سلطان بمصلی رفت و من در خدمت نماز شام بگزار دیم و بخوان شدیم برخوان امیر علی گفت پسر برہانی درین تشریفی کہ خداوند جہان ہیچ کلفتی حالی دو ہیتی بگوی من بر پای جستم و خدمت کردم۔

(۳) روزی پیش مافون درآمد و بر زیر دست یکی از ایمہء اسلام بنشت آن امام گفت

تو مردی ذمی باشی چرا برز برایمہء اسلام یعقوب جواب داد کہ از برای آنکہ آنچه تو دانی من دانم و آنچه من دانم تو ندانی آن امام او را بنجوم شناخت و از دیگر علمش خبر نہاشت گفت بر پارہ کاغذ چیزی نویسم اگر نویرون آری کہ چہ بنشتم ترا مسلم دارم پس گرو بستند از امام بردائی و از یعقوب اسحق باستری و ساختی کہ ہزار دینار ارزیدی و بردر سرای ایستادہ بود۔

(۴) آورده اند کہ درین شش ماہ کس حدیث بوریحان پیش محمود نیارست کرد و از

غلامان او یک غلام نامزد بود که او را خدمت همی کرد و بحاجت او بیرون همی شد و
درمی آمد روزی این غلام بسر مرغزار غزنین می گذشت فال گوئی او را بخواند و
گفت در طالع تو چند سخن گفتنی همی بینم هدیهء بده تا ترا بگویم غلام درمی دو بدو داد
فال گوی گفت عزیز ی از آن تو در رنجی است -

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

[4001]-320

T.Y. BA. EXAMINATION, 2011

SANSKRIT

General Paper III

Title :— (1) Pratimā Nātakam

(2)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Translate into English *or* Marathi any *two* from Section 'A' and any *two* from Section 'B' from the following passages :

पुढील परिच्छेदांपैकी 'अ' विभागातील कोणत्याही दोहोंचे व 'ब' विभागातील कोणत्याही दोहोंचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा :

Bhāminivilāsaḥ

Section 'A'

[10]

(विभाग 'अ')

- (i) चेटी — भट्टिनी एवं मया श्रुतम् । आर्यबालाकिः कञ्चुकी भणति अभिषेकोऽभिषेक इति ।
- सीता — कोऽपि भर्ता राज्ये भविष्यति । (प्रविश्यापरा)
- चेटी — भट्टिनि प्रियाख्यानिकं प्रियाख्यानिकम् ।
- सीता — किं किं प्रतीष्य मन्त्रयसे ।
- चेटी — भर्तृदारकः किलाभिषिच्यते ।
- सीता — अपि तातः कुशली ।
- चेटी — महाराजेनैवाभिषिच्यते ।
- सीता — यद्येवं द्वितीयं मे प्रियं श्रुतम् । विशालतरमुत्सङ्गां कुरु ।

P.T.O.

- (ii) काञ्चुकीयः — जयतु महाराजः । एष खलु तत्रभवान् सुमन्त्रः प्राप्तः ।
 राजा — (सहसोत्थाय सहर्षम्) अपि रामेण ।
 काञ्चुकीयः — न खलु । रथेन ।
 राजा — कथं कथं रथेन केवलेन (इति मूर्छितः पतति) ।
 देव्या — महाराज समाश्वसिहि समाश्वसिहि । (गात्राणि परामृशतः ।)
 काञ्चुकीयः — भोः कष्टम् । ईदृग्विधाः पुरुषविशेषा ईदृशीमापादं प्राप्नुवन्तीति
 विधिरनतिक्रमणीयः । महाराज समाश्वसिहि समाश्वसिहि ।
 राजा — (कश्चित् समाश्वस्य) बालाके सुमन्त्र एक एव ननु प्राप्तः ।
 काञ्चुकीयः — महाराज अथ किम् ।
 (iii) कैकेयी — जात किं मया कृतम् ।
 भरतः — किं कृतमिति वदसि ।
 वयमयशसा चीरेणार्थो नृपो गृहमृत्युना
 प्रततरुदितैः कृत्स्नायोध्या मृगैः सह लक्ष्मणः ।
 दयिततनयाः शीकेनाम्बाः स्नुषाध्वपरिश्रमै-
 र्धिगिति वचसा चोग्रेणात्मा त्वया ननु योजिताः ॥

Section 'B'

[10]

(विभाग 'ब')

- (i) अयि दलदरविन्द स्यन्दमानं मरन्दं
 तव किमपि लिहन्तो मञ्जु गुञ्जन्तु भृङ्गाः ।
 दिशि दिशि निरपेक्षस्तावकीनं विवृण्वन्
 परिमलमयमन्यो बान्धवो गन्धवाहः ॥
- (ii) आरामाधिपतिर्विवेकविकलो नूनं रसा नीरसा
 वात्याभिः परुषीकृता दश दिशश्चण्डातपो दुःसहः ।
 एवं धन्वनि चम्पकस्य सकले संहारहेतावपि
 त्वं सिञ्चन्नमृतेन तोयद कुतोऽप्याविष्कृतो वेधसा ॥

- (iii) विशालविषयाटवीवलयलग्नदावानल-
 प्रसृत्वरशिखावलीविकलितं मदीयं मनः ।
 अमन्दमिलदिन्दिरे निखिलमाधुरीमन्दिरे
 मुकुन्दमुखचन्दिरे चिरमिदं चकोरायताम् ॥

2. Explain with reference to the context any *two* from Sections 'A' and 'B' each :

‘अ’ आणि ‘ब’ विभागातील प्रत्येकी दोन वाक्यांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा :

Section 'A' [10]

(विभाग 'अ')

- (i) स्वः पुत्रः कुरुते पितुर्यदि वचः कस्तत्र भो विस्मयः ।
 (ii) व्रजतु चरतु धर्मं भर्तृनाथा हि नार्यः ।
 (iii) जेष्ठभ्रातुः प्रवासं च त्रीन् दोषान् कोऽभिधास्यति ।
 (iv) गङ्गायमुनयोर्मध्ये कुनदीव प्रवेशिता ।

Section 'B' [10]

(विभाग 'ब')

- (i) अत्यन्तसरसहृदयो यतः परेषां गुणग्रहीतासि ।
 (ii) लोकनामेव मुदे महितोऽप्यात्मानुनार्थितां नीतः ।
 (iii) अपि दानसुन्दराणा द्विपधुर्याणामयं शिरोधार्यः ।
 (iv) गुरुग्रावग्रामः स्वपिति गिरिगर्भे हरिपतिः ।

3. Write descriptive notes on any *two* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर सविस्तर टीपा लिहा :

- (i) Title of .
 प्रतिमा नाटकाचे शीर्षक ।

- (ii) The character of 'सीता' in प्रतिमानाटकम्.
प्रतिमा नाटकातील 'सीतेची' व्यक्तीरेखा ।
- (iii) कुटज अन्योक्ती । .
- (iv) चंदनअन्योक्ती । Chandanānyoktī .

4. Appreciate critically Act 4th of प्रतिमानाटकम्. [12]
'प्रतिमा' नाटकाच्या चौथ्या अंकाचे रसग्रहण करा.

Or

(किंवा)

Explain in detail Bhāsa's life, date and works.
भासाचा जीवन-काळ व कलाकृती याविषयी सविस्तर माहिती लिहा.

5. Explain with detail 'हंसन्योक्तिः' in . [12]
प्रास्ताविकविलासातील हंसन्योक्तिः सविस्तर स्पष्ट करा.

Or

(किंवा)

Write a summary of 'शान्तिविलास' in 'भामिनीविलास'.
भामिनीविलासातील शान्तविलासाचे सारांश लिहा.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

[4001]-321

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

SANSKRIT (S-III)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Texts :— (i) लघुसिद्धान्त कौमुदी.

संज्ञा, कारक, सन्धि.

(ii) History of Vedic Literature.

वैदिक वाङ्मयाचा इतिहास.

(iii) Sanskrit Composition.

संस्कृत निबन्धलेखन.

1. Explain any *three* of the following :

[15]

पुढीलपैकी कोणत्याही तिहींचे स्पष्टीकरण करा :

(i) आदिरन्त्येन सहेता।

(ii) सुप्तिङन्तं पदम्।

(iii) झलां जशोऽन्ते।

(iv) उरण् रपरः।

(v) पष्ठी शेषे।

P.T.O.

2. (A) Write notes on any *three* of the following : [6]

पुढीलपैकी कोणत्याही तिहींवर टीपा लिहा :

- (i) आधारस्त्रिधा।
- (ii) उपसर्ग।
- (iii) स्वरितः।
- (iv) गुण संज्ञा।
- (v) करणकारकम्।

(B) Split any *two* conjuncts of the following quoting relevant rules : [4]

पुढीलपैकी दोहोंचा संबंधित सूत्रे सांगून संधि-विग्रह करा :

- (i) सच्चरित्रम्।
- (ii) श्रीशः।
- (iii) तल्लीनः।
- (iv) शिवोऽत्र।

(C) Give any *five* Vibhaktis of the underlined words from the following sentences giving relevant rules : [5]

खालील वाक्यातील कोणत्याही पाच अधोरेखित शब्दांच्या विभक्ति संबंधित सूत्राच्या आधारे सांगा :

- (i) बलिं याचते वसुधाम्।
- (ii) पयसा ओदनं भुङ्क्ते।
- (iii) देवदत्तः पचति।

- (iv) हरये नमः।
(v) धावतः अश्वत् पतति।
(vi) विप्राय गां ददाति।
(vii) मातुः स्मरति।
(viii) अग्नये स्वाहा।

3. (अ) Write an essay on branches and sub-branches of यजुर्वेद. [12]

यजुर्वेदाच्या शाखा आणि उपशाखा यांवर निबंध लिहा.

Or

(किंवा)

Write an essay on सामगान.

सामगानावर निबंध लिहा.

(ब) Write an essay on six Vedangas. [12]

सहा वेदाङ्गांवर निबंध लिहा.

Or

(किंवा)

Write briefly on the narratives, myths and legends in the ब्राह्मणs.

ब्राह्मणग्रंथातील आख्याने, पुराकथा व दंतकथा यांविषयी थोडक्यात लिहा.

4. Write critical paragraph on any *two* of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा :

(i) उपनिषद्

(ii) Dialogue hymns in the ऋग्वेद.

ऋग्वेदातील संवाद सूक्ते.

(iii) अथर्ववेद is the Veda of common man.

अथर्ववेद एक सामान्यांचा वेद.

(iv) आरण्यके.

5. Write a short essay in Sanskrit on any *one* of the following : [10]

खालीलपैकी कोणत्याही एकावर संस्कृतात संक्षिप्त निबन्ध लिहा :

(i) विद्या मम देवता।

(ii) वसन्त-ऋतुः।

(iii) महाकविः भारविः।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

[4001]-322

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

SANSKRIT

Special Paper IV

(2008 PATTERN)

Texts :— आत्मानात्मविवेक (Ātmānātmaviveka)

तर्कसंग्रह (Tarkasaṃgraha)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. (A) Explain with reference to the context (any *three*) of the following : [15]

खालीलपैकी कोणत्याही तिन्हींचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

- (i) नेह वै सशरीरस्य सतः प्रियाप्रिययोरपहतिरस्तीति श्रुतेः ।
- (ii) दमो नाम बाह्येन्द्रियनिग्रहः ।
- (iii) कर्मनिवृत्तिः कदा भवति ? सर्वात्मना रागादौ निवृत्ते सति ।
- (iv) आत्मानात्मविवेकोऽयं कथितो ग्रन्थकोटिभिः ?
- (v) शरीरं सुखदुःखानां भोगायतनमुच्यते ।

- (B) Explain with reference to the context (any *three*) of the following : [15]

खालीलपैकी कोणत्याही तिन्हींचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

- (i) रूपरहितस्पर्शवान् वायुः ।
- (ii) अन्वयमात्रव्याप्तिकं केवलान्वयि ।
- (iii) उपमितिकरणमनुमानम् ।
- (iv) आप्तवाक्यं शब्दः ।
- (v) शीतस्पर्शवत्य आपः ।

2. Explain fully the nature of 'Ātman'. [15]
आत्म्याचे स्वरूप पूर्णपणे स्पष्ट करा.

Or

(किंवा)

Explain fully the nature of 'शरीरत्रय'.
शरीरत्रयाचे सविस्तर स्पष्टीकरण करा.

3. Explain fully the 'Anumāna Pramāṇa'. [15]
'अनुमानप्रमाणाचे' सविस्तर स्पष्टीकरण करा.

Or

(किंवा)

Explain fully the 'षड्विधसंनिकर्ष'.
'षड्विधसंनिकर्षाचे' सविस्तर स्पष्टीकरण करा.

4. Write critical notes on any *two* of the following : [10]
खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर चिकित्सक टीपा लिहा :

(i) साधनचतुष्टय

(ii) अन्तःकरणचतुष्टय

(iii) जीवन्मुक्त ।

5. Write critical notes on any *two* of the following : [10]
खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर चिकित्सक टीपा लिहा :

(i) अनुबंधचतुष्टय

(ii) बुद्धिः

(iii) वाक्यार्थज्ञानहेतु ।

Total No. of Questions—8]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[4001]-323

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ARDHAMAGADHI (Prakrit)

Paper G-III

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Section A — Nalakaha — नलकहा

Section B — अंजनापवर्णजयवृत्तं (संधि—18-19)

N.B. :— All questions are compulsory.

सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

Section A

नलकहा

1. Translate any two of the following into English or Marathi : [10]

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा :

(i) गुणदोसवियारखमा किं तस्स न संति मंतिणो के वि ?

जेहिं नलो न निसिद्धो असमंजसजंपिरो एवं ।

भो दूय ! गच्छ जइ तुह सामी नियजीवियस्स निव्विन्नो ।

ता होउ समरसज्जो, अहं पि दूअ ! आगओ एसो ॥

दूएण वि आगंतुं नलस्स कहियं कयंबवज्जरियं ।

तस्सोवरि सो कुविओ चलिओ चउरंगबलकलिओ ॥

पत्तो तक्खसिलाए समंतओ वेढिया अणेणेसा ।

पायारो व्व दुइज्जो विहिओ कुंजरपरिक्खेवो ॥

- (ii) तम्मि अरन्ने घेतुं दमयंतीए करं नियकरेण ।
 करगहणूसवसमयं सुमरावंतो नलो चलिओ ॥
 दब्भग्गभिन्न-कोमलकमकमल-झरंतरुहिरबिंदूहिं ।
 दमयंतीए तमरन्नमिंदगोवंकियं व कयं ॥
 रज्जम्मि पट्टबंधो दमयंतीए सिरम्मि जो आसि ।
 नियपडखंडेहिं नलेण सो कओ संपइ पएसु ॥
 दमयंतिं दुममूले निसन्नमद्धानगमणखिन्नतणुं ।
 नियपरिहाणंचलवीयणेहिं वीएइ नलराओ ॥
- (iii) अन्नदिणे दाणसालाठिया पिच्छए तलारेहिं निज्जंतं बद्धं चोरं । पुच्छए सा
 तलारे-किमिमिणाविणासियं ति । तेहिं कहियं-चंदवईए रयणकरंडिया हरिया
 अणेण । ता हणिज्जइ एसो । चोरो वि दंतगहियंगुली नमिऊण दमयंतिं भणइ-
 देवि ! मिल्लावेहि मं, तुह सरणमागओऽहं । दयावंतीए दमयंतीए कया
 सीलसावणा । सीलप्पभावेण तुट्ठा तक्करस्स बंधा । विरलीहूआ तलारा । इमं
 वुत्तंतं सोऊण समागओ तत्थ राया भणइ दमयंतिं-वच्छे ! किमेयमजुत्तं कयं
 तुमए ?

2. Explain with reference to the context any *two* : [10]

कोणतेही दोन ससंदर्भ स्पष्टीकरण द्या :

- (i) पाएण कुपुरिसाणं न सहावो अन्नहा होइ ।
 (ii) साहु कयं कयन्नुणा तुमए जं ममोवगारिणो एवमुवगरियं ।
 (iii) अत्थंगयम्मि चंदे कियच्चिरं चिट्ठए जुण्हा ।
 (iv) हा नाह ! किं तएऽहं चत्ता ? किं तुज्झ होमि भारकरी ?

3. Give the character sketch of नलराजा. [12]
नलराजाचे व्यक्तिचित्रण करा.

Or

(किंवा)

Give information about the author Somaprabhācarya along with his works.

लेखक सोमप्रभाचार्य व त्यांच्या रचना या बद्दल माहिती द्या.

4. Write a note on any one : [8]
कोणत्याही एकावर टीप लिहा :

(i) Episode of दमयंती-स्वयंवर.

दमयंती-स्वयंवर वृत्तांत.

(ii) Supernatural element in नलकहा.

नलकथेतील अद्भूत रस.

Section B

अंजनापवर्णजयवृत्तंतु (संधि—18-19)

5. Translate any one of the following into English or Marathi : [10]
खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा :

(i) सासुआण सुण्हाण जणे सुपासिद्धई ।

एकमेकवइराई अणाइणिवद्धई ।।

भत्तारू भणेसइ जं दिवसु

विरुआरि होसइ तं दिवसु ।

वयणेण तेण मंतिहँ तणैण
 आरटु पसण्णकित्ति मणैण ।
 'किं कंतएँ णेहविहूणियएँ
 किं कित्तिए वइरिहँ जाणियएँ ।
 किं सुकहएँ णिरलंकारियएँ
 किं धीयए लंछणगारियएँ ।
 घरेँ अंजण समरंगणेँ पवणु
 गब्भहो संबंधु एत्थु कवणु' ।
 तं णिसुणेँवि णरेँण णिवारियउ
 पडहउ देप्पिणु णीसारियउ ।
 वणु गंपि पइट्ठउ भीसणउ
 धाहाविउ पहणेवि अप्पणउ ।
 'हा चिहि हा काइँ कियंत किउ
 णिहि दरिसेँवि लोयणजुयलु हिउ' ।
 घत्ता— विहि मि कलुणु कंदंतियहँ
 वणेँ दुक्खेँ को व ण पेल्लियउ ।
 सच्छंदेहँ चरंतएँहँ
 हरिणेहँ वि दोवउ मेल्लियउ ॥

- (ii) तं वयणु पडिउ णं असिपहारु
 अवहेरि करेप्पिणु गउ कुमारु ।
 माणससरवरेँ आवासु मुक्कु
 अत्थवणहो लाम पयंगु दुक्कु ।

दिट्टुई सयवत्तई मउलियाई
 पियविरहियमहुअरिमुहलियाई ।
 चक्की वि दिट्टु विणु चक्कएण
 वाहिज्जमाण मयरद्धएण ।
 विहुणंति चंचु पंखाहणंति
 विरहाउर पक्कंदंति धंति ।
 तं णिँएवि जाउ तहो कलुणभाउ
 'मई सरिसउ अण्णु ण को वि पाउ ।
 ण कयाइ वि जोइउ णियकळत्तु
 अच्छइ मयणगि पलित्तगतु ।
 परिअत्तेवि संमाणिउ ण जाम
 रणे वरुणहो जुज्झु ण देमि ताभ ।
 घत्ता— सब्भाउ सहायहो कहिउ पुणु
 पहसिँएण वुत्तु 'एहु परमगुणु'
 उप्पँएवि णहंगणे वे वि गय
 णं सियअहिंसिंचणे मत्त गय ॥

6. Explain with reference to the context any *two* : [10]

कोणत्याही दोहोंचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

- आवासिउ पासँहि णीयडँहि णं तारायणु मंदरतडँहि ।
- सक्कमि महि गयणु एक्कु करँवि दुद्धरु णउ सक्कमि वउ धरेवि ।
- दुस्सील दुट्टु मं पइसरउ विणु खेवे णयरहो णीसरउ ।
- इहु अट्ठावउ होंतु ण वि ता वट्टइ आसि माँ गिलिय ।

7. Write in detail about the sources of अंजनापवणंजयवुत्तंतु. [12]
अंजनापवणंजयवुत्तंतु चा मूलस्रोत.

Or

(किंवा)

Write in detail about the life, date and works of कविराज स्वयंभूदेव.
कविराज स्वयंभूदेव यांचे जीवन, काळ आणि ग्रंथ याविषयी सविस्तर लिहा.

8. Write a note on any *one* : [8]

कोणत्याही एकावर टीप लिहा :

(i) उपशम of रावण.

रावणाचा उपशम.

(ii) वसंतमाला.

Total No. of Questions—8]

[Total No. of Printed Pages—4+1

[4001]-324

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PALI

General Paper III

(उदान and चरियापिटक)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All questions are compulsory.*

(ii) *Figures to the right indicate full marks.*

Part A

(उदान)

1. Translate into English or Marathi (any two) : [10]

मराठी किंवा इंग्रजीमध्ये भाषांतर करा (कोणतेही दोन) :

- (1) तेन खो पन समयेन पञ्चमत्तानि देवतासतानि उस्सुक्कं आपत्तानि होन्ति आयस्मतो महाकस्सपस्स पिण्डपातपटिलाभाय । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो तानि पञ्चमत्तानि देवतासतानि पटिक्खित्वा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि येन दलिद्विसिखा कपणविसिखा पैसकारविसिखा । अद्दसा खो भगवा आयस्मन्तं महाकस्सपं राजगहे पिण्डाय येन दलिद्विसिखा कपणविसिखा पैसकारविसिखा ।
- (2) एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा उरुवेलाय विहरति नज्जा नेरज्जराय तीरे मुचलिन्दमूले पठमाभिसम्बुद्धो । तेन खो पन समयेन भगवा सत्ताहं एकपल्लङ्केन निसिन्नो होति विमुत्तसुखपटिसंवेदि ।

P.T.O.

तेन खो पन समयेन महा अकालमेघो उदपादि सत्ताहवद्दलिका सीतवातदुद्दिनी ।
 अथ खो मुचलिन्दो नागराजा सकभवना निक्खमित्वा भगवतो कायं सत्तक्खत्तुं भोगेहि
 परिक्खपित्वा उपरिमुद्धनि महन्तं फणं विहच्च अट्टासि — “मा भगवन्तं सीतं,
 मा भगवन्तं उण्हं मा भगवन्तं डंसमकसवातातपसरीसम्फसो”ति ।

- (3) “मया पि खो त्वं, नन्द, चेतसा चेतो परिच्च विदितो — ‘नन्दो आसवानं खया
 अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज
 विहरती’ ति । देवता पि मे एतमत्थं आरोचेसि — ‘आयस्मा, भन्ते, नन्दो भगवतो
 भाता मातुच्छपुत्तो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविभुत्तिं दिट्ठेव धम्मे
 सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति’ ति ।

2. Explain with reference to the context (any two) : [10]

कोणत्याही दोहोंचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

- (1) यदा हवे पातुभवन्ति धम्मा, आतापिनो ज्ञायतो ब्राह्मणस्स ।
 अथस्स कड्खा वपयन्ति सब्बा, यतो खयं पच्चयानं अवेदी’ ति ॥
- (2) बाहित्वा पापके धम्मे, ये चरन्ति सदा रता ।
 खीणसंयोजना बुद्धा, ते वे लोकस्मि ब्राह्मणा’ ति ॥
- (3) न उदकेन सुची होति, वहवेत्थ न्हायति जनो ।
 यम्हि सच्चं च धम्मो च, सो सुची सो च ब्राह्मणो’ ति ॥
- (4) सब्बं परवसं दुक्खं, सब्बं इस्सरियं सुखं ।
 साधारणे विहज्जन्ति, योगा हि दुरतिक्कमा’ ति ॥

3. What is Udāna ? Write a detailed note on its structure and subject matter. [12]

उदान म्हणजे काय ? त्याची रचना आणि विषयवस्तु यावर सविस्तर टीप लिहा.

Or

(किंवा)

What is Bodhi ? Write a detailed note on Bodhivaggo.

बोधि म्हणजे काय ? बोधिवग्गावर सविस्तर टीप लिहा.

4. Critically evaluate the नन्दवग्गो. [8]

नन्दवग्गाचे विवेचक परीक्षण करा.

Or

(किंवा)

Critically evaluate the सुन्दरीसुत्तं.

सुन्दरीसुत्ताचे विवेचक परीक्षण करा.

Part B

(चरियापिटक)

5. Translate into English *or* Marathi (any *two*) : [10]

म्हणजे किंवा इंग्रजीमध्ये भाषांतर करा (कोणतेही दोन) :

(1) एवमेवाहं पुञ्जकामो, दिस्वा खेत्तवरूत्तमं ।

यदि तत्थ कारं न करोमि, नाहं पुञ्जेन अत्थिको ॥

यथा अमच्चो मुद्दिकामो, रज्जो अन्तेपुरे जने ।

न देति तेसं धनधज्जं, मुद्दितो परिहायति ॥

(2) ददामि न विकम्पामि, यं मं याचन्ति ब्राह्मणा ।

सन्तं नप्पतिगूहामि, दाने मे रमते मनो ॥

न मे याचकमनुप्पते, पटिक्खेपो अनुच्छवो ।

मा मे भिज्जि समादानं, दस्सामि विपुलं गजं ॥

(3) उपोसथमिह दिवसे, चन्दं दिस्वान पूरितं ।

एतेसं तत्थ आचिक्खिं, दिवसो अज्जुपोसथो ॥

दानानि पटियादेथ, दक्खिण्येयस्स दातवे ।

दत्त्वा दानं दक्खिण्ये, उपवस्सथुपोसथं ॥

6. Explain with reference to the context any *two* :

[10]

कोणत्याही दोहोंचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

(1) अचेतनायं पथवी, अविज्जाय सुखं दुखं ।

सा पि दानबला मय्हं, सत्तक्खत्तुं पकम्पथा ति ॥

(2) अपुच्छि मं पोरिसादो, किं त्वं इच्छसि निस्सज्जं ।

यथामति ते काहामि, यदि मे त्वं पुनेहिसि ॥

(3) सामो यदा वने आसिं, सक्केन अभिनिम्मितो ।

पवने सीहव्यग्घे च, मेत्तायमुपनामयिं ॥

(4) सुखदुक्खे तुलाभूतो, यसेसु अयसेसु च ।

सब्बत्थ समको होमि, एसा मे उपेक्खापारमी” ति ॥

7. Write a detailed note on any *one* : [8]

कोणत्याही एकावर सविस्तर टीप लिहा :

- (1) कुरुराजचरिया
- (2) युधज्जयचरिया ।

8. Critically evaluate any *one* : [12]

कोणत्याही एकाचे विवेचक परीक्षण करा :

- (1) युधज्जयवग्ग
- (2) सीलपारमी with reference to हत्थिनागवग्ग.

हत्थिनागवग्गाच्या संदर्भात सीलपारमी.

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ARABIC

General Paper III

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Translate into English *or* Urdu *or* Marathi any *two* of the following passages : [16]

(الف) ”هَذَا دَكَانُ الْجَزَارِ (اللَّحَامِ) الذَّبَائِحُ مُعَلَّقَةٌ بِسَلَاسِلَ حَدِيدِيَّةٍ مَتِينَةٍ، الْجَزَارُ يَقْطَعُ اللَّحْمَ بِسِكِّينَةٍ كَبِيرَةٍ، ثُمَّ يَفْرِمُهَا وَفَقَّ رَغَبَةَ الزَّائِرِ - بَائِنٍ - وَبَعْضُ اللَّحْمِ مَحْتُومَةٌ بِالْأَخْتَامِ الزَّرْقَائِ وَالْخَضِرَائِ - وَهَذِهِ أَخْتَامُ الْأَطِبَّاءِ الْبَيْطَرِيِّينَ الَّذِينَ يَفْحَصُونَ الْأَبْقَارَ وَالْجَوَامِيسَ وَالْخِرَافَ قَبْلَ ذَبْحِهَا - فَإِذَا كَانَتْ سَلِيمَةً سَمَحُوا بِذَبْحِهَا وَبَعَثُوا ذَبْحَهَا فِي مَكَانٍ خَاصٍّ يُعْرَفُ بِاسْمِ الْمَذْبَحِ ثُمَّ تَوَضَّعَ عَلَيْهَا الْأَخْتَامُ بَعْدَ سَلْخِهَا - هَذَا دَكَانُ الْخِيَاطِ، فِيهِ مِنْصَدَةٌ كَبِيرَةٌ وَمَرَايَا عَدِيدَةٌ، هُوَ يَأْخُذُ الْقِيَاسَ لِأَحَدِ زَبَائِنِهِ بِالْمِثْرِ - ثُمَّ يَضَعُ الْقِمَاشَ فَوْقَ الْمِنْصَدَةِ -“

(ب) ”دَخَلَ جَمَاعَةُ التَّلَامِيذِ بَقَالَةً كَبِيرَةً مُجَاوِرَةً لِمَدْرَسَتِهِمْ لِيَتَعَرَّضُوا عَلَى

الْبَقَالَةَ، فَاسْتَقْبَلَهُمْ صَاحِبُهَا بِبَشَاشَةٍ وَأَخَذَ يَشْرَحُ لَهُمْ قَائِلًا: الْبَقَالُ يُزَوِّدُكُمْ
 بِالسُّكَّرِ وَالرُّزِّ وَالزَّيْتِ وَالْمِلْحِ وَالصَّابُونَ وَ
 وَالزُّبْدَةَ وَ الْجُبْنَ وَ اللَّبْنَ الْجَفَّ، وَ الْمُرَّ بَيَاتٍ وَالْأَسْمَاكِ
 الْمَحْفُوظَةَ وَغَيْرَ ذَلِكَ، مِنْ الْمَوَادِّ اللَّازِمَةِ لِلطَّعَامِ وَلِلتَّنْظِيفِ
 الْمَنْزِلِ، ثُمَّ التَفَتَ نَحْوَالرُّفُوفِ الَّتِي وُضِعَتْ عَلَيْهَا الْبَضَائِعُ،
 وَ قَالَ : إِنَّا نَرْتَبُ كُلَّ نَوْعٍ مِنَ الْبَضَاعَةِ وَ نَضَعُهُ وَحْدَهُ،
 ثُمَّ تَوَجَّهَ التَّلَامِيذُ إِلَى أَحَدِ الْمَخَابِزِ وَشَاهَدُوا فِيهِ الْعَجَانَ يَخْلِطُ الدَّقِيقَ بِالْمَاءِ وَ
 الْمِلْحَ فِي الْمِعْجَنِ الْخَشِيِّ ثُمَّ يَعْجِنُهُ بِيَدَيْهِ وَيَقْلِبُهُ۔“

(ج) ”وَيَسْتَطِيعُ الْجَمَلُ أَنْ يَخْزَنَ فِي جَوْفِهِ مَاءً يَكْفِيهِ عِدَّةَ أَيَّامٍ لِأَنَّهُ تَعَوَّدَ أَنْ يَشْرَبَ
 كَثِيرًا قَبْلَ أَنْ يَخْرُجَ فِي رِحَالَتِهِ الطَّوِيلَةِ الَّتِي لَا يَجِدُ فِي أَثْنَائِهَا مَاءً يَشْرَبُهُ۔
 وَيَرْعَى الْجَمَلُ الْعُشْبَ وَ الشُّوكَ وَيَأْكُلُ الْفُؤْلَ وَ التِّينَ وَ الْبُرْسِيمَ وَ الشَّعِيرَ
 كَمَا تَأْكُلُ الْخَيْلُ وَ الْبِغَالُ وَ الْحَمِيرُ۔
 وَ الْجَمَلُ يُطْرِبُهُ حُدَايُ الْجَمَالِ، فَإِذَا اسْمَعَهُ نَشِطَ فِي سَيْرِهِ
 وَجَمَلَ الرُّكُوبُ۔ وَ يُسَمَّى ”الذَّلُولُ“ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَقْطَعَ فِي
 الْيَوْمِ الْوَاحِدِ مِائَةً كِيلُومِتر، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَتَعَبَ۔ وَ أُنْشِيَ الْإِبِلُ تُسَمَّى ”الْتَّاقَةُ“

وَيَتَغَذَّى الْبَدُو بِلَبْنِهَا وَيَتَّخِذُ النَّاسُ مِنْ وَبَرِ الْجَمَالِ مَلَابِسَ -“

2. (A) Explain with reference to the context any *four* of the following couplets : [8]

(١) إِذَا نَامَ عُزْرٌ فِي دُجَى اللَّيْلِ فَاسْهَرِ

وَقُمْ لِلْمَعَالِي وَالْعَوَالِي وَشَمِّرِ

(٢) وَسَارِعْ مَا زُمْتَ مَا دُمْتَ قَادِرًا

عَلَيْهِ وَإِنْ لَمْ تُبْصِرِ النُّجُجَ فَاصْبِرِ

(٣) وَاکْثُرْ مِنَ الشُّرَى فَإِنَّكَ إِنْ تَصَبَّ

تَجِدَ مَا دِحَاؤُ تُخْطِئِ الرَّأْيَ تَعْذِرِ

(٤) وَعَوْدُ مَقَالِ الصِّدْقِ نَفْسَكَ وَأَرْضَهُ

تُصَدِّقُ وَلَا تَرْكُنِ إِلَى قَوْلِ مُفْتَرِ

(٥) وَلَا تَقْفُ زَلَّاتِ الْعِبَادِ تَعُدُّهَا

فَلَسْتَ عَلَى هَذَا الْوَرَى بِمُسَيِّرِ

(٦) سِوَايَ بَتَحْنَانِ الْأَغَارِ يُدْطَرِبُ

وَعَيْرَى بِاللَّذَّةِ يَلْهُو وَيَلْعَبُ

(٤) وَمَا أَنَا مِمَّن تَأْسِرُ الْخَمْرُ لُبَّهُ

وَيَمْلِكُ سَمْعِيهِ الْيَرَاغُ الْمُثَقَّبُ

(B) Write the short notes on any *two* of the following poets : [8]

(١) حَافِظُ ابْرَاهِيمَ

(٢) أَلْبَارُودِي

(٣) بَشَّارِ بْنِ بُرْدٍ

(٤) أَبُو الْعَتَاهِيَةِ

3. (A) Explain with reference any *one* of the following Surahs : [8]

(١) سُورَةُ الْفُرْقَانِ

(٢) سُورَةُ الْعَلَقِ

(٣) سُورَةُ الْحُجَرَاتِ

(B) Summarise any *two* of the following lessons : [8]

(١) جَوَامِعُ الْكَلِمِ

(٢) وَصْفُ الذَّاهِدِ

(٣) الدِّينُ الصَّنَاعِي

4. Define with examples any *two* of the following topics : [16]

(١) الحُرُوفُ الْمُشَبَّهَةُ بِالْفِعْلِ

(٢) الْأَسْتِعَارَةُ

(٣) الْمَعْرُوفُ وَالْمَجْهُولُ

(٤) الْأَعْدَادُ

5. (A) Translate into English of the following passage : [8]

”الْهِنْدُ وَطَنِي- هِيَ قَطْرٌ غَنِيٌّ- أَرْضُهَا خَصْبَةٌ وَصَالِحَةٌ لِلزَّرَاعَةِ وَالْأَشْمَارُ هَا كَثِيرَةٌ- وَجَوْهَا مُعْتَدِلٌ وَسَمَائُهَا صَافِيَةٌ- وَخَيْرَاتُهَا كَثِيرَةٌ- أَنْهَارُهَا كَثِيرَةٌ تَرَوِي الْإِنْسَانَ وَالْحَيَوَانَ وَتُسْقِي الزَّرْعَ شَعْبَهَا كَرِيمٌ يُحِبُّ الضَّيْفَ وَيُكْرِمُ الْفُقَرَاءَ- وَطَنُنَا أَعْظَمُ جُمْهُورِيَّةٍ فِي الْعَالَمِ- وَجَيْشُنَا مِنْ أَقْوَى جُيُوشِ الْعَالَمِ- أَنَا جُنْدِيٌّ، خَادِمٌ يَوْطَنِي- الْهِنْدُ بَلَدُ الصَّنَاعَةِ تَكْثُرُ فِيهَا الصَّنَاعَاتُ-“

(B) Translate into Arabic of the following passage : [8]

“India is a member of the United Nations Organization and she plays an important role in all its activities. Our Government is endeavouring to eradicate illiteracy and to expand facilities for training and education. Our leaders are making efforts for the welfare of the people for strengthening

friendly relations between people (of different nations) and for world peace.”

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[4001]-326

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ECONOMICS

(G-3 : Indian Public Finance)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

(i) Explain the concept of Impact, Incidence and Shifting of Tax.

(ii) Explain the sources of External Debt.

(iii) Explain the nature of Budget.

(iv) State the concept of Gender Budget.

2. Write notes in **100** words each (any *four*) : [20]

(i) Scope of Public Finance.

(ii) Principles of Public Expenditure.

(iii) Objectives of Taxation.

- (iv) Types of Budget.
- (v) Repayment methods of Public Debt.
- (vi) Instruments of Fiscal Policy.

3. Answer the following questions in **200-250** words each
(any three) : [30]

- (i) Explain the objectives of Deficit Financing.
- (ii) Explain the difference between Public Finance and Private Finance.
- (iii) Explain the merits and demerits of Indirect Taxes.
- (iv) What is Fiscal Policy ? Explain the objectives of Fiscal Policy.
- (v) Explain the steps in preparation and presentation of Central Budget in India.

4. Answer the following questions in **500** words (any one) : [20]

- (i) What is Public Expenditure ? Explain the causes increasing public expenditure in India.
- (ii) What is Finance Commission ? Explain in detail the recommendations of 12th Finance Commission.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दात उत्तरे लिहा (फक्त दोन) : [10]

(i) करघात, करभार आणि करसंक्रमण या संकल्पना स्पष्ट करा.

(ii) बाह्य कर्ज उभारणीचे मार्ग स्पष्ट करा.

(iii) अंदाजपत्रकाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

(iv) लिंगाधारित अंदाजपत्रकाची संकल्पना सांगा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

(i) सार्वजनिक आयव्ययाची व्याप्ती.

(ii) सार्वजनिक खर्चाची तत्वे.

(iii) करआकारणीची उद्दिष्टे.

(iv) अंदाजपत्रकाचे प्रकार.

(v) सार्वजनिक कर्ज परतफेडीचे मार्ग.

(vi) राजकोषीय धोरणाची साधने.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200-250 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (i) तुटीच्या अर्थभरण्याची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- (ii) सार्वजनिक आयव्यय आणि खाजगी आयव्यय यातील फरक स्पष्ट करा.
- (iii) अप्रत्यक्ष कराचे गुण-दोष स्पष्ट करा.
- (iv) राजकोषीय धोरण म्हणजे काय ? राजकोषीय धोरणाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- (v) केंद्रिय अंदाजपत्रक आखणी आणि सादरीकरण यातील टप्पे स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांची 500 शब्दात उत्तरे लिहा (फक्त एक) : [20]

- (i) सार्वजनिक खर्च म्हणजे काय ? भारतातील सार्वजनिक खर्च वाढीची कारणे स्पष्ट करा.
- (ii) वित्त आयोग म्हणजे काय ? बाराव्या वित्त आयोगाच्या शिफारशी सविस्तर स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[4001]-327

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ECONOMICS

Special Paper III

(S-3 : International Economics)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) State the importance of International Trade.
- (2) State the gains from International Trade.
- (3) State the merits of Devaluation.
- (4) Explain the recent changes in the India's Foreign Trade.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Inter-regional trade.
- (2) Intra-Industry trade.

- (3) Income terms of trade.
- (4) Special Economic Zone (SEZ).
- (5) World Bank.
- (6) World Trade Organization and India.

3. Answer the following questions in **200-250** words each
(any *three*) : [30]

- (1) Explain the critical evaluation of Ricardo's theory of Comparative Cost Advantages.
- (2) Explain the 'Trade is an Engine of Economic Development'.
- (3) State the causes of disequilibrium of Balance of Payments.
- (4) State the objectives and functions of I.M.F.
- (5) Explain the measures adopted by the Government to correct the deficit of India's Balance of Payments after 1991.

4. Answer the following question in **500** words (any *one*) : [20]

- (1) Explain the arguments in favour and against of Protected Trade Policy.
- (2) Explain the role of Multinational Corporations in India.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे महत्त्व सांगा.
- (2) आंतरराष्ट्रीय व्यापारापासून मिळणारे लाभ सांगा.
- (3) अवमुल्यनाचे गुण सांगा.
- (4) भारताच्या विदेशी व्यापारातील अलिकडील काळातील बदल विशद करा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) आंतर-प्रादेशिक व्यापार.
- (2) आंतर-उद्योग व्यापार.
- (3) उत्पन्न व्यापार शर्ती.
- (4) विशेष आर्थिक क्षेत्र (सेझ).
- (5) जागतिक बँक;
- (6) जागतिक व्यापार संघटना आणि भारत.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200-250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) रिकार्डोच्या तुलनात्मक खर्च लाभ सिद्धांताचे टिकात्मक परिक्षण करा.
- (2) 'व्यापार हा आर्थिक विकासाचे यंत्र/इंजिन आहे.' स्पष्ट करा.
- (3) व्यवहार तोलाच्या असमतोलाची कारणे सांगा.
- (4) आंतरराष्ट्रीय नाणे निधीचे उद्दिष्ट्ये आणि कार्ये सांगा.
- (5) 1991 नंतर भारताच्या व्यवहारतोलातील तूट कमी करण्यासाठी सरकारने योजलेले उपाय विशद करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाचा उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) संरक्षित व्यापार धोरणाच्या बाजूचे आणि विरुद्ध बाजूचे युक्तीवाद विशद करा.
- (2) भारतातील बहुराष्ट्रीय कंपण्यांची भूमिका विशद करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4+1

[4001]-328

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ECONOMICS

Special Paper IV

(S4-Quantitative Techniques and Project Work)

(Only for Internal Students)

(2008 PATTERN)

Time : Two Hours

Maximum Marks : 50

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Answers should be neat and to the point.

(iii) Figures to the right indicate full marks.

(iv) Use of calculator is allowed.

1. Answer the following (any two) : [10]

(1) State the sources of primary data.

(2) State the types of research.

(3) Find the mode from the following series :

74, 62, 84, 72, 61, 83, 72, 81, 64, 72, 63, 61, 60, 72, 74, 66,
64, 72, 73, 75, 70, 69, 68, 72, 67.

(4) Solve :

$$5X = 50 \quad \backslash \quad X = \dots\dots\dots ?$$

P.T.O.

2. Answer the following (any *two*) : [10]

- (1) What are the characteristics of a good report ?
- (2) State the types of sampling.
- (3) The population of a village is 2,25,000. The male-female ratio is 3 : 2. Calculate the total male and female.
- (4) Find the simple interest on Rs. 10,000 for 3 years at 5% rate of interest.

3. Answer the following (any *two*) : [16]

- (1) State and explain the types of classification of data.
- (2) Explain in detail the importance of Tabulation of data.
- (3) Find the compound interest on Rs. 20,000 for 4 years at 5% p.a.
- (4) Calculate the Arithmetic mean from the following table :

X	F
20	8
30	12
40	20
50	10
60	6
70	4

4. Answer the following (any one) : [14]

- (1) What is report writing ? Explain the steps of report writing.
- (2) Calculate the median and mode from the following table :

Class Interval	Frequency
0—10	10
10—20	13
20—30	12
30—40	20
40—50	5
50—60	10

(मराठी रूपांतर)

वेळ : दो तास

एकूण गुण : 50

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) उत्तरे समर्पक व मुद्देसुद्ध असावीत.

(iv) कॅल्क्युलेटर वापरण्यास परवानगी आहे.

(v) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणत्याही दोन) : [10]

- (1) प्राथमिक माहितीचे स्रोत सांगा.

(2) संशोधनाचे प्रकार सांगा.

(3) खालील पदमाळेच्या आधारे बहुलक काढा :

74, 62, 84, 72, 61, 83, 72, 81, 64, 72, 63, 61, 60, 72, 74, 66,
64, 72, 73, 75, 70, 69, 68, 72, 67.

(4) सोडवा :

$$5X = 50 \quad \backslash \quad X = \dots\dots\dots ?$$

2. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणत्याही दोन) : [10]

(1) चांगल्या अहवालाची वैशिष्टे कोणती ?

(2) नमुन्याचे प्रकार सांगा.

(3) एका खेड्याची लोकसंख्या 2,25,000 आहे. स्त्रि-पुरुष प्रमाण 3 : 2 असे आहे तर खेड्यातील स्त्रि व पुरुषांची संख्या काढा.

(4) 1,000 रु. रक्कमेवर 3 वर्षासाठी 5% दराने सरळ व्याज काढा.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणत्याही दोन) : [16]

(1) माहितीच्या वर्गीकरणाचे प्रकार सांगा व स्पष्ट करा.

(2) माहितीच्या सारणीकरणाचे महत्व सविस्तर विशद करा.

(3) 20,000 रु. रक्कमेचे 4 वर्षासाठी 5% दर साले दर शेकडा दराने चक्रवाढ व्याज काढा.

(4) खालील तक्त्याच्या आधारे अंकगणितीय माध्य (Arithmetic Mean) काढा :

X	f
20	8
30	12
40	20
50	10
60	6
70	4

4. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्नाची उत्तर लिहा : [14]

- (1) अहवाल लेखन म्हणजे काय ? अहवाल लेखनाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.
- (2) खालील तक्त्याच्या आधारे मध्यांक (Median) आणि बहुलक (Mode) काढा :

वर्गांतर	वारंवारिता
0—10	10
10—20	13
20—30	12
30—40	20
40—50	5
50—60	10

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—8

[4001]-329

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ECONOMICS

Special Paper IV

(Quantitative Techniques)

(For External Students Only)

(2008 Pattern)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Answers should be precise and to the point.

(iv) Use of calculator is allowed.

1. Solve any *two* of the following : [10]

(1) If

$$A = \{a, b, c\} \text{ and } B = \{b, c\},$$

find $A \subseteq B$, $A \subset B$.

(2) A line 8 cm long is measured as 8.04 cm. What is the percentage error ?

(3) Solve :

$$\frac{2}{y-1} + \frac{3}{y+1} = \frac{5}{y}.$$

(4) Explain the basic concept of parameters and frequency distribution.

P.T.O.

2. Solve any *four* out of six : [20]

- (1) The teacher at a certain college were asked how they travelled to college one day, their replies recorded as below :

Walked—13, Cycled—08, By car—12, By train—02,
On horse—1.

Draw a bar diagram.

- (2) The goals scored one Saturday by a sample of 54 football teams were recorded as below :

Number of Goals	Frequency
0	8
1	12
2	14
3	10
4	5
5	4
6	0
7	1

Draw cumulative frequency curves.

- (3) Define and discuss classification and types of data.

- (4) Find the mean of the following :

X	F
99	4
101	5
103	3
104	4
106.5	4

- (5) What is the probability that a letter of the alphabet selected at random is a vowel ?
- (6) Define and discuss the terms—Standard Deviation and Mean Deviation.

3. Solve any *three* of the following : [30]

- (1) Use a matrix method to solve the following pair of simultaneous equations :

$$3x + y = 0$$

$$x + 2y = 1.$$

- (2) The marginal cost function of manufacturing x pair of shoe is $6 + 10x - 6x^2$. The total cost of producing a pair of shoe is Rs. 12. Find the total and average cost function.
- (3) If quantity demanded $q_d = 90 - 0.05p$ and quantity supplied $q_s = -12 + 0.8p$. Calculate the equilibrium price and quantity, if the price changes to Rs. 100. Calculate the change in demand.

- (4) Calculate the mean deviation for the following data :

Class	<i>f</i>
2—4	3
4—6	4
6—8	2
8—10	1

- (5) Derive the determinant of matrix :

$$A = \begin{bmatrix} 2 & 5 & 9 \\ 4 & 8 & 3 \\ 1 & 7 & 4 \end{bmatrix}.$$

4. Solve any *one* of the following : [20]

- (1) Explain each of the following methods and state for which components of a time series is it used to estimate :

- (i) Least square method
- (ii) Moving average method
- (iii) Semi-average method
- (iv) Link relative method
- (v) First difference method.

(2) State the merits and demerits of each of the following :

- (i) Arithmetic mean
- (ii) Weighted mean
- (iii) Geometric mean
- (iv) Median
- (v) Mode.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) उत्तरे समर्पक व बिनचूक असावीत.

(iv) साधा कॅल्क्युलेटर वापरण्यास परवानगी आहे.

(v) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :

[10]

(1) जर

$$A = \{a, b, c\} \text{ आणि } B = \{b, c\}$$

तर $A \subseteq B$ आणि $A \subset B$ काढा.

(2) 8 सेमीची रेषा 8.04 सेमी अशी मोजली गेली. तर किती टक्के चूक झाली ?

(3) सोडवा :

$$\frac{2}{y-1} + \frac{3}{y+1} = \frac{5}{y}.$$

(4) परमिती आणि वारंवारिता विभागणी यांची मूळ संकल्पना विशद करा.

2. खालीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा : [20]

(1) महाविद्यालयात येणारी विद्यार्थी महाविद्यालयात कसे आले याबद्दल एका प्राध्यापकाने माहिती गोळा केली असता, खालील माहिती मिळाली :

चालत-12, सायकलने-08, गाडीने-12, आगगाडीने-02, घोड्यावरून-01

यावरून स्तंभालेख काढा.

(2) 54 फूटबॉल्लसच्या संघांच्या एक नमून्याचा एका शनिवारी अभ्यास केला असता, पुढील आकडेवारी मिकाळी :

केलेले गोल	वारंवारिता
0	8
1	12
2	14
3	10
4	5
5	4
6	0
7	1

यावरून संचयित वारंवारिता वक्र काढा.

(3) वर्गीकरण आणि तथ्यांचे प्रकार यांची व्याख्या करून चर्चा करा.

(4) खालील आकडेवारीवरून सरासरी काढा :

X	F
99	4
101	5
103	3
104	4
106.5	4

- (5) इंग्रजी अक्षरांमधून यदृच्छेने एखादे अक्षर उचलले, तर ते अक्षर म्हणजे स्वर असण्याची शक्यता किती आहे, ते सांगा.
- (6) प्रमाणित विचलन आणि सरासरी विचलन यांची व्याख्या करून सविस्तर माहिती लिहा.

3. खालीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा : [30]

(1) मालिका (मॅट्रिक्स) पद्धत वापरून खालील द्विपद समीकरण सोडवा :

$$3x + y = 0$$

$$x + 2y = 1.$$

- (2) बुटांचे x जोड बनवणाऱ्या व्यवसायसंस्थेचा सीमान्त खर्च $6 + 10x - 6x^2$ असा दिलेला आहे. संस्थेचा एकूण खर्च एक बुटाची जोडी बनवण्याचा एकूण खर्च रु. 12 आहे. तर सरासरी आणि एकूण खर्च फलन काढा.
- (3) जर मागणी फलन $q_d = 90 - 0.05p$ आणि पुरवठा फलन $q_s = -12 + 0.8p$, तर समतोल किंमत आणि उत्पादन काढा. जर किंमत 100 रु. झाली तर मागणीत होणारा बदल मोजा.

(4) खालील आकडेवारीवरून सरासरी विचलन काढा :

वर्ग	वारंवारिता
2—4	3
4—6	4
6—8	2
8—10	1

(5) खाली दिलेल्या मात्रिकेचे निर्धारण करा :

$$A = \begin{bmatrix} 2 & 5 & 9 \\ 4 & 8 & 3 \\ 1 & 7 & 4 \end{bmatrix}.$$

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा :

[20]

(1) कालमालिकेच्या कोणत्या घटकासाठी खालील पद्धती उपयोगी पडतात ते स्पष्ट करा :

- (i) किमान वर्ग पद्धत
- (ii) बदलती सरासरी पद्धती
- (iii) उपान्त्य सरासरी पद्धती
- (iv) साखळी सापेक्ष पद्धती
- (v) प्रथम फरक पद्धती.

(2) खाली दिलेल्या प्रत्येकाचे गुण व दोष सांगा :

- (i) गणिती मध्य
- (ii) भूमिती मध्य
- (iii) भारित मध्य
- (iv) मध्यका
- (v) बहुलक.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[4001]-330

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

POLITICS (G-3)

General Paper III

(India and the World)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *two* questions (in **50** words each) : [10]

- (1) Objectives of Indian Foreign Policy.
- (2) India's Non-Alignment Policy.
- (3) National Security.
- (4) World Trade Organization (WTO).

2. Attempt any *four* questions (in **100** words each) : [20]

- (1) Indo-China-Border Issue.
- (2) Peaceful Nuclear.
- (3) Salient features of Disarmament.
- (4) New Economic Order.
- (5) International Court.
- (6) Salient features of Non-alignment movement.

P.T.O.

3. Attempt any *three* questions (in **200** to **250** words each) : [30]

- (1) Discuss whether “The Non-Alignment is outdated”.
- (2) Discuss the “Kashmir Issue” (Problems).
- (3) Explain the India’s role in C.T.B.T.
- (4) Explain the causes of Terrorism.
- (5) Explain the India and U.S.A. relations.

4. Attempt any *one* question (in **500** words) : [20]

- (1) Explain the salient features of India’s Foreign Policy.
- (2) Discuss the impact on India of New Economic Order.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रीका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दात लिहा : [10]

- (1) भारतीय परराष्ट्रीय धोरणाची उद्दिष्ट्ये.
- (2) भारताचे अलिप्ततावादी धोरण.
- (3) राष्ट्रीय सुरक्षा.
- (4) जागतिक व्यापार संघटना (WTO).

2. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 100 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) भारत-चीन सीमा वाद.
- (2) शांततेसाठी अणू.
- (3) निःशस्त्रीकरणाची ठळक वैशिष्ट्ये.
- (4) नवे आर्थिक धोरण.
- (5) आंतरराष्ट्रीय न्यायालय.
- (6) अलिप्ततावादी चळवळीचे ठळक वैशिष्ट्ये.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत लिहा : [30]

- (1) “अलिप्ततावादी धोरण काळबाह्य झाले आहे.” चर्चा करा.
- (2) काश्मीर प्रश्नाची चर्चा करा.
- (3) C.T.B.T. च्या संदर्भात भारताची भूमिका विशद करा.
- (4) दहशतवादाची कारणे स्पष्ट करा.
- (5) भारत व अमेरिका संबंध स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) भारतीय परराष्ट्रीय धोरणाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (2) नवीन आर्थिक धोरणाचा भारतावर झालेल्या परिणामांची चर्चा करा.

[4001]-330

(International Organisation)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *two* questions (in **50** words each) : [10]

- (1) Meaning of International Organizations.
- (2) Nature of United State.
- (3) Nature of Collective Security.
- (4) World Trade Organization.

2. Attempt any *four* questions (in **100** words each) : [20]

- (1) Nuclear Non-Proliferation Treaty (N.P.T.).
- (2) World Peace.
- (3) Centrality of Nation-State.
- (4) Objectives of GATT.
- (5) Terrorism.
- (6) Significance of ASEAN.

3. Attempt any *three* questions (in **200** to **250** words each) : [30]

- (1) Explain the UNO's importance of International Central Power.
- (2) Explain the Disarmament Commission.

- (3) Explain the functions of I.M.F. (International Monetary Fund).
- (4) Explain the importance of International NGO.
- (5) Explain the objectives of SAARC.

4. Attempt any *one* question (in **500** words) : [20]

- (1) Explain the functions of International Atomic Energy Agency.
- (2) Discuss the changing role of International Organizations and their challenges.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रीका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दात लिहा : [10]

- (1) आंतरराष्ट्रीय संघटनांचा अर्थ.
- (2) संयुक्त राष्ट्रसंघाचे स्वरूप.
- (3) सामुहिक सुरक्षिततेचे स्वरूप.
- (4) जागतिक व्यापार संघटना.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 100 शब्दात लिहा : [20]

- (1) अण्वस्त्रप्रसारबंदी करार (N.P.T.).
- (2) जागतिक शांतता.
- (3) राष्ट्रराज्यांचे केंद्रीकरण.
- (4) गॅटची (GATT) उद्दिष्टे.
- (5) दहशतवाद.
- (6) आसिएनचे महत्व (ASEAN).

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दात लिहा : [30]

- (1) आंतरराष्ट्रीय मध्यवर्ती सत्ता म्हणून युनोचे महत्व विशद करा.
- (2) निःशस्त्रीकरण आयोग स्पष्ट करा.
- (3) आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीचे कार्य सांगा.
- (4) आंतरराष्ट्रीय बिगरशासकिय संस्थांचे महत्व स्पष्ट करा.
- (5) सार्कची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दात लिहा : [20]

- (1) आंतरराष्ट्रीय अणुशक्ती संस्थेचे (IAEA) कार्य विशद करा.
- (2) आंतरराष्ट्रीय संघटनांची बदलती भूमिका आणि त्यांच्या पुढील आव्हाने चर्चा करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-331

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

POLITICS

Special Paper III

(Introduction to Public Administration)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Historical Approach
- (2) Lokpal
- (3) Span of Control
- (4) Functions of Planning Commission.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Types of Staff Agencies
- (2) Nature of Public Policy
- (3) Merits of Administrative Tribunals
- (4) Methods of Training
- (5) System Approach
- (6) Nature of Management.

3. Answer the following questions in **200 to 250** words each
(any *three*) : [30]

- (1) What is Management ? State the functions of Management.
- (2) Give the meaning of the term 'Recruitment'. State the kinds of Recruitment.
- (3) Define Delegated Legislation. Discuss the causes for the growth of Delegated Legislation.
- (4) Explain the role of NGO's in framing Public Policy.
- (5) What is Department ? Mention the bases of department.

4. Answer any *one* question in **500** words : [20]

- (1) Explain the nature, scope and importance of Public Administration.
- (2) What is Budget ? Discuss the budgetary process in India.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा : [10]

- (1) ऐतिहासिक दृष्टिकोन
- (2) लोकपाल
- (3) नियंत्रण कक्षा
- (4) नियोजन आयोगाची कार्ये.

2. कोणत्याही चारवर थोडक्यात टिपा लिहा (प्रत्येकी 100 शब्दांत) : [20]

- (1) सल्लागार (स्टाफ) घटकाचे प्रकार
- (2) सार्वजनीक धोरणाचे स्वरूप
- (3) प्रशासकीय न्यायाधिकरणाचे गुण
- (4) प्रशिक्षणाच्या पद्धती
- (5) व्यवस्था दृष्टिकोन
- (6) व्यवस्थापनाचे स्वरूप.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दापर्यंत लिहा : [30]

- (1) व्यवस्थापन म्हणजे काय ? व्यवस्थापनाची कार्ये सांगा.
- (2) 'भरती' या संज्ञेचा अर्थ लिहा. भरतीचे प्रकार सांगा.
- (3) प्रदत्त विधिनियमाची व्याख्या द्या. प्रदत्त विधिनियमाच्या वाढीच्या कारणांची चर्चा करा.
- (4) सार्वजनीक धोरण बनविण्यात बिगर-शासकीय संस्थांची भूमिका स्पष्ट करा.
- (5) खाते म्हणजे काय ? खात्याचे आधार सांगा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचा उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) लोक प्रशासनाचे स्वरूप, व्याप्ती आणि महत्व स्पष्ट करा.
- (2) अंदाजपत्रक म्हणजे काय ? भारतातील अंदाजपत्रकीय प्रक्रियांचे वर्णन करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-332

T.Y. BA. EXAMINATION, 2011

POLITICS

Special Paper IV

(Political Concepts and Ideologies)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Bhudan
- (2) Syndicalism
- (3) Types of Equality
- (4) Neo-liberal concept of state.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Nature of Authority
- (2) Progressive Nationalism
- (3) Constructive works in Sarvodaya
- (4) Types of liberty
- (5) Democratic Socialism in India
- (6) Meaning of Feminism.

3. Answer the following questions in **200 to 250** words each
(any *three*) : [30]

- (1) Max Weber's classification of Authority.
- (2) Bases of Political Obligation.
- (3) Features of Sarvodaya Society.
- (4) Discuss features, **2** merits and **2** demerits of Guild Socialism.
- (5) Give liberal perspectives of feminism.

4. Answer any *one* question in **500** words : [20]

- (1) Define the terms 'Power' and 'Authority'. Explain relationship between Power and Authority.
- (2) Define the term 'Democratic Socialism'. Explain various principles of Democratic Socialism.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा : [10]

- (1) भूदान
- (2) श्रमिक संघवाद
- (3) समतेचे प्रकार
- (4) नव-उदारमतवादी राज्य.

2. कोणत्याही चारवर थोडक्यात टिपा लिहा (प्रत्येकी 100 शब्दांत) : [20]

- (1) अधिसत्तेचे स्वरूप
- (2) प्रागतिक राष्ट्रवाद
- (3) सर्वोदयातील विधायक कार्ये
- (4) स्वातंत्र्याचे प्रकार
- (5) भारतातील लोकशाही समाजवाद
- (6) 'स्त्री'वादाचा अर्थ सांगा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दापर्यंत लिहा : [30]

- (1) मॅक्स वेबर अधिकाराचे वर्गीकरण.
- (2) राजकीय आबंधनाचे विविध आधार.
- (3) सर्वोदयी समाजाची वैशिष्ट्ये.
- (4) व्यवसाय संघवादाची वैशिष्ट्ये, 2 गुण आणि 2 दोष सांगा.
- (5) 'स्त्रीवादाचा' उदारमतवादी दृष्टीकोन सांगा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) 'सत्ता' आणि 'अधिसत्ता' या संकल्पनांच्या व्याख्या लिहा. सत्ता आणि अधिसत्ता यातील परस्परसंबंध स्पष्ट करा.
- (2) 'लोकशाही समाजवादाची' व्याख्या लिहा. लोकशाही समाजवादाची विविध तत्वे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-333

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

HISTORY

General Paper III

[History of the Marathas (1630-1818)]

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Explain the concept of 'Swarajya'.
- (2) What is meant by 'Guerilla Warfare' ?
- (3) Explain the term 'Chauth'.
- (4) What is meant by 'Upare' ?

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Shiv Bharat
- (2) Maharashtra Dharma
- (3) Treaty of Purandar (1665)
- (4) Maratha Confederacy
- (5) Duties and rights of Kotawal
- (6) Shahiri Literature under Peshwa.

3. Answer the following questions in **250** words each (any *three*) : [30]

- (1) State the Historical significance of Bhakti Movement.
- (2) Explain the contribution of Chh. Sambhaji Maharaj in Maratha History.
- (3) Explain the nature and salient features of Council of Eight Ministers.
- (4) State the factors responsible for the decline and fall of Maratha Power.
- (5) Explain the nature of central and provincial administration under the Peshwa.

4. Answer the following question in **500** words (any *one*) : [20]

- (1) Explain the nature and significance of Maratha War of Independence.
- (2) State the social and religious life under the Marathas and explain its salient features.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]

- (1) 'स्वराज्य' ही संकल्पना स्पष्ट करा.

- (2) 'गनिमी कावा' म्हणजे काय ?
- (3) 'चौथ' (चौथाई) ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (4) 'उपरे' म्हणजे काय ?

2. प्रत्येकी 100 शब्दात थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (1) शिवभारत
- (2) महाराष्ट्र धर्म
- (3) पुरंदरचा तह (1665)
- (4) मराठा मंडळ
- (5) कोतवालाचे अधिकार व कर्तव्य
- (6) पेशवेकालीन शाहिरी वाङ्मय.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 250 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) भक्ती चळवळीचे ऐतिहासिक महत्व सांगा.
- (2) मराठ्यांच्या इतिहासातील छत्रपती संभाजीमहाराज यांचे योगदान स्पष्ट करा.
- (3) अष्टप्रधान मंडळाचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (4) मराठी सत्तेच्या पतनास कारणीभूत ठरलेले घटक सांगा.
- (5) पेशवेकालीन केंद्रीय व प्रांतीय प्रशासनाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांचे 500 शब्दात उत्तर लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) मराठ्यांच्या स्वातंत्र्य युद्धाचे स्वरूप व महत्व स्पष्ट करा.
- (2) मराठेकालीन सामाजिक व धार्मिक जीवन सांगून त्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-334

T.Y. BA. EXAMINATION, 2011

HISTORY

Special Paper III

[History of Medieval India (1206-1707 A.D.)]

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Explain the experiment of Muhammed-Bin-Tughluq to change the capital.
- (2) What is meant by 'Sufism' ?
- (3) Describe the cloth industry during the Mughal Period.
- (4) Discuss the Literature in the Mughal Period.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Feudalism
- (2) Theory of kingship of Sultan Balban
- (3) Muhammed Gawan
- (4) Importance of Second Battle of Panipat
- (5) Social structure during the Mughal Period.
- (6) Position of women during the Mughal Period.

3. Answer the following questions in **250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Evaluate the achievements of Sultan Iltutmish.
- (2) Review the economic life in the Sultanate.
- (3) Examine the achievements of Babur as the founder of Mughal Empire.
- (4) State the nature of Mansabdari system. Explain its merits and demerits.
- (5) Review the economic life during the Mughal Period.

4. Answer the following question in **500** words (any *one*) : [20]

- (1) Discuss the economic reforms of Sultan Ala-ud-din Khalji.
- (2) Review the Art and Architecture during the Mughal Period.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]

- (1) सुलतान मुहम्मद-बिन-तुघलकाचा राजधानी बदलण्याचा प्रयोग स्पष्ट करा.
- (2) 'सुफीझम' म्हणजे काय ?
- (3) मुघलकालीन कापड उद्योगाचे वर्णन करा.
- (4) मुघलकालीन साहित्याची चर्चा करा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (1) सरंजामशाही
- (2) सुलतान बल्बनचा राजपदाचा सिद्धांत
- (3) मुहम्मद गवान
- (4) दुसऱ्या पानीपत लढाईचे महत्व
- (5) मुघलकालीन समाज रचना
- (6) मुघलकालीन स्त्रियांची स्थिती.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) सुलतान अलतमशच्या कामगिरीचे परिक्षण करा.
- (2) सुलतानशाहीतील आर्थिक जीवनाचा आढावा घ्या.
- (3) मुघल साम्राज्याचा संस्थापक या नात्याने बाबरच्या कामगिरीचे मुल्यमापन करा.
- (4) मनसबदारी पद्धतीचे स्वरूप सांगून तिचे गुण-दोष स्पष्ट करा.
- (5) मुघलकालीन आर्थिक जीवनाचा आढावा घ्या.

4. खालील प्रश्नाचा 500 शब्दांत उत्तर लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) सुलतान अलाऊद्दीन खिलजीच्या आर्थिक सुधारणांची चर्चा करा.
- (2) मुघलकालीन कला आणि स्थापत्यकलेचा आढावा घ्या.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[4001]-335

T.Y. BA. EXAMINATION, 2011

HISTORY

Special Paper IV

[History of Transformation in Modern

Maharashtra (1818-1960)]

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Write in brief the revolt under Umaji Naik.
- (2) Write a short note on the “Depressed class mission”.
- (3) Discuss in brief the contribution of Dr. Punjabrao Deshmukh to the Education.
- (4) Explain in brief the “Commercialization of Agriculture”.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Foundation of the “Swarajya”
- (2) Social impact of the British Administration
- (3) “Akola Pact”
- (4) Non-Brahmin Movement in Maharashtra
- (5) Economic impacts of the Ryotwari system
- (6) Social changes and the Marathi Literature.

3. Answer the following questions in **250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Review the social contribution of the “Bhakti Movement”.
- (2) Review the Extremist phase of the National Movement.
- (3) Explain the contribution of the “Satyashodhak Samaj” in the struggle for equality.
- (4) Review the Workers Movement in Modern Maharashtra.
- (5) Discuss the rise and growth of Marathi novels.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (1) Discuss in detail the experiments in National Education in 19th Century.
- (2) Discuss the contribution of Dr. Babasaheb Ambedkar in the struggle for equality.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]

- (1) उमाजी नाईक यांच्या नेतृत्वाखालील उठावाची थोडक्यात माहिती द्या.
- (2) थोडक्यात टिप लिहा — ‘डिप्रेस्ड क्लास मिशन’.
- (3) डॉ. पंजाबराव देशमुख यांचे शिक्षणक्षेत्रातील योगदानाची थोडक्यात चर्चा करा.
- (4) थोडक्यात स्पष्ट करा — शेतीचे व्यापारीकरण.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) स्वराज्याची स्थापना
- (2) ब्रिटीश प्रशासनांचे सामाजिक परिणाम
- (3) अकोला करार
- (4) महाराष्ट्रातील ब्राह्मणेतर चळवळ
- (5) रयतवारी पद्धतीचे सामाजिक परिणाम
- (6) सामाजिक बदल आणि मराठी साहित्य.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) भक्ती चळवळीच्या सामाजिक योगदानाचा आढावा घ्या.
- (2) राष्ट्रीय चळवळीतील जहाल कालखंडाचा आढावा घ्या.
- (3) समतेच्या लढ्यामधील सत्यशोधक समाजाचे योगदान स्पष्ट करा.
- (4) आधुनिक महाराष्ट्रातील कामगार चळवळीचा आढावा घ्या.
- (5) मराठी कादंबरीचा उदय आणि विकास यावर चर्चा करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) 19व्या शतकातील राष्ट्रीय शिक्षणामधील प्रयोगांची सविस्तर चर्चा करा.
- (2) समतेच्या लढ्यामधील डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या योगदानाची चर्चा करा.

[4001]-335

(History of Modern China and Japan)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) State the importance of Taiping Rebellion.
- (2) Explain the 'New Economic Policy' of China in 1961.
- (3) State the provisions of Aglo-Japanese Alliance (1902).
- (4) What is meant by economic Resurgence ?

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) May Fourth Movement
- (2) Tung-Meng-Hui
- (3) 'Zaibastu'
- (4) Comodor Peri
- (5) Rome-Berlin-Tokyo Axis
- (6) Washington Conference.

3. Answer the following questions in **250** words each (any *three*) : [30]

- (1) State the causes of Opium War in China.

- (2) Explain the causes of Russo-Japanese War of 1904-05.
- (3) Explain the political philosophy of Dr. Sun-Yat-Sen.
- (4) Review the Agricultural reforms in China.
- (5) State the causes for the rise of Militarism in Japan.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (1) Review the conflict between Chung-Kai-Shan and Mao-Tse-Tung.
- (2) Evaluate the role played by Gen. MacArthur in the reconstruction of Japan.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) तायपिंग उठावाचे महत्त्व सांगा.
- (2) चिनमधील नवे आर्थिक धोरण (1961) स्पष्ट करा.
- (3) इंग्लंड-जपान करारातील (1902) तरतुदी सांगा.
- (4) आर्थिक पुनरुत्थान म्हणजे काय ?

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (1) चार मे ची चळवळ

- (2) तुंग-मिंग-हुई
- (3) झैबत्सु
- (4) कमोडोर पेरी
- (5) रोम-बर्लिन-टोकिओ अक्ष
- (6) वॉशिंग्टन परिषद.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) चीनमधील अफुच्या युद्धाची कारणे सांगा.
- (2) 1904-05 च्या रशिया-जपान युद्धाची कारणे स्पष्ट करा.
- (3) डॉ. सन्-यत्-सेन यांचे राजकीय तत्वज्ञान स्पष्ट करा.
- (4) चीनमधील कृषीविषयक सुधारणांचा आढावा घ्या.
- (5) जपानमधील लष्करवादाच्या उदयाची कारणे सांगा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाचे 500 शब्दांत उत्तर लिहा : [20]

- (1) चॅंग-काई-शेक आणि माओ-त्से-तुंग यांच्या संघर्षाचा आढावा घ्या.
- (2) जपानच्या पुनर्रचनेमधील जनरल मॅकआर्थरने बजावलेल्या भूमिकेचे मुल्यमापन करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-336

T.Y. BA. EXAMINATION, 2011

ANTHROPOLOGY (Gen.)

(Maharashtra — A Cultural Region)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following in **50** words each : [10]

- (1) What is peasant movement ?
- (2) State the cultural history of Maharashtra.
- (3) What is the status of Industrialization in Maharashtra ?
- (4) Explain the term 'Ethnic Plurality'.

2. Write short notes on any *four* of the following in **100** words each : [20]

- (1) Ek Gaon Ek Panavatha
- (2) Maharashtra Dharma
- (3) Leni
- (4) Political Movement of Lokmanya Tilak
- (5) Dalit Panther
- (6) Marathi Language.

3. Answer any *three* of the following in **250** words each : [30]

- (1) Explain the importance of Vidarbha as a cultural region.
- (2) What is the cultural importance of Tamasha and Lavani ?
- (3) Explain the importance of Balutedari in Economic life of Maharashtra.
- (4) What is the importance of Right to Information Act ?
- (5) Describe the revolutionary movement of V.D. Savarkar.

4. Answer any *one* of the following in **500** words : [20]

- (1) Explain the role of Saint Dnyaneshwar and Ramdas in Cultural life of Maharashtra.
- (2) Discuss the contribution of Karmaveer Bhaurao Patil and Mahatma Phule to the educational movement of Maharashtra.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [10]

- (1) शेतकरी चळवळ म्हणजे काय ?
- (2) महाराष्ट्राचा सांस्कृतिक इतिहास थोडक्यात सांगा.
- (3) महाराष्ट्रातील औद्योगिकीकरणाचा दर्जा कसा आहे ?
- (4) वांशिक विविधता याचा अर्थ स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर प्रत्येकी 100 शब्दांपर्यंत थोडक्यात टिपा लिहा : [20]

- (1) एक गाव एक पाणवठा
- (2) महाराष्ट्र धर्म
- (3) लेणी
- (4) लोकमान्य टिळकांची राजकीय चळवळ
- (5) दलित पँथर
- (6) मराठी भाषा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची प्रत्येकी 250 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [30]

- (1) एक सांस्कृतिक विभाग म्हणून विदर्भाचे महत्व स्पष्ट करा.
- (2) तमाशा आणि लावणीचे सांस्कृतिक महत्व काय आहे ?
- (3) महाराष्ट्राच्या आर्थिक जीवनातील बलुतेदारी पद्धतीचे महत्व सांगा.
- (4) माहितीचा अधिकार कायद्याचे महत्व काय आहे ?
- (5) वि. दा. सावरकरांची क्रांतीकारी चळवळ स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 500 शब्दांपर्यंत उत्तर लिहा : [20]

- (1) संत ज्ञानेश्वर आणि रामदास यांची महाराष्ट्राच्या सांस्कृतिक जीवनातील भूमिका स्पष्ट करा.
- (2) कर्मवीर भाऊराव पाटील आणि महात्मा फुले यांच्या महाराष्ट्राच्या राजकीय चळवळीतील योगदानाची चर्चा करा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—8

[4001]-337

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

GEOGRAPHY (G-3)

(Gg-310 : Geography of Travel and Tourism)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.

(iv) Use of map-stencils is allowed.

1. Answer the following questions in about **20** words each
(any *ten*) : [20]

(1) Define Tourism.

(2) What do you mean by Adventure Tourism ?

(3) What do you mean by National Park ?

(4) Name any *two* waterfalls of India that attract the tourists.

(5) State the *two* advantages of air transport.

(6) Give any *two* characteristics of the domestic tourist.

(7) Mention any *two* environmental impacts of tourism.

(8) What do you mean by the regional level tourism planning ?

(9) Give the full form of M.T.D.C.

(10) Name any *two* historical centres of Maharashtra.

P.T.O.

- (11) State any *two* effects of tourism on the culture of the local people at the tourist place.
- (12) Name the physical factors, that are considered while evaluating the tourism-potentials of the region.
- (13) What are the main attractions of 'Kaziranga' ?

2. Write notes in about **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Hill Station
- (2) House Boats
- (3) Crime and Gambling at the tourist places
- (4) Beach resorts.

3. Answer the following questions in about **150** words each (any *two*) : [20]

- (1) Explain the cultural factors that affect tourism.
- (2) Explain, how the relief, climate and vegetation affect the tourism.
- (3) Write a note on the local-level tourism planning.
- (4) Write a note on the tourism policies of Maharashtra.

4. Answer the following questions in about **300** words each (any *two*) : [30]

- (1) Explain the importance of Tourism.

- (2) Explain the role of tourist guides and tourist agencies in tourism.
- (3) Write a note on the wildlife sanctuaries of India.
- (4) Describe 'Janjira' as a tourist place.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

(iv) नकाशा स्टेन्सिलचा वापरण्यास परवानगी आहे.

(v) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी सुमारे 20 शब्दांत लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) पर्यटनाची व्याख्या द्या.
- (2) साहसी पर्यटन म्हणजे काय ?
- (3) राष्ट्रीय उद्यान म्हणजे काय ?
- (4) पर्यटकांना आकर्षित करणारे भारतातील कोणतेही दोन धबधबे सांगा.
- (5) हवाई वाहतूकीचे दोन फायदे सांगा.
- (6) देशी पर्यटकाची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
- (7) पर्यटनाचे कोणतेही दोन पर्यावरणीय परिणाम सांगा.
- (8) प्रादेशिक स्तरावरील पर्यटन नियोजन म्हणजे काय ?
- (9) M.T.D.C. चे पूर्ण रूप सांगा.
- (10) महाराष्ट्रातील कोणतीही दोन ऐतिहासिक ठिकाणे सांगा.

- (11) पर्यटनस्थळी असलेल्या स्थानिक लोकांच्या संस्कृतीवर पर्यटनाचे होणारे कोणतेही दोन परिणाम सांगा.
- (12) प्रदेशाची पर्यटनक्षमता अभ्यासताना विचारात घ्यावे लागणारे प्राकृतिक घटक सांगा.
- (13) 'काझिरंगा' या ठिकाणाची प्रमुख आकर्षणे कोणती ?

2. प्रत्येकी सुमारे 50 शब्दांत टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [10]

- (1) गिरीस्थाने
- (2) नौकागृहे
- (3) पर्यटनस्थली आढळणारी गुन्हेगारी व जुगार
- (4) सागरकिनाऱ्यावरील पर्यटनस्थले.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी सुमारे 150 शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) पर्यटनावर परिणाम करणारे सांस्कृतिक घटक स्पष्ट करा.
- (2) भूरूपे, हवामान आणि वनस्पती यांचा पर्यटनावर कसा परिणाम होतो ते स्पष्ट करा.
- (3) स्थानिक पातळीवरील पर्यटन नियोजन यावर टीप लिहा.
- (4) महाराष्ट्राची पर्यटनविषयक धोरणे यावर टीप लिहा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी सुमारे 300 शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) पर्यटनाचे महत्व स्पष्ट करा.
- (2) पर्यटक-वाराड्या व पर्यटन-प्रवर्तिका यांची पर्यटनातील भूमिका स्पष्ट करा.
- (3) भारतातील अभयारण्ये यावर टीप लिहा.
- (4) 'जंजीरा' या ठिकाणाचे पर्यटनस्थल म्हणून वर्णन करा.

[4001]-337

(Gg-310 : Geography of Tropical Agriculture)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :—**
- (i) *All* questions are compulsory.
  - (ii) Figures to the right indicate full marks.
  - (iii) Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.
  - (iv) Use of map-stencils is allowed.

1. Answer the following questions in about 20 words each (any ten) : [20]

- (1) Define Agricultural Geography.
- (2) What is meant by land fragmentation ?
- (3) Explain the term 'shifting cultivation'.
- (4) Give *two* advantages of dairy farming.
- (5) What is meant by sprinkler irrigation ?
- (6) Give *two* objectives of watershed management.
- (7) State any *two* problems of Indian Agriculture.
- (8) State the *two* sub-types of subsistence farming.
- (9) What is meant by tissue culture ?
- (10) What is meant by corporate farming ?
- (11) What is wasteland development ?
- (12) What is the meaning of group farming ?
- (13) Name any *two* states for dryland farming in India.

2. Write notes on the following in about **50** words each
(any *two*) : [10]

- (1) Agricultural Marketing
- (2) Dairy farming
- (3) Bee keeping activity
- (4) Shifting cultivation.

3. Answer the following questions in about **150** words each
(any *two*) : [20]

- (1) Disadvantages of over-irrigation.
- (2) Characteristics of mixed farming.
- (3) Corporate and precision farming.
- (4) Explain in detail the methods used for irrigation.

4. Answer the following questions in about **300** words each
(any *two*) : [30]

- (1) Describe the impact of physical factors on agriculture.
- (2) Explain the nature, scope and significance of Agricultural Geography.
- (3) State the characteristics and problem of commercial cultivation.
- (4) Green Revolution in India.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

(iv) नकाशा स्टेन्सिलचा वापरण्यास परवानगी आहे.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) कृषी भूगोलाची व्याख्या लिहा.
- (2) जमीन विभाजन (तुकडीकरण) म्हणजे काय ?
- (3) 'भटकी शेती' संज्ञा स्पष्ट करा.
- (4) दुग्ध शेतीचे दोन फायदे सांगा.
- (5) तुषार सिंचन म्हणजे काय ?
- (6) पाणलोटक्षेत्र व्यवस्थापनाची दोन उद्दीष्टे सांगा.
- (7) भारतीय शेतीच्या कोणत्याही दोन समस्या लिहा.
- (8) निर्वाही शेतीचे कोणतेही दोन उपप्रकार सांगा.
- (9) 'ऊतिसंवर्धन' म्हणजे काय ? स्पष्ट करा.
- (10) कार्पोरेट फार्मिंग म्हणजे काय ? स्पष्ट करा.
- (11) उजाड-ओसाड भूमी विकास म्हणजे काय ?
- (12) 'गट शेती' म्हणजे काय ?
- (13) भारतातील कोरड्या प्रदेशातील शेती खालील दोन राज्यांची नावे सांगा.

2. प्रत्येकी सुमारे 50 शब्दांत टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [10]

- (1) कृषी विपणन
- (2) दुग्ध शेती
- (3) मधुमक्षिका पालन उद्योग
- (4) भटकी शेती.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 150 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) अति जलसिंचनाचे तोटे सांगा.
- (2) मिश्र शेतीची वैशिष्ट्ये सांगा.
- (3) कार्पोरेट फार्मिंग आणि काटेकोरपणे-चोख पद्धतीची शेती स्पष्ट करा.
- (4) जलसिंचनाच्या पद्धती सविस्तर लिहा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 300 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) शेतीवर परिणाम करणाऱ्या प्राकृतिक घटकांची सविस्तर माहिती द्या.
- (2) कृषि भूगोलाचे स्वरूप, व्याप्ती व वैशिष्ट्ये सांगा.
- (3) व्यापारी शेतीची वैशिष्ट्ये व समस्या सांगा.
- (4) भारतातील हरित क्रांती.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—8

[4001]-338

T.Y. BA. EXAMINATION, 2011

GEOGRAPHY (S-3)

(Gg-320 : Fundamental Concepts in Geography)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.

(iv) Use of map-stencils is allowed.

1. Answer the following questions in about **20** words each
(any *ten*) : [20]

(1) Give any *two* characteristics of a CBD.

(2) Name the principle introduced by Carl Ritter.

(3) What is meant by determinism ?

(4) Name the factors affecting cost of production of a product.

(5) Differentiate between frontier and boundary.

(6) Name the stages of Davis' cycle of erosion.

(7) What is the meaning of a rural-urban fringe ?

(8) What is CBR and CDR ?

(9) What are the elements of weather ?

(10) Give *two* assumptions of the Von Thunen model of landuse.

P.T.O.

- (11) Name the branches of Physical Geography.
- (12) Name *two* Greek scholars who contributed to Geographical thought.
- (13) What is the meaning of 'take-off stage' ?

2. Write notes on the following in about **50** words each
(any *two*) : [10]

- (1) Regional Geography
- (2) Contribution of Ptolemy
- (3) Consequences of sea level changes
- (4) Sustainable development.

3. Answer the following questions in about **150** words each
(any *two*) : [20]

- (1) Explain the contribution of Al-Masudi and Emmanuel Kant.
- (2) Explain the problems of the rural-urban fringe of a city.
- (3) Explain the theory of Industrial location by Weber.
- (4) What are the characteristics of a CBD ? Explain the concept.

4. Answer the following questions in about **300** words each
(any *two*) : [30]

- (1) Compare Systematic and Regional Geography.

- (2) Explain the Demographic Transition Theory and give its limitations.
- (3) Give the internal and external causes of climate change.
- (4) Explain the measures of economic development.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

(iv) नकाशा स्टेन्सिल्स वापरण्यास परवानगी आहे.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) सी. बी. डी. ची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
- (2) कार्ल रिटरने मांडलेले तत्त्व सांगा.
- (3) निसर्गवाद म्हणजे काय ?
- (4) वस्तूच्या उत्पादन खर्चावर परिणाम करणारे घटक सांगा.
- (5) आघाडी व सीमा यातील फरक सांगा.
- (6) डेव्हिसच्या क्षरण चक्रामधील टप्पे लिहा.
- (7) अर्धनागरी क्षेत्र म्हणजे काय ?
- (8) ढोबळ जन्मदर व ढोबळ मृत्युदर म्हणजे काय ?
- (9) हवामानाचे घटक सांगा.
- (10) व्हॉन थुननच्या भूमी उपयोजन प्रारूपाची दोन गृहीतके सांगा.

- (11) प्राकृतीक भूगोलच्या शाखांची नावे लिहा.
- (12) भौगोलीक विचारप्रणाली मध्ये योगदान देणाऱ्या दोन ग्रीक अभ्यासकांची नावे लिहा.
- (13) 'उड्डाण अवस्था' म्हणजे काय ?

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) प्रादेशिक भूगोल
- (2) टोलमेचे नकाशा तयार करण्यामध्ये योगदान
- (3) सागर पातळीतील बदलाचे परिणाम
- (4) शाश्वत विकास.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 150 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) अल-मसुदी आणि इमॅन्युअल कांट यांचे योगदान स्पष्ट करा.
- (2) अर्धनागरी प्रदेशाच्या समस्या स्पष्ट करा.
- (3) वेबरचा उद्योगधंद्यांच्या स्थाननिश्चितीचा सिद्धांत स्पष्ट करा.
- (4) सी. बी. डी. ची गुणवैशिष्ट्ये कोणती ? संकल्पना स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 300 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) सुत्रबद्ध व प्रादेशिक भूगोलातील तुलना.
- (2) लोकसंख्या संक्रमण सिद्धांत स्पष्ट करा व त्यांच्या मर्यादा सांगा.
- (3) हवामान बदलाची अंतर्गत व बहिर्गत कारणे सांगा.
- (4) आर्थिक विकासाची परिमाणे स्पष्ट करा.

(Gg-320 : Contemporary Issues and Geography)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :—**
- (i) *All* questions are compulsory.
  - (ii) Figures to the right indicate full marks.
  - (iii) Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.
  - (iv) Use of map-stencils is allowed.

1. Answer the following questions in about **20** words each
(any *ten*) : [20]

- (1) What is meant by a cyclone ?
- (2) Name the types of weathering.
- (3) Give *two* causes of landslides.
- (4) Name the greenhouse gases.
- (5) What is a non-renewable resource ?
- (6) What are the effects of forest fires ? (Write any *two*.)
- (7) Name the sources of water pollution.
- (8) What is the full form of HIV/AIDS ?
- (9) Give any *two* factors affecting erosion.
- (10) Name *two* types of unemployment.
- (11) What is ozonosphere ?
- (12) What is the meaning of 'La Nina' ?
- (13) Give *two* examples of epidemics in Maharashtra.

2. Write notes on the following in about **50** words each
(any *two*) : [10]

- (1) Chemical weathering
- (2) Non-conventional energy resources
- (3) Marine pollution
- (4) Effects of deforestation.

3. Answer the following questions in about **150** words each
(any *two*) : [20]

- (1) Causes and remedies of farmers suicides in Maharashtra.
- (2) Causes and effects of floods.
- (3) Global warming and climate change.
- (4) Causes and problems of infiltration in India.

4. Answer the following questions in about **300** words each
(any *two*) : [30]

- (1) Causes and effects of urbanization.
- (2) Renewable and non-renewable resources.
- (3) Causes and effects of Tsunamis.
- (4) Impact of globalisation in India.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) योग्य त्या ठिकाणी सुबक आकृत्या व नकाशे काढा.

(iv) नकाशा स्टेन्सिल्स वापरण्यास परवानगी आहे.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) आवर्त वारे म्हणजे काय ?
- (2) विदारणाचे प्रकार कोणते ? नावे लिहा.
- (3) भूमीपाताची दोन कारणे द्या.
- (4) 'हरितगृह' वायूची नावे सांगा.
- (5) अपुर्णविकरणीय साधनसंपत्ती म्हणजे काय ?
- (6) वनआर्गीचे (वणवे) परिणाम कोणते ? (कोणतेही दोन सांगा.)
- (7) जल प्रदूषणाच्या स्रोताची नावे सांगा.
- (8) HIV/AIDS चे पुर्ण रूप काय ?
- (9) विदारणाला प्रभावित करणारे कोणतेही दोन घटक.
- (10) बेरोजगारीच्या दोन प्रकारांची नावे सांगा.
- (11) ओझोनांबर म्हणजे काय ?
- (12) ला-नीना चा अर्थ काय ?
- (13) महाराष्ट्रातील साथीच्या रोगांची दोन नावे सांगा.

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 50 शब्दांत टीपा लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) रासायनिक विदारण
- (2) अपारंपारीक उर्जासाधने
- (3) सागरी प्रदुषण
- (4) निर्वनीकरणाचे परिणाम.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 150 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) महाराष्ट्रातील शेतकरी आत्महत्येची कारणे व उपाययोजना सांगा.
- (2) पूराची कारणे व परिणाम सांगा.
- (3) वैश्विक तपमान वाढ व हवामान बदल.
- (4) भारतातील घुसखोरीची कारणे व समस्या.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 300 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) नागरीकरणाची कारणे व परिणाम.
- (2) पुर्नवीकरणीय व अपुर्नवीकरणीय उर्जा साधने.
- (3) 'त्सुनामी' कारणे व परिणाम.
- (4) जागतीकरणाचे भारतातील परिणाम.

Total No. of Questions—7+7+6]

[Total No. of Printed Pages—4+1

[4001]-339

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MUSIC (संगीत)

सामान्य स्तर-जी-3 (G-3)

रागसंगीत गायन

(2008 PATTERN)

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :— (i) या संचातील रागसंगीत गायन, सतार किंवा तबला यापैकी कोणतीही एक प्रश्नपत्रिका सोडवा.

(ii) पहिल्या प्रश्न अनिवार्य आहे.

(iii) अनिवार्य प्रश्न एक अधिक उर्वरित प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. या अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागाची विलंबित बंदीश/बडा ख्याल स्वर-लिपिबद्ध करा. [5]

2. पुरिया धनाश्री किंवा मुलतानी या पैकी कोणत्याही एका रागाची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती आरोह-अवरोह-पकड यासह लिहा. [5]

3. तिलवाडा किंवा विलंबित एकताल या पैकी कोणत्याही एका तालाचे लेखन करा. [5]

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा : [5]

(1) अनिबद्ध गान

(2) रागांग राग

- (3) सहायक नाद
- (4) संकीर्ण राग
- (5) नादाचे गुणधर्म.

5. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर थोडक्यात लिहा : [5]

- (1) तिरोभाव-आविर्भाव
- (2) परमेल प्रवेशक राग
- (3) साप्तकाचे प्रकार
- (4) षड्ज-पंचम भाव.

6. खालीलपैकी कोणत्याही एका संगीतज्ञाचे जीवन चरित्र लिहा : [5]

- (1) पं. भीमसेन जोशी
- (2) पं. कुमार गंधर्व
- (3) पंडिता किशोरी आमोणकर.

7. खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर विस्ताराने लिहा : [5]

- (1) संगीत शिक्षणाचे स्वरूप
- (2) पार्श्वसंगीत
- (3) रागसंगीत आणि जनरुचि.

राग संगीत स्वर वाद्य वादन (सतार)

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

विशेष सूचना :—या संचातील रागसंगीत गायन, सतार, तबला यांपैकी तुम्ही शिकलेल्या विषयाची कोणताही एक प्रश्नपत्रिका सोडवा.

सूचना :— (i) पहिला प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

(ii) उर्वरीत प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवा.

(iii) सर्व प्रश्नांना समान गुण असून ते उजवीकडे दर्शविले आहेत.

1. अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागातील मसितखानी गत स्वर लिपीबद्ध करा. [5]
2. राग-रागेश्री व राग-पुरिया-धनाश्री यांपैकी कोणत्याही एका रागाची वैशिष्ट्यांसह सविस्तर शास्त्रोक्त माहिती लिहा. [5]
3. झपताल, चौताल, झुमरा यांपैकी कोणत्याही एका तालाचे मात्रा, खंड, टाळी, काल या प्रमाणे लेखन करा. [5]
4. टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [5]
  - (1) ठुमरी
  - (2) दादरा
  - (3) तराणा
  - (4) तिरोभाव-आविर्भाव
  - (5) रागांग राग.

5. थोडक्यात माहिती लिहा (कोणतेही दोन) : [5]

- (1) गायक, नायक, वाग्येयकार, कलावंत
- (2) सतार वादनातील मिंड चे महत्व
- (3) सतार वादनातील तबला साथ
- (4) शुद्ध राग
- (5) मिश्र राग.

6. निबंध लिहा (कोणताही एक) : [5]

- (1) पार्श्व संगीत
- (2) संगीत कला उपयोजनाची व्याप्ती
- (3) रियाजाचे महत्व.

7. चरित्र लिहा (कोणताही एक) : [5]

- (1) निखिल बॅनर्जी
- (2) पं. कुमार गंधर्व
- (3) अली अकबर खाँ.

तबला

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :— प्रथम प्रश्न अनिवार्य. एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. झपताल किंवा तीनताल यापैकी कोणत्याही एका तालाची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती लिहून एकपट, दुप्पट आणि चौपट लिहा. [5]
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर टिपा लिहा : [5]
  - (1) पलटा
  - (2) विस्तार
  - (3) कायदा
  - (4) लयकारी.
3. तबल्यातील विविध बाजांची थोडक्यात माहिती द्या. [5]
4. घन वाद्य आणि अवनद्ध वाद्य यांच्यातील परस्पर संबंध विशद करा. [5]
5. तुमच्या आवडत्या कलाकाराच्या वादनाची वैशिष्ट्ये लिहा. [5]
6. पाश्चात्य तालवाद्यांची थोडक्यात माहिती द्या. [5]

Total No. of Questions—7+7+6]

[Total No. of Printed Pages—4+1

[4001]-340

T.Y. BA. EXAMINATION, 2011

MUSIC

Special Paper 3

(रागसंगीत गायन)

(2008 PATTERN)

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

विशेष सूचना :— या संचातील रागसंगीत गायन, सतार किंवा तबल यांपैकी कोणतीही एक प्रश्नपत्रिका सोडवा.

सूचना :— (i) पहिला प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

(ii) उर्वरीत प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवावेत.

(iii) सर्व प्रश्नांना समान गुण असून ते उजव्या बाजूस दर्शविले आहेत.

1. अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागातील विलंबीत ख्यालाचे स्वरलेखन करा. [5]
2. राग-तोडी (मिया की तोडी) अथवा अहिर-भैरव यांपैकी कोणत्याही एका रागाची वैशिष्ट्यांसह विस्तृत शास्त्रोक्त माहिती लिहा. [5]
3. सतवा, अद्धाधुमाळी, तीव्रा (तेवरा) व जत यांपैकी कोणत्याही दोन तालांचे मात्रा, खंड, टाळी, काल या प्रमाणे लेखन करा. [5]
4. टिपा लिहा (कोणतेही एक) : [5]
  - (1) हार्मनी व मेलडी
  - (2) वैदिक काळातील वाद्ये
  - (3) संधीप्रकाशित राग.

5. थोडक्यात माहिती लिहा (कोणताही एक) : [5]

- (1) प्राचीन व आधुनिक आलाप पद्धती
- (2) सुगम संगीत शैली
- (3) हिंदुस्थानी व दाक्षिणात्य संगीत पद्धती.

6. निबंध लिहा (कोणताही एक) : [5]

- (1) संगीत शिक्षणाचे प्राचीन स्वरूप (गुरुकुल पद्धतीचे संगीत शिक्षण)
- (2) कंठ साधना
- (3) संगीतविषयक प्राचीन ग्रंथ—संगीत रत्नाकर.

7. चरित्र लिहा (कोणताही एक) : [5]

- (1) पं. जगन्नाथबुवा पुरोहीत
- (2) पं. मल्लिकार्जून मंसूर
- (3) विलायत खाँ.

[4001]-340

राग संगीत स्वर वाद्य वादन (सतार)

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :— (i) पहिला प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

(ii) उर्वरीत प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवावेत.

(iii) सर्व प्रश्नांना समान गुण असून ते उजवीकडे दर्शविले आहेत.

1. अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागातील मसितखानी गत स्वरलिपीबद्ध करा. [5]
2. राग मिया मल्हार व राग दरबारी कानडा यां पैकी कोणत्याही एका रागाची वैशिष्ट्यांसह सविस्तर शास्त्रोक्त माहिती लिहा. [5]
3. अद्धा धुमाळी, पंजाबी, झुमरा यां पैकी कोणत्याही एका तालाचे मात्रा, खंड, टाळी, काल या प्रमाणे लेखन करा. [5]
4. टीपा लिहा (कोणताही एक) : [5]
  - (1) प्रबंध
  - (2) जाती गायन
  - (3) वैदिक संगीत.
5. थोडक्यात माहिती लिहा (कोणताही एक) : [5]
  - (1) वैदिक काळातील वाद्ये
  - (2) हार्मनी आणि मेलडी
  - (3) ध्वनीशास्त्र (Acoustic).

6. निबंध लिहा (कोणताही एक) : [5]

- (1) संगीत शिक्षणाचे प्राचीन स्वरूप (गुरुकुल पद्धतीचे संगीत शिक्षण)
- (2) प्राचीन संगीतज्ञ
- (3) संगीतविषयक प्राचीन ग्रंथ—संगीत रत्नाकर.

7. चरित्र लिहा (कोणताही एक) : [5]

- (1) पं. कुमार गंधर्व
- (2) पं. जगन्नाथबुवा पुरोहित
- (3) डॉ. गंगुबाई हंगल.

तबला

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :— प्रथम प्रश्न अनिवार्य आहे. एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. पंचम सवारी किंवा मत्त यापैकी कोणत्याही एका तालाची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती लिहून एकपट, दुप्पट आणि चौपट लिहा. [5]
2. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर टीपा लिहा : [5]
  - (1) चक्रदार
  - (2) रेल
  - (3) तुकडा
  - (4) लयकारी.
3. तिहाई आणि तिहाईचे प्रकार या विषयावर विस्ताराने लिहा. [5]
4. तबल्याचे 'दश प्राण' या विषयावर विस्तृत विवेचन करा. [5]
5. पाश्चात्य तालवाद्यांची थोडक्यात माहिती द्या. [5]
6. तुमच्या आवडत्या कलाकाराचे सांगीतिक योगदान विशद करा. [5]

Total No. of Questions—7+7+6]

[Total No. of Printed Pages—4+1

[4001]-341

T.Y. BA. EXAMINATION, 2011

MUSIC

Special Paper 4

(रागसंगीत गायन)

(2008 PATTERN)

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

विशेष सूचना :— या संचातील रागसंगीत गायन, सतार किंवा तबल यापैकी कोणतीही एक प्रश्नपत्रिका सोडवावी.

सूचना :— (i) पहिला प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उर्वरीत प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन प्रश्न असे एकूण चार प्रश्न सोडवावेत.

(iii) सर्व प्रश्नांना समान गुण असून ते उजवीकडे दर्शविले आहेत.

1. अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागातील विलंबित ख्यालाचे स्वरलेखन करा. [5]
2. राग-श्यामकल्याण किंवा पुरिया या पैकी कोणत्याही एका रागाची वैशिष्ट्यांसह सविस्तर शास्त्रोक्त माहिती लिहा. [5]
3. झपताल, दीपचंदी, चौताल, त्रिताल या पैकी कोणत्याही दोन तालांचे मात्रा, खंड, टाळी, काल या प्रमाणे लेखन करा. [5]
4. संकल्पना स्पष्ट करा (कोणतेही एक) : [5]
  - (1) पार्श्व संगीत
  - (2) सुगम संगीत
  - (3) संगीत स्पर्धांचे महत्त्व.

5. थोडक्यात माहिती लिहा (कोणताही एक) : [5]

- (1) ध्वनी मुद्रण
- (2) संगीत मैफिल सादरीकरणाचे तंत्र
- (3) पार्श्व गायन.

6. निबंध लिहा (कोणताही एक) : [5]

- (1) संगीत व आधुनिक वैज्ञानिक उपकरणे
- (2) संगीतासाठी ग्रंथालये
- (3) संगीताचे मानवी जीवनातील स्थान (स्वतंत्र विचार मांडा).

7. चरित्र लिहा (कोणताही एक) : [5]

- (1) पं. रामाश्रय झा
- (2) पं. सुधीर फडके
- (3) पं. शिवकुमार शर्मा.

[4001]-341

राग संगीत स्वर वाद्य वादन (सतार)

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :— (i) पहिला प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

(ii) उर्वरीत प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवावेत.

(iii) सर्व प्रश्नांना समान गुण असून ते उजवीकडे दर्शविले आहेत.

1. अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागातील मसितखानी गत स्वर लिपीबद्ध करा. [5]
2. राग-श्यामकल्याण व राग-ललित यां पैकी कोणत्याही एका रागाची वैशिष्ट्यांसह सविस्तर शास्त्रोक्त माहिती लिहा. [5]
3. तिलवाडा, एकताल, झपताल यां पैकी कोणत्याही एका तालाचे मात्रा, खंड, टाळी, काल या प्रमाणे लेखन करा. [5]
4. टीपा लिहा (कोणताही एक) : [5]
  - (1) संगीत संग्रहालये
  - (2) संगीत स्पर्धांचे महत्व
  - (3) सतार वादनातील मिंडचे महत्व.
5. थोडक्यात माहिती लिहा (कोणताही एक) : [5]
  - (1) संगीतासाठी ग्रंथालये
  - (2) ध्वनी मुद्रण
  - (3) संगीत आणि व्यवसायाच्या संधी.

6. निबंध लिहा (कोणताही एक) : [5]

- (1) संगीतात दूर शिक्षण पद्धतीस वाव
- (2) संगीत आणि साहित्य
- (3) गुरुकुल शिक्षण पद्धती व आधुनिक काळ.

7. चरित्र लिहा (कोणताही एक) : [5]

- (1) पं. शिवकुमार शर्मा
- (2) उस्ताद विलायत खाँ
- (3) उस्ताद अब्दुल हलीम जाफर खाँ.

[4001]-341

तबला

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :— प्रथम प्रश्न अनिवार्य आहे. एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. तीनताल किंवा झपताल यापैकी कोणत्याही एका तालाची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती आणि दोन प्रकारच्या लयकारी लिहा. [5]
2. समान मात्रांच्या कोणत्याही दोन तालांची तुलनात्मक मिमांसा करा. [5]
3. तबल्यातील कोणत्याही एका घराण्यावर विस्ताराने लिहा. [5]
4. हिंदुस्तानी आणि कर्नाटक ताल पद्धतीची थोडक्यात तूलना करा. [5]
5. तबला या वाद्याचे भारतीय संगीतातील स्थान आणि महत्त्व विशद करा. [5]
6. खालीलपैकी कोणताही एक जीवन चरित्र लिहा : [5]
  - (1) उ. अबीद हुसैन खाँ
  - (2) पं. नाना पानसे
  - (3) उ. अल्लारखाँ.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-342

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011
PUBLIC ADMINISTRATION (Gen.)
(Local Self-Government in India)
(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) State the evolution of Local Government.
- (2) Write the financial sources of Municipal Corporation.
- (3) State the role of Local Government in Development.
- (4) Explain the functions of Panchayat Samiti.

2. Write notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Write the functions of B.D.O.
- (2) State the composition of Gram Panchayat.
- (3) State the sources of revenue of Zilla Parishad.
- (4) Role of Mayor.
- (5) Role in Democratic Decentralization.
- (6) Power of Collector.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **250** words each (any *three*) : [30]
- (1) Explain the power and functions of Chief executive Officer of Zilla Parishad.
  - (2) Explain the causes of urbanization.
  - (3) State the composition and functions of Cantonment Boards.
  - (4) State the problems of Urbanization.
  - (5) Explain the demerits of Local Self-Government.
4. Answer the question in **500** words (any *one*) : [20]
- (1) Explain the importance, nature and scope of Local Government in modern state.
  - (2) State the nature of control of Divisional Commissioner on Panchayat Raj.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]
- (1) स्थानिक शासनाचा उगम सांगा.
  - (2) महानगरपालीकेच्या उत्पन्नाची साधने लिहा.
  - (3) स्थानिक शासनाच्या विकासातील भूमिका सांगा.
  - (4) पंचायत समितीची कामे स्पष्ट करा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) गटविकास अधिकाऱ्याची कार्ये लिहा.
- (2) ग्रामपंचायतीची रचना सांगा.
- (3) जिल्हापरिषदेची उत्पन्नाची साधने सांगा.
- (4) महापौराची भूमिका.
- (5) लोकशाही विकेंद्रीकरणाची भूमिका.
- (6) जिल्हाधिकाऱ्याचे अधिकार.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 250 शब्दांत लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) जिल्हापरिषदेच्या मुख्याधिकाऱ्याची सत्ता आणि कार्ये स्पष्ट करा.
- (2) शहरीकरणाची कारणे स्पष्ट करा.
- (3) कॅन्टॉनमेंट बोर्डची रचना व कार्ये सांगा.
- (4) शहरीकरणाच्या समस्या सांगा.
- (5) स्थानिक स्वशासनाचे दोष स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे 500 शब्दांत लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) आधुनिक राज्यात स्वशासनाचे महत्व, स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.
- (2) पंचायतराज्यावरील विभागिय आयुक्ताचे नियंत्रणाचे स्वरूप सांगा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-343

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PUBLIC ADMINISTRATION

(S-3 : Development Administration)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Explain the concept of Development Administration.
- (2) State the policy of Education in India.
- (3) Write the importance of voluntary organization.
- (4) State the objectives of Development Administration.

2. Write the notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) National Development Council.
- (2) State the objectives of co-operation.
- (3) Changing role of Bureaucracy.
- (4) Rural agencies for Development.
- (5) Role of Community Development.
- (6) State the objectives of welfare state.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Explain the features of Bureaucracy.
- (2) State the features of Community Development.
- (3) Edward Weidner's views on Development Administration.
- (4) State the nature and scope of Development Administration.
- (5) Explain the principles of Community Development.

4. Answer any *one* question in **500** words : [20]

- (1) Explain the regional and international agencies for development.
- (2) Explain the nature and functions of co-operative.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) विकास प्रशासनाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- (2) भारतातील शिक्षणाचे धोरण सांगा.
- (3) स्वयंसेवी संस्थांचे महत्व लिहा.
- (4) विकास प्रशासनाची उद्दिष्टे सांगा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) राष्ट्रीय विकास परिषद.
- (2) सहकाराची उद्दिष्ट्ये सांगा.
- (3) नोकरशाहीची बदलती भूमिका.
- (4) ग्रामीण स्तरावरील विकासाची अभिकरणे.
- (5) सामुदायिक विकासाची भूमिका.
- (6) कल्याणकारी राज्याची उद्दिष्ट्ये सांगा.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 250 शब्दांत लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) नोकरशाहीची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (2) सामुदायिक विकासाची वैशिष्ट्ये सांगा.
- (3) विकास प्रशासनासंबंधी एडवर्ड विडनर यांची मते.
- (4) विकास प्रशासनाची स्वरूप आणि व्याप्ती सांगा.
- (5) सामुदायिक विकासाचे तत्व स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाची उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (i) विकासाची प्रादेशिक आणि आंतरराष्ट्रीय अभिकरणे स्पष्ट करा.
- (ii) सहकाराचे स्वरूप आणि कार्ये स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-344

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PUBLIC ADMINISTRATION

[(S-4) Comparative Public Administration (India, UK and USA)]

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Explain nature of Comparative Public Administration.
- (2) State the importance of Recruitment.
- (3) Write the objectives of Training.
- (4) State the meaning of Administrative Law.

2. Write the notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Explain the Right to Association.
- (2) Evolution of Comparative Public Administration.
- (3) Nature of Training in UK.
- (4) Explain the patterns of Administration in developed countries.
- (5) State the importance of integrity in Administration.
- (6) Write the merits of Administrative Reform.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **250** words (any *three*) : [30]

- (1) Explain the agencies of recruitment in USA.
- (2) State the types of training in India.
- (3) Explain the scope of Administrative Law.
- (4) State the causes of corruption in India.
- (5) Explain the merits and demerits of Administrative Tribunals.

4. Answer the question in **500** words (any *one*) : [20]

- (1) Explain the various approaches to the study of Comparative Administration.
- (2) Describe the methods of recruitment in India.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]

- (1) तुलनात्मक लोकप्रशासनाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- (2) भरतीचे महत्व सांगा.
- (3) प्रशिक्षणाचे उद्देश लिहा.
- (4) प्रशासकीय कायद्याचा अर्थ सांगा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) संघटना बनविण्याचा हक्क स्पष्ट करा.
- (2) तुलनात्मक लोकप्रशासनाचा उगम.
- (3) इंग्लंडमधील प्रशिक्षणाचे स्वरूप.
- (4) विकसित देशातील प्रशासनाच्या पद्धती स्पष्ट करा.
- (5) प्रशासकीय एकात्मतेचे महत्त्व सांगा.
- (6) प्रशासकीय सुधारणेचे गुण लिहा.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 250 शब्दांत लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) अमेरिकेतील भरतीची अभिकरणे स्पष्ट करा.
- (2) भारतातील प्रशिक्षणाचे प्रकार सांगा.
- (3) प्रशासकीय कायद्याची व्याप्ती स्पष्ट करा.
- (4) भारतातील भ्रष्टाचाराची कारणे सांगा.
- (5) प्रशासकीय न्यायपीठाचे फायदे तोटे स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तर 500 शब्दांत लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) तुलनात्मक लोकप्रशासनाच्या अभ्यासाचे विविध दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
- (2) भारतातील भरतीच्या पद्धतीचे विश्लेषण करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-345

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PSYCHOLOGY (Gen.)

(Industrial and Organizational Psychology)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Write subject-matter of I/O Psychology.
- (2) What is time and motion study ?
- (3) What are activities of assessment center ?
- (4) What are the uses of psychological tests in recruitment ?

2. Write notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Recruitment techniques
- (2) Assessment centre
- (3) Sources of Performance Evaluation
- (4) Minnesota job satisfaction questionnaire
- (5) McClelland's Achievement theory
- (6) Person-machine system.

P.T.O.

3. Answer in **200-250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Explain social transactional perspective of leadership.
- (2) State the relationship between job satisfaction and productivity.
- (3) What are the different recruitment techniques ?
- (4) What are the methods of job analysis ?
- (5) What are the techniques involved in training ?

4. Answer in **500** words (any *one*) : [20]

- (1) What is work motivation ? Explain Herzberg's two factor theory of motivation with its importance.
- (2) What are the types of job information ? Discuss survey techniques with its advantages.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. प्रत्येकी **50** शब्दात उत्तरे लिहा (फक्त **दोन**) : [10]

- (1) औद्योगिक व संघटन मानसशास्त्राचा अभ्यास विषय लिहा.
- (2) काल-गती अभ्यास म्हणजे काय ?
- (3) मुल्यांकन केंद्राचे उपक्रम कोणते ते सांगा.
- (4) नियुक्ती मध्ये मानसशास्त्रीय कसोट्यांचे उपयोग सांगा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दात टिपा लिहा (फक्त चार) : [20]

- (1) नियुक्ती तंत्रे
- (2) मुल्यांकन केंद्र
- (3) कार्य मुल्यमापनाचे स्रोत
- (4) मिनेसोटा कार्यसमाधान प्रश्नावली
- (5) मॅक्लेलॅंड यांची सिद्ध प्रेरणा उपपत्ती
- (6) व्यक्ती-यंत्र प्रणाली.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी उत्तरे 200 ते 250 शब्दात लिहा (फक्त तीन) : [30]

- (1) नेतृत्वाचा सामाजिक विनिमय दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
- (2) कार्यसमाधान व उत्पादकता यांच्यातील संबंध विशद करा.
- (3) नियुक्तीची विविध तंत्रे कोणती ?
- (4) कार्य विश्लेषणाच्या पद्धती कोणत्या ?
- (5) प्रशिक्षणात अंतर्भूत असणारी तंत्रे कोणती ?

4. खालील प्रश्नांची 500 शब्दांत उत्तरे लिहा (फक्त एक) : [20]

- (1) कार्य प्रेरणा म्हणजे काय ? हर्जबर्ग यांच्या द्विघटक सिद्धांताचे महत्व स्पष्ट करा.
- (2) कार्य-माहितीचे प्रकार सांगा. सर्वेक्षण तंत्रांची त्यांच्या फायद्यांसह चर्चा करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-346

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PSYCHOLOGY

Special Paper III

(Experimental Psychology and Scientific Research)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* the questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

(i) Explain voluntary and involuntary attention.

(ii) What is test-retest reliability ?

(iii) What are the characteristics of scientific research ?

(iv) Explain interview method of data collection.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

(i) Nature and definition of Perception.

(ii) Cognitive map

(iii) Ethical issues in psychological testing.

(iv) Goals of research

(v) Universe, sample and sampling

(vi) Case study.

P.T.O.

3. Attempt any *three* questions in **200-250** words each : [30]

- (i) Define attention. Discuss the determinants of attention.
- (ii) What is thinking ? Explain the stages of creative thinking.
- (iii) Explain the characteristics of psychological tests.
- (iv) Describe the types of probability sampling.
- (v) Illustrate the various methods of observation.

4. Answer any *one* of the following question in **500** words : [20]

- (i) What is psychophysics ? Explain that how the absolute threshold (absolute limen) measured by method of limits.
- (ii) Define variable. Discuss the various types of variable.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (i) ऐच्छिक आणि अनेच्छिक अवधान स्पष्ट करा.
- (ii) चाचणी-पुनर्चाचणी विश्वसनियता म्हणजे काय ?
- (iii) शास्त्रीय संशोधनाची वैशिष्ट्ये कोणती आहेत ?
- (iv) प्रदत्त संकलनाची मुलाखत पद्धती स्पष्ट करा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (i) संवेदनाचे स्वरूप आणि व्याख्या
- (ii) बोधनिक नकाशा
- (iii) मनोमापनातील नैतिक बाजू (तत्वे)
- (iv) संशोधनाची ध्येये
- (v) विश्व, नमुना आणि नमुनाचयन
- (vi) व्यक्तिवृत्त अभ्यास.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200-250 शब्दांत लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (i) अवधानाची व्याख्या द्या. अवधानाच्या नियामकांची चर्चा करा.
- (ii) विचार म्हणजे काय ? सर्जनशील विचार प्रक्रियेच्या अवस्था स्पष्ट करा.
- (iii) मनोमापन चाचणीची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (iv) संभाव्यता नमुनाचयनाचे प्रकार विशद करा.
- (v) निरीक्षणाच्या विविध पद्धती सोदाहरण स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाचा उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (i) मनोभौतिकी म्हणजे काय ? मर्यादा पद्धतीच्या साहाय्याने निरपेक्ष सीमामूल्याचे मापन कसे केले जाते ते स्पष्ट करा.
- (ii) परिवर्तकाची (परिवर्त्य) व्याख्या द्या. परिवर्तकांच्या विविध प्रकारांची चर्चा करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-348

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

YOGVIDYA (योगविद्या) (G-3)

(Vyavaharik Yog)

(2008 PATTERN)

Time : Two Hours

Maximum Marks : 40

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Explain any *one* from the following in **50** words : [5]

(i) Explain the correlation between human behaviour and Yoga science.

(ii) Explain the concept of physical health.

2. Write short notes on (any *two*) : [10]

(i) Types of meditation

(ii) Objectives of Pranav Omkar

(iii) Importance of various Mudras.

(iv) Yognidra.

3. Answer any *two* questions from the following in **200** to **250** words each : [15]

(i) What is the meaning of 'Pranayama' ? Write with example types and benefits of Pranayama.

P.T.O.

(ii) Explain the simple and special objective of Traditional and Applied yoga.

(iii) Discuss the Yoga science and mental health.

4. Attempt any *one* question in detail : [10]

(i) State the significance of Yoga in play.

(ii) Write the concept and scope of social health. How does Yoga help to social health ?

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास

एकूण गुण : 40

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे 50 शब्दांत स्पष्टीकरण द्या : [5]

(i) मानवी आचरण व योगशास्त्राचा सहसंबंध स्पष्ट करा.

(ii) शारीरिक स्वास्थ्याचा अर्थ सांगा.

2. थोडक्यात टीपा द्या (कोणत्याही दोन) : [10]

(i) ध्यानाचे प्रकार

(ii) प्रणव ऊँकाराचा उद्देश स्पष्ट करा

(iii) विविध मूद्रांचे महत्व

(iv) योगनिद्रा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांचे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तर द्या : [15]

- (i) प्राणायामाचा अर्थ काय आहे ? प्राणायामाचे विविध प्रकार सांगून त्यांचे फायदे काय आहे ? सहउदाहरण देवून स्पष्ट करा.
- (ii) परंपरागत योग आणि व्यवहारीक योगाचे सामान्य व विशेष उद्देश स्पष्ट करा.
- (iii) योगशास्त्र आणि मानसिक स्वास्थ्य यावर चर्चा करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचा सविस्तर उत्तर द्या : [10]

- (i) क्रिडाक्षेत्रात योगाचे योगदान स्पष्ट करा.
- (ii) सामाजिक स्वास्थ्याची संकल्पना आणि व्याप्ती स्पष्ट करा. सामाजिक स्वास्थ्य संवर्धनासाठी योगाचा उपयोग कसा होतो ?

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-349

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

HISTORY OF CIVILIZATION (Gen.)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (i) Pre-historic period
- (ii) Mesopotamia
- (iii) Panchmahavrata
- (iv) Concepts of Renaissance.

2. Write short notes on **100** words each (any *four*) : [20]

- (i) Summerian civilization
- (ii) Athens
- (iii) Maya civilization
- (iv) Philosophy of Jainism
- (v) Ignatius Loyola
- (vi) Galileo.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **200-250** words each (any *three*) : [30]

- (i) State the information of Persian (Iran) civilization in the field of Art-Architecture, Literature and Religion.
- (ii) Write the salient features of Inca civilization.
- (iii) State the philosophy and teaching of Hindu religion.
- (iv) Write the causes of Reformation.
- (v) State the effects of Geographical discoveries.

4. Answer any *one* of the following question in **500** words : [20]

- (i) Write the salient features of Harappa civilization.
- (ii) Explain the contribution of Arabs in Art-Architecture and Science.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (i) प्रागैतिहासिक कालखंड
- (ii) मेसोपोटेमिया
- (iii) पंचमहाव्रते
- (iv) प्रबोधन ही संकल्पना.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (i) सुमेरियन संस्कृती
- (ii) अथेन्स
- (iii) मय संस्कृती
- (iv) जैन धर्माचे तत्वज्ञान
- (v) इग्नेशियस लॉयोल
- (vi) गॅलिलीओ.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200-250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (i) पर्शियन (इराण) संस्कृतीतील कला-स्थापत्यकला, साहित्य आणि धर्म या क्षेत्रांची माहिती सांगा.
- (ii) इंका संस्कृतीची ठळक वैशिष्ट्ये लिहा.
- (iii) हिंदू धर्माचे तत्वज्ञान व शिकवण सांगा.
- (iv) धर्मसुधारणा चळवळ घडून येण्याची कारणे लिहा.
- (v) भौगोलिक शोधांचे परीणाम सांगा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचा उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (i) हरप्पा संस्कृतीची ठळक वैशिष्ट्ये लिहा.
- (ii) अरबांचे कला-स्थापत्य व विज्ञानातील योगदान स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-350

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

HOME ECONOMICS (Gen.)

(Dynamics and Challenges of Indian Society)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following concepts in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Modern society
- (2) Social deviation
- (3) Adoption
- (4) Women Education.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Disturbances of social change.
- (2) Active and passive deviation.
- (3) Scientific and economic change.
- (4) “Marriage and sex”.
- (5) Causes of divorce.
- (6) Principles of Indian family.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **200** words each (any *three*) : [30]

- (1) Explain the factors influencing on social change.
- (2) Explain the characteristics of traditional society.
- (3) Explain the causes of social conformity.
- (4) Explain the causes and effects of dowry system
- (5) Explain the causes and effects of social value conflict in India.

4. Answer the following questions in **500** words (any *one*) : [20]

- (1) Explain the functions of family.
- (2) Explain the role of education, technology and communication in social change process.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील संकल्पनांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दात लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) आधुनिक समाज
- (2) सामाजिक विचलन
- (3) दत्तक
- (4) स्त्रिशिक्षण.

2. प्रत्येकी 100 शब्दात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) सामाजिक परिवर्तनातील अडथळे
- (2) सक्रिय आणि निष्क्रिय विचलन
- (3) वैज्ञानिक आणि आर्थिक बदल
- (4) विवाह आणि लैंगिकता
- (5) घटस्फोटाची कारणे
- (6) भारतीय कुटूंबाची तत्वे.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दात लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) सामाजिक परिवर्तनावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
- (2) परंपरागत समाजाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (3) सामाजिक अनुचलनाची कारणे स्पष्ट करा.
- (4) हुंडापद्धतीची कारणे आणि परिणाम स्पष्ट करा.
- (5) भारतातील सामाजिक मूल्य संघर्षाची कारणे आणि परिणाम स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे 500 शब्दात लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) कुटूंबाची कार्ये स्पष्ट करा.
- (2) सामाजिक परिवर्तन प्रक्रियेतील शिक्षण, तंत्रज्ञान आणि संदेशवहन यांची भूमिका स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—**4+4+4**]

[Total No. of Printed Pages—**8+1**

[4001]-351

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES (Gen.)

[(A) International Security]

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]

(i) Explain the prevention of war.

(ii) What is new cold war ?

(iii) State the concept of 'Non-alignment'.

(iv) Explain the functions of Diplomats.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

(i) Concept of Arms control.

(ii) National security.

(iii) Characteristics of post cold war scenario.

(iv) Cold war.

(v) Concept of balance of power.

(vi) Concept of Detente.

P.T.O.

3. Answer in **200 to 250** words each (any *three*) : [30]

- (i) Explain the causes of war.
- (ii) State the nature and effects of terrorism.
- (iii) Define balance of power and explain its means.
- (iv) Explain the nature of ethnic conflicts.
- (v) Describe the problem of global warming and its effects.

4. Answer any *one* of the following question in **500** words : [20]

- (i) Explain the role of non-alignment in maintaining International Security.
- (ii) Describe origin and development of cold war.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]

- (i) युद्ध रोखण्याची उपाययोजना स्पष्ट करा.
- (ii) नविन शीत युद्ध म्हणजे काय ?
- (iii) अलिप्ततावादाची संकल्पना सांगा.
- (iv) राजनयज्ञांची कार्ये स्पष्ट करा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (i) शस्त्र नियंत्रणाची संकल्पना.
- (ii) राष्ट्रीय सुरक्षा.
- (iii) शीत युद्धोत्तर काळाची वैशिष्ट्ये.
- (iv) शीत युद्ध.
- (v) सत्ता समतोलची संकल्पना.
- (vi) तणावशैथिल्य/सलोखा संकल्पना.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (i) युद्धाची कारणे स्पष्ट करा.
- (ii) दहशतवादाचे स्वरूप आणि परिणाम सांगा.
- (iii) सत्तेच्या समतोलची व्याख्या सांगून त्याची साधने स्पष्ट करा.
- (iv) वांशिक संघर्षाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- (v) वैश्विक तापमानवाढीची समस्या आणि त्याचे परिणाम विशद करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाचा उत्तर 500 शब्दात लिहा : [20]

- (i) आंतरराष्ट्रीय सुरक्षा टिकविण्यातील अलिप्ततावादाची भूमिका स्पष्ट करा.
- (ii) शीत युद्धाच्या उगम आणि विकास विशद करा.

[(B) Military Geography]

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]

- (i) State the meaning of Geostrategy.
- (ii) Explain the concept of 'Tactics'.
- (iii) State the characteristics of Jungle.
- (iv) Explain the importance of Jammu and Kashmir.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (i) Strategic importance of Afghanistan.
- (ii) Concept of 'Military Geography'.
- (iii) Natural Gas.
- (iv) Importance of Geostrategy.
- (v) Problems of Desert Warfare.
- (vi) Geostrategic position of Andaman and Nicobar Islands.

3. Answer in **200 to 250** words each (any *three*) : [30]

- (i) Explain in detail the principles of Logistics.
- (ii) State the scope and uses of Military Geography.

- (iii) Explain the geostrategic position and importance of Diego-Garcia.
- (iv) How do geographical factors affect sea warfare ? Explain.
- (v) State the meaning and concept of Grand Strategy.

4. Answer any *one* in **500** words : [20]

- (i) Describe the characteristics and logistic problems in Plain Warfare.
- (ii) Explain in detail the factors of National Power.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. प्रत्येकी **50** शब्दात उत्तरे लिहा (फक्त दोन) : [10]

- (i) भूयुद्धनीतिचा अर्थ सांगा.
- (ii) डावपेचाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- (iii) जंगली प्रदेशाची वैशिष्ट्ये सांगा.
- (iv) जम्मू-काश्मीरचे महत्त्व स्पष्ट करा.

2. प्रत्येकी **100** शब्दात टीपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (i) अफगाणिस्तानचे सामरिक महत्त्व.
- (ii) लष्करी भूगोलाची संकल्पना.
- (iii) नैसर्गिक गैस.

- (iv) भूयुद्धनीतिचे महत्व.
- (v) वाळवंटी युद्धधारणेच्या समस्या.
- (vi) अंदमान व निकोबार बेटांचे भूसामरिक स्थान.

3. प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) [30]

- (i) पुरवठा व्यवस्थेची तत्वे सविस्तर स्पष्ट करा.
- (ii) लष्करी भूगोलची व्याप्ती व उपयोग सांगा.
- (iii) दिगो-गर्सिया बेटांचे भूसामरिक स्थान आणि महत्व स्पष्ट करा.
- (iv) सागरी युद्धावर भौगोलिक घटक कसे परिणाम करतात ते स्पष्ट करा.
- (v) विशाल युद्धनीतिचा अर्थ आणि संकल्पना सांगा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाचा उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (i) मैदानी प्रदेशाची वैशिष्ट्ये आणि पुरवठ्याचा समस्या यांचे वर्णन करा.
- (ii) राष्ट्रशक्तीचे घटक सविस्तर स्पष्ट करा.

[4001]-351

[(C) Geopolitics]

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]

(i) Explain the nature of Geopolitics.

(ii) State the importance of unified field theory.

(iii) What are the methods of calculating maritime boundaries ?

(iv) State the types of natural boundaries.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

(i) Prof. Karl Haushofer.

(ii) Nation

(iii) Political Geography.

(iv) Frontiers

(v) Exclusive Economic Zone

(vi) Landlocked state.

3. Answer in **200 to 250** words each (any *three*) : [30]

(i) Explain the concept of Buffer state. What are the problems of buffer state ?

- (ii) State the functions of territorial water.
- (iii) Explain the basic elements of state.
- (iv) According to Mahan, what are the factors affecting sea power?
- (v) Describe the development of Geopolitics in Germany.

4. Answer any *one* in **500** words : [20]

- (i) Describe in brief the Geographical factors affecting war.
- (ii) State the nature of Political Geography.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (i) भूराजनितीचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- (ii) एकरूप क्षेत्र सिद्धांताचे महत्व सांगा.
- (iii) सागरी सीमा मोजण्याच्या पद्धती कोणत्या ?
- (iv) नैसर्गीक सीमांचे प्रकार सांगा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (i) प्रा. कार्ल हौशोफर
- (ii) राष्ट्र

- (iii) राजकीय भूगोल
- (iv) सीमा प्रदेश
- (v) आर्थिक निर्बंध क्षेत्र
- (vi) भूवेष्टीत देश.

3. प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (i) आघात शोषक राष्ट्र किंवा मध्यस्त देश म्हणजे काय ? त्यांच्या समस्या कोणत्या ?
- (ii) प्रादेशीक जलशयाची कार्ये सांगा.
- (iii) राज्याचे मूलभूत घटक स्पष्ट करा.
- (iv) महानद्या मते सागरी शक्तीवर परिणाम करणारे घटक कोणते ?
- (v) जर्मनीतील भूराजनितीच्या विकासाचे वर्णन करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाचा उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (i) युद्धावर परिणाम करणाऱ्या घटकांचे थोडक्यात वर्णन करा.
- (ii) राजकीय भूगोलाचे स्वरूप सांगा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[4001]-352

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

[D.S. S-3(A) : Maratha Military System (1630-1818 A.D.)]

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 50 words each (any two) : [10]

- (1) Describe the geographical background of Maharashtra before Shivaji.
- (2) Explain the strategy of Shivaji in the battle of Pratapgarh.
- (3) Explain the military leadership of Sambhaji.
- (4) Explain the role of Jijabai in making of Shivaji.

2. Write short notes in 100 words each (any four) : [20]

- (1) Tarabai
- (2) Mirza Raje Jaisingh
- (3) Jawali incident
- (4) Treaty of Purandar
- (5) Shivaji Maharaj
- (6) Dadoji Kondadev.

P.T.O.

3. Answer in **200 to 250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Discuss the role of Santaji and Dhanaji in Maratha war of Independence.
- (2) State the objectives of Karnataka campaign.
- (3) Explain the causes of First Anglo-Maratha war.
- (4) State the military qualities of Bajirao I.
- (5) State the causes of Shivaji's victory against Shaistekhan.

4. Answer any *one* in **500** words : [20]

- (1) Explain the causes of downfall of Maratha power.
- (2) Describe the Maratha Military Organisation under the Shivaji.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दात लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) शिवपूर्वकालीन महाराष्ट्राच्या भौगोलिक पार्श्वभूमीचे वर्णन करा.
- (2) प्रतापगडाच्या लढाईतील शिवाजी महाराजांची युद्धनीती स्पष्ट करा.
- (3) संभाजी महाराजांचे लष्करी नेतृत्व स्पष्ट करा.
- (4) शिवाजी महाराजांच्या जडणघडणीत जिजाबाई यांची भूमिका स्पष्ट करा.

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 100 शब्दात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) ताराबाई
- (2) मिर्झा राजे जयसिंग
- (3) जावळी प्रकरण
- (4) पुरंदरचा तह
- (5) शिवाजी महाराज
- (6) दादोजी कोंडदेव.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दात लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) मराठ्यांच्या स्वातंत्र्ययुद्धातील संताजी व धनाजीच्या कामगिरीची चर्चा करा.
- (2) कर्नाटक मोहीमेची उद्दिष्टे सांगा.
- (3) इंग्रज-मराठा पहिल्या युद्धाची कारणे सांगा.
- (4) पहिल्या बाजीरावाचे लष्करी गुण सांगा.
- (5) शिवाजी महाराजांच्या शाहिस्तेखान विरुद्धच्या विजयाची कारणे सांगा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाचा उत्तर 500 शब्दात लिहा : [20]

- (1) मराठी सत्तेच्या पतनाची कारणे स्पष्ट करा.
- (2) शिवाजी महाराजांच्या नियंत्रणाखालील मराठ्यांच्या लष्करी संघटनेचे वर्णन करा.

[4001]-352

[D.S. S-3(B) : Disaster Management]

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]

(i) Explain the meaning of disaster.

(ii) State the types of disaster.

(iii) Describe the characteristics of man-made disaster.

(iv) Explain the concept of 'Disaster'.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

(i) Effects of man-made disaster.

(ii) Global warming.

(iii) Yokohama strategy

(iv) Role of co-operation by local bodies in Disaster Management.

(v) Post-disaster emergency phase.

(vi) Identified Disaster.

3. Answer in **200 to 250** words each (any *three*) : [30]

(i) Explain the boosting up the community pre-disaster plan.

(ii) State the remedial measures of Disaster.

(iii) Explain the elements of Disaster Management.

(iv) Describe the effects of Environmental Disaster.

(v) Discuss the various types of Natural Disaster.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

(i) Explain the important principles of Disaster by Yokohama Conference.

(ii) Discuss 'Biological war and Disaster'.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दात लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]

(i) आपत्तीचा अर्थ स्पष्ट करा.

(ii) आपत्तीचे प्रकार सांगा.

(iii) मानवनिर्मित आपत्तीची वैशिष्ट्ये विशद करा.

(iv) आपत्तीची संकल्पना स्पष्ट करा.

2. प्रत्येकी **100** शब्दात टिपा लिहा (कोणतेही **चार**) : [20]

(i) मानवनिर्मित आपत्तीचे परिणाम.

- (ii) वैश्विक तापमान वाढ.
- (iii) योकोहामाचे धोरण.
- (iv) आपत्ती व्यवस्थापनातील स्थानिक संघटनेची सहकार्याची भूमिका.
- (v) आपत्तीनंतरचा आणिबाणीचा काळ.
- (vi) आपत्तीची ओळख.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (i) आपत्तीपूर्व समाज उत्तेजन करणारी योजना.
- (ii) आपत्ती नियंत्रणात ठेवण्याची साधने सांगा.
- (iii) आपत्ती व्यवस्थापनाचे घटक स्पष्ट करा.
- (iv) पर्यावरणीय आपत्तीचे परिणाम विशद करा.
- (v) नैसर्गिक आपत्तीच्या विविध प्रकारांवर चर्चा करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाचा उत्तर 500 शब्दात लिहा : [20]

- (i) योकोहामा परिषदेतील आपत्ती संदर्भातील महत्वाची तत्वे स्पष्ट करा.
- (ii) 'जैविक युद्ध आणि आपत्ती' चर्चा करा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[4001]-353

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

(D.S. S-4(A) : Industrial Security)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]

(i) State the importance of industrial security.

(ii) What is right of private defence ?

(iii) What precautions are to be taken when fire breaks ?

(iv) State the importance of vehicle gate.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

(i) Non-cognizable crimes

(ii) Search gate

(iii) Evidence

(iv) First information report

(v) Burning

(vi) Security lighting.

P.T.O.

3. Answer in **200 to 250** words each (any *three*) : [30]

- (i) State the functions of Security Department.
- (ii) Describe the duties of Chief Security Officer.
- (iii) State the causes and preventive measures of fire.
- (iv) Describe criminal crimes and preventive measures of it.
- (v) State the security planning and its implementation.

4. Answer any *one* in **500** words : [20]

- (i) Explain the security system near the main gate.
- (ii) Describe in detail industrial crimes.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (i) औद्योगिक सुरक्षेचे महत्व सांगा.
- (ii) खाजगी बचावाचा हक्क म्हणजे काय ?
- (iii) आग लागली तर काय करावे ?
- (iv) वाहन प्रवेशद्वाराचे महत्व सांगा.

2. प्रत्येकी **100** शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणताही चार) : [20]

- (i) अदखलपात्र गुन्हे

- (ii) झडती गेट
- (iii) पुरावा
- (iv) पहिली खबर (एफ. आय. आर.)
- (v) भाजणे
- (vi) सुरक्षा प्रकाश व्यवस्था.

3. प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतीही तीन) : [30]

- (i) सुरक्षा विभागाची कार्ये सांगा.
- (ii) प्रमुख सुरक्षा अधिकाऱ्याची कर्तव्ये विशद करा.
- (iii) आगीची कारणे व प्रतिबंधात्मक उपाय सांगा.
- (iv) फौजदारी स्वरूपाच्या गुन्ह्यांचे व ते टाळण्यासाठी केल्या जाणाऱ्या प्रतिबंधात्मक उपायांचे थोडक्यात वर्णन करा.
- (v) औद्योगिक सुरक्षेचे नियोजन व अंमलबजावणी सांगा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाचा उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (i) मुख्य प्रवेश द्वारा जवळील सुरक्षा व्यवस्था स्पष्ट करा.
- (ii) औद्योगिक गुन्ह्यांचे सविस्तर वर्णन करा.

[4001]-353

(D.S. S-4(B) : Research Methodology)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) State the sources of collection of data.
- (2) State the sources of hypothesis.
- (3) Explain the nature of Research.
- (4) State the objectives of social research.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Design of research
- (2) Types of facts
- (3) Social research
- (4) Primary sources
- (5) Field trip
- (6) Formulation of problem.

3. Answer in **200** to **250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Explain the major steps in Research Process.
- (2) Describe the importance of concept in the Research.

- (3) State the objective of Survey.
- (4) Explain the importance of Hypothesis.
- (5) Define concept and explain the nature of concept.

4. Answer any *one* in **500** words : [20]

- (1) What is report writing ? State the objectives of report writing.
- (2) Explain the problems of objectivity in social research.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दात लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) माहिती संकलनाचे स्रोत सांगा.
- (2) गृहितकांचे उगमस्रोत सांगा.
- (3) संशोधनाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- (4) सामाजीक संशोधनाचे उद्देश सांगा.

2. प्रत्येकी **100** शब्दात टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (1) संशोधनाचा आराखडा
- (2) तथ्यांचे प्रकार

- (3) सामाजीक संशोधन
- (4) प्राथमिक साधने
- (5) क्षेत्रिय सहल
- (6) समस्या सुत्रण.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दात लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) संशोधन प्रक्रियेतील प्रमुख टप्पे स्पष्ट करा.
- (2) संशोधनात संकल्पनाचे महत्व विशद करा.
- (3) सर्वेक्षणाचे उद्देश सांगा.
- (4) गृहितकांचे महत्व स्पष्ट करा.
- (5) संकल्पनेची व्याख्या व स्वरूप विशद करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाचा उत्तर 500 शब्दात लिहा : [20]

- (1) अहवाल लेखन म्हणजे काय ? अहवाल लेखनाची उद्दिष्टे सांगा.
- (2) सामाजीक संशोधनातील वस्तुनिष्ठतेच्या समस्या स्पष्ट करा.

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

SOCIAL WORK (Gen.)

I—Introduction to Youth Welfare

II—Introduction to Rural and Urban Welfare

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* questions in **50** words each : [10]

(i) Define youth and welfare of youth.

(ii) State the problems of Tribal youth.

(iii) State the way of urban living.

(iv) Explain the problem of health in rural area.

2. Answer any *four* questions in **100** words each : [20]

(i) Explain the role of youth in Social Development.

(ii) Explain the agencies for the development of good character of youth.

(iii) Explain the importance of sex education.

(iv) Explain the needs of rural communities.

(v) Explain the role of Gram Panchayat in rural welfare.

(vi) Discuss about the problem of physical infrastructure in urban area.

P.T.O.

3. Answer any *three* questions in **200** to **250** words each : [30]

- (i) Explain the methods of training for youth leadership.
- (ii) Explain the services provided by the Government for youth.
- (iii) Discuss the role of municipality in urban welfare.
- (iv) Explain the problems of slum people in India.
- (v) Explain the responsibilities of youth in national integration.

4. Answer any *one* question in **500** words : [20]

- (i) Explain the similarities and differences in rural and urban way of living.
- (ii) Write an essay on challenges before youth in India.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दापर्यंत लिहा : [10]

- (i) युवक आणि युवक कल्याणाची व्याख्या द्या.
- (ii) आदिवासी युवकांच्या समस्या सांगा.
- (iii) नागरी जीवन शैली सांगा.
- (iv) ग्रामीण क्षेत्रातील आरोग्य समस्या स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 100 शब्दापर्यंत लिहा : [20]

- (i) सामाजिक विकासात युवकांच्या भूमिका स्पष्ट करा.
- (ii) युवकांचे चांगले चारित्र्य विकसित करण्यासाठी असलेल्या संस्था स्पष्ट करा.
- (iii) लैंगिक शिक्षणाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- (iv) ग्रामीण समुदायाच्या गरजा स्पष्ट करा.
- (v) ग्रामीण कल्याणात ग्राम पंचायतीची भूमिका स्पष्ट करा.
- (vi) नागरी क्षेत्रातील पायाभूत सोयीसुविधांची समस्या यावर चर्चा करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दापर्यंत लिहा : [30]

- (i) युवक नेतृत्वासाठी प्रशिक्षण पद्धती स्पष्ट करा.
- (ii) युवकांसाठी शासनाकडून पुरविण्यात येणाऱ्या सेवा स्पष्ट करा.
- (iii) नागरी कल्याणात नगरपालिकेच्या भूमिकेची चर्चा करा.
- (iv) भारतातील झोपडपट्टीवासीयांच्या समस्या स्पष्ट करा.
- (v) राष्ट्रीय एकात्मतेत युवकांच्या जबाबदाऱ्या स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दापर्यंत लिहा : [20]

- (i) ग्रामीण आणि नागरी जीवनातील समानता आणि फरक स्पष्ट करा.
- (ii) भारतातील युवकांसमोरील आव्हाने यावर निबंध लिहा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-356

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

COMMERCE (General)

(Business Management)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) What is 'Budgetary Control' ?
- (2) What is Profession ?
- (3) What is Management of Crises ?
- (4) What is Decision Making ?

2. Answer the following questions in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Explain the limitations of Planning.
- (2) What is decentralisation ?
- (3) Explain the importance of control.
- (4) Explain the Eclectic Approach Theory.
- (5) Explain the components of direction.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **300** words each (any *three*) : [30]

- (1) Discuss 'Management of change'.
- (2) Explain, what is positive and negative leadership.
- (3) Explain the principles of effective communication.
- (4) Explain the need for co-ordination.

4. Answer the following question in **500** words (any *one*) : [20]

- (1) What is functional organisation ? Explain the features and advantages of functional organisation.
- (2) Explain the social responsibility of management.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]

- (1) 'अंदाजपत्रकीय नियंत्रण' म्हणजे काय ?
- (2) 'पेशा' म्हणजे काय ?
- (3) 'संघर्ष व्यवस्थापन' म्हणजे काय ?
- (4) 'निर्णय प्रक्रिया' म्हणजे काय ?

2. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **100** शब्दांत लिहा (कोणतेही **चार**) : [20]

- (1) नियोजनाच्या मर्यादा स्पष्ट करा.

- (2) 'विकेंद्रीकरण' म्हणजे काय ?
- (3) नियंत्रणाचे महत्व स्पष्ट करा.
- (4) उत्कृष्ट निवड दृष्टिकोन सिद्धान्त स्पष्ट करा.
- (5) निर्देशनाचे घटक स्पष्ट करा.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दात लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) 'बदलाचे व्यवस्थापन' यावर चर्चा करा.
- (2) सकारात्मक आणि नकारात्मक नेतृत्व म्हणजे काय ? ते स्पष्ट करा.
- (3) परिणामकारक (प्रभावी) संदेशवहनाची तत्वे स्पष्ट करा.
- (4) समन्वयाची गरज स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांचा उत्तर 500 शब्दात लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) कार्यात्मक संघटन म्हणजे काय ? कार्यात्मक संघटनेची वैशिष्ट्ये आणि फायदे स्पष्ट करा.
- (2) व्यवस्थापनाची सामाजिक जबाबदारी स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[4001]-357

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

EDUCATION

(Educational Psychology)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **20** words each (any *ten*) : [20]

- (1) What is indiscipline ?
- (2) Write the meaning of Globalization.
- (3) What is social discipline ?
- (4) Write the *two* factors affecting personality.
- (5) Write the meaning of individual differences.
- (6) What is perception ?
- (7) Write the meaning of discipline.
- (8) What is concept ?
- (9) Write the meaning of demonstration method.
- (10) What is mental conflict ?
- (11) Write the meaning of disaster.
- (12) What is counselling ?
- (13) Write the meaning of Vocational Guidance.

P.T.O.

2. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Explain the concept of higher education.
- (2) Write the ways to development of personality.
- (3) Explain the educational importance of perception.
- (4) Explain the various types of disaster.

3. Answer the following questions in **150** words each (any *two*) : [20]

- (1) What is Educational Guidance ? Write the need of Educational Guidance.
- (2) Explain the concept of riots. Describe the causes of riots and suggest the ways to overcome it.
- (3) What is project method ? Write the nature, importance and limitations of this method.
- (4) What are the causes of school indiscipline ? Suggest the ways to overcome it.

4. Answer the following questions in **300** words each (any *two*) : [30]

- (1) Explain the concept, causes and educational importance of individual differences.
- (2) Explain the nature, importance and limitations of discuss methods in detail.

- (3) What are the main problems in Higher Education ? Suggest the ways to overcome it.
- (4) Explain the nature and educational importance of imagination in detail.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजव्या बाजूचे अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दात लिहा :

[20]

- (1) बेशिस्त म्हणजे काय ?
- (2) जागतिकीकरणाचा अर्थ लिहा.
- (3) सामाजिक शिस्त म्हणजे काय ?
- (4) व्यक्तिमत्व विकासावर परिणामकरणारे दोन घटक लिहा.
- (5) व्यक्तिभेदाचा अर्थ लिहा.
- (6) अवबोध म्हणजे काय ?
- (7) शिस्तीचा अर्थ लिहा.
- (8) संबोध म्हणजे काय ?
- (9) दिग्दर्शन पद्धतीचा अर्थ लिहा.

- (10) मानसिक संघर्ष म्हणजे काय ?
- (11) आपत्तीचा अर्थ लिहा.
- (12) समुपदेशन म्हणजे काय ?
- (13) व्यावसायिक मार्गदर्शनाचा अर्थ लिहा.

2. कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दात लिहा : [10]

- (1) उच्च शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- (2) व्यक्तिमत्व विकासाचे मार्ग लिहा.
- (3) अवबोधाचे शैक्षणिक महत्व विशद करा.
- (4) आपत्तीचे प्रकार स्पष्ट करा.

3. कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दात लिहा : [20]

- (1) शैक्षणिक मार्गदर्शन म्हणजे काय ? शैक्षणिक मार्गदर्शनाची आवश्यकता लिहा.
- (2) दंगलीची संकल्पना स्पष्ट करा व दंगलीची कारणे सांगून त्या दूर करण्यासाठीचे मार्ग विशद करा.
- (3) प्रकल्प पद्धती म्हणजे काय ? या पद्धतीचे स्वरूप, महत्व व मर्यादा लिहा.
- (4) शालेय बेशिस्तीची कारणे सांगून बेशिस्त दूर करण्यासाठीचे उपाय स्पष्ट करा.

4. कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दात लिहा : [30]

- (1) व्यक्तिभेदाची संकल्पना, कारणे व शैक्षणिक महत्व स्पष्ट करा.
- (2) चर्चा पद्धतीचे स्वरूप, महत्व व मर्यादा सविस्तर विशद करा.
- (3) उच्चशिक्षणातील प्रमुख समस्या कोणत्या ? त्या दूर करण्याचे मार्ग लिहा.
- (4) कल्पनाचे स्वरूप व शैक्षणिक महत्व सविस्तर स्पष्ट करा.

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011**INDUSTRIAL MATHEMATICS****(FMG-3 : C-Programming)****(2008 PATTERN)****Time : Three Hours****Maximum Marks : 80****N.B. :—** (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *eight* of the following : [16]

(i) Which of the following are invalid identifiers ? Justify :

(a) Float

(b) I am.

(ii) Write the syntactic translation of the following :

(a)
$$\frac{7xy - 2z}{uv}$$

(b)
$$\frac{x^3 - 3x^2}{2}.$$

(iii) Find the value of the following expression :

$$4 - 2/3 + 2 * 4 / 3.$$

(iv) Write a for loop to calculate the sum :

$$1 - 2 + 3 - 4 + \dots + 21.$$

(v) Determine which of the following are valid character constants.
Justify :

(a) “a”

(b) ‘abc’

(vi) Explain the meaning of the following declaration :

float cube (float x, int *n);

(vii) Define a structure consisting of two integer members and a floating-point member. Also declare 20 variables of this type.

(viii) Explain the malloc( ) function.

(ix) Explain the meaning of the following declaration :

int *C (float, int *, char);

(x) Write a macro to find the maximum of a and b .

2. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Differentiate between while and do-while loops.

(ii) Write a short note on conditional operator. Explain with an example.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Write a short note on switch statement.

(ii) Write a C program to find the average of n numbers using an array.

(iii) Write a short note on operators in C.

3. (A) Attempt any *one* of the following : [8]
- (i) Explain two-dimensional array. Also give an example of initialization of two-dimensional array.
  - (ii) Write a short note on functions in C. Also explain function recursion with an example.
- (B) Attempt any *two* of the following : [8]
- (i) Write a short note on call by reference.
  - (ii) Write a C program to add two integers using command line argument.
  - (iii) Write a C program to display a data file.
4. (A) Attempt any *one* of the following : [6]
- (i) Write a short note on structures in C.
  - (ii) Write a C program to multiply two complex numbers using structures.
- (B) Attempt any *two* of the following : [10]
- (i) Write a short note on external variables.
  - (ii) Write an algorithm to find maximum and minimum of n numbers.
  - (iii) Write a short note on shift operators.

5. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Explain enumerations with an example.

(ii) Write a short note on C preprocessor.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Explain static variables.

(ii) Write a short note on pointers.

(iii) Write a C program to count the number of vowels and consonants in a text file.

T.Y. BA. EXAMINATION, 2011
MATHEMATICAL STATISTICS (General)
(Statistical Inference)
(2008 PATTERN)

Time : Three Hours**Maximum Marks : 80**

- N.B. :—** (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.
(iii) Use of calculator and statistical table is allowed.
(iv) Symbols and abbreviations have their usual meanings.

1. Attempt any *two* of the following : [2×5=10]

- (a) Show that there exists an infinite number of unbiased estimators of the parameter λ of Poisson distribution.
- (b) A random sample $X_1, X_2, \dots, X_5$ of size 5 is drawn from a normal population with unknown mean μ and known variance σ^2 . Consider the following three estimators of μ :

$$T_1 = \frac{X_1 + X_2 + \dots + X_5}{5}, \quad T_2 = \frac{X_1 + X_2}{4} + \frac{X_3}{2}$$

$$\text{and } T_3 = \frac{2X_1 + X_2}{3}.$$

Show that T_1, T_2 and T_3 are unbiased estimators of μ . Which of the above estimators is the most efficient estimator ?

- (c) Suppose the annual rainfall (in inches) over 24 consecutive years is as follows :

42, 38, 29, 56, 41, 43, 37, 57, 46, 62, 54, 59,
51, 60, 36, 62, 43, 57, 40, 46, 35, 62, 52, 55.

Use run test to test for randomness of rainfall at 5% level of significance.

- (d) Distinguish between parametric and non-parametric problem.

2. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

- (a) Find the Fisher information function $I(a)$ for $G(a, 1)$ distribution for known 1 .

- (b) Show that for the discrete distribution with p.m.f. :

$$f(x) = q(1 - q)^x - 1, \quad x = 1, 2, 3, \dots$$

$$0 < q < 1$$

for a single observation x , the m.l.e. of q is $\frac{1}{X}$. Show that the expected value of the m.l.e. is $\frac{-q \log q}{(1 - q)}$.

- (c) Explain the notion of likelihood ratio test (LRT).
- (d) Define Pivotal quantity and confidence interval for certain unknown parameter q , when sample size small.
- (e) Construct SPRT of strength (a, b) for testing $H_0 : \mu = \mu_0$ against $H_1 : \mu = \mu_1 (>\mu_0)$ for $N(\mu, \sigma^2)$ distribution.
- (f) State the properties of empirical distribution function $S_n(x)$ as estimator of $F(\cdot)$.

3. Attempt any *three* of the following : [3×10=30]

- (a) State and prove Cramer-Rao inequality. If T is an unbiased estimator of θ on a random sample of size n , prove that :

$$V(T) \geq \frac{1}{nI(\theta)}$$

when $I(\theta)$ is the Fisher information function. Hence, define minimum variance bound unbiased estimator (MVBUE) of θ .

- (b) Define consistency. Prove that an estimator is consistent if its bias and variance both tend to zero as the sample size tends to infinity.
- (c) Let $X_1, X_2, \dots, X_n$ be a random sample from exponential distribution with parameter θ . Find the most powerful (MP) test of size α to test $H_0 : \theta = \theta_0$ against $H_1 : \theta = \theta_1$ ($\theta_1 > \theta_0$). Is this test UMP test ? Also find the power function of the test.

- (d) Let X be a continuous random variable having the p.d.f. :

$$f(x) = \theta e^{-\theta x}, \quad x > 0$$

$$\theta > 0$$

On the basis of a single observation x from this distribution, for testing $H_0 : \theta = 3$ against $H_1 : \theta = 4$. Compute probabilities of two types of errors and power of the test based on the critical region $x > 6$.

- (e) Use Kolmogorov-Smirnov test to test whether the following random sample of size 5 is drawn from $U(0, 1)$ distribution :

0.13, 0.23, 0.65, 0.47, 0.56.

Use 5% l.o.s.

4. Attempt any *one* of the following : [1×20=20]

(a) (i) Explain one tailed test procedure of sign test. (5)

(ii) Test the hypothesis of no difference between the ages of male and female employees of a certain company using Mann-Whitney U test for the sample data. Use 10% l.o.s. (15)

Age of Male employees (X)	Age of Female employees (Y)
31	34
25	44
30	30
33	34
42	47
40	35
44	32
26	35
43	47
	48

(b) (i) The following data represents the number of hours that 11 rechargeable hedge trimmer of a certain company operated before a recharge was required :

1.5, 2.2, 0.9, 1.3, 2.0, 1.6, 1.8, 1.5, 2.0, 1.2, 1.7

Use Wilcoxon signed rank test to test the hypothesis at 5% l.o.s. that the trimmer operate on an average 1.8 hours before requiring a recharge. (10)

(ii) Construct likelihood ratio test (LRT) for testing $H_0 : \varphi = \varphi_0$ against $H_1 : \varphi = \varphi_1 (<\varphi_0)$ for an exponential distribution with mean φ . (10)

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—7

[4001]-360

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ENGLISH (Gen.)

(Enriching Oral and Written Communication)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 60

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. (A) Answer any *three* of the following in about *Twenty* **(20)** words each : [6]

(i) What is upward communication ?

(ii) What is the importance of voice in communication ?

(iii) What is informal communication ?

(iv) What is non-verbal communication ?

(v) What is body language ?

(B) Attempt any *three* of the following : [6]

(i) Identify the contrast of sounds in the following pairs of words :

(a) Get—Gate

(b) Sign—Shine.

P.T.O.

(ii) Mark the accent :

(a) biscuit

(b) actor.

(iii) Identify the weak forms in the following sentences :

(a) I am a student.

(b) Look at this.

(iv) Mark intonation in the following sentences :

(a) The child is hungry.

(b) Are you coming ?

(v) How would you express thanks in the following situation ?

Someone found and returned a book you had lost.

2. (A) Attempt any *three* of the following : [6]

(i) Make *two* words with each of the following suffixes :

(a) -age

(b) -less

(ii) Make antonyms with the help of prefixes :

(a) efficient

(b) wanted

(iii) Identify the parts of speech of the underlined words :

(a) I drove fast to the hospital.

(b) He is a fast worker.

(iv) Identify the acceptable combinations of the words below :

(a) hold a conversation/do a conversation.

(b) press an icon/click on an icon.

(v) Fill in the blanks with appropriate word :

(a) Her words had a big ..... on the child.

(affect/effect)

(b) I want you to ..... the property.

(appraise/apprise)

(B) Attempt any *three* of the following : [6]

(i) Write a set of *two words* each closely related in meaning to the following words :

(a) happy

(b) talk.

(ii) Match the synonyms in the two columns :

Column A

Column B

(1) lucid

(a) wide

(2) broad

(b) useless

(3) elementary

(c) clear

(4) futile

(d) basic

(iii) Frame sentences by using the following sentences :

(a) back off

(b) back away.

(iv) Coin as many words as possible from the letters used in the words below :

(a) Mathematics

(b) Tarnish.

(v) Identify whether the meaning of the underlined word is literary or figurative :

(a) She gave me a cold look.

(b) You look nice in the blue shirt.

3. Attempt any *two* of the following : [12]

(a) Imagine that you are facing an interview for the post of Lecturer in a college. Anticipate any *six* questions and write down your responses to them.

(b) Imagine that you are going to take interview of “Film Actress”. List down the *ten* questions you could ask.

(c) Shital, Ramesh and Vinod a group of friends is having a discussion on the ‘recently watched film’. Write a dialogue anticipating *two* utterances for each of the participants.

4. Attempt any *two* of the following : [12]

(a) Write a paragraph of about **100** words on any *one* of the following topics :

(1) Superstitions

(2) My favourite movie.

- (b) Write a review of the book you read recently.
- (c) Summarise the following passage :

Learners of English in India have realized that English is not necessary for the shaping of character, the development of the aesthetic sense, the cultivation of ethical thinking or for getting civilized, which can be and has been effectively done through the rich traditions in the language and literatures of India; but English is needed for mobility and social and economic success; English is the language of opportunities because it takes one outside one's own community, to places where more opportunities are available for professional and economic reasons, may be the USA, the Middle East and several other places inside and outside India. That is why there is great demand for English.

5. (A) Attempt any *two* of the following : [6]

- (i) Punctuate the following passage :

the stenogram is efficient renable time saving and economical backed by our international reputation for reliability it is in regular use in many office's all over the country.

(ii) Rearrange the jumbled sentences below to form well written paragraph :

- (1) They are Chemistry, Physics, Physiology of medicine, literature and peace.
- (2) It is awarded from funds bequeathed by Alfred Nobel, a Swedish inventor and philanthropist.
- (3) In 1969, economics was added to them.
- (4) Prizes in these seven areas are presented in December every year, in the presence of the king of Sweden, as a fitting tribute to Alfred Nobel.
- (5) The Nobel Prize is considered one of the most prestigious awards made to people whose work benefits humanity.
- (6) Nobel's will designed six areas for which prizes could be awarded.
- (7) The funds are administered by the Nobel foundation in Stockholm.

(iii) Explain the use of any *one* punctuation marks given below :

- (a) Exclamation mark
- (b) Comma.

(B) Attempt any *two* of the following questions : [6]

(i) Match the following expressions of telephonic conversation :

Mr. A

Mr. B

(1) Hello

(a) Yes, it is

(2) Is this 20251123

(b) He will be back in an hour

(3) Can I speak to Mr. Sonar

(c) You are welcome

(4) Could you tell me when

he will be back, please

(d) Good morning

(5) Then I would like to

leave a message

(e) I am sorry, but he is not
in the office

(ii) Complete the telephone conversation below :

A : Hello 2452567 ?

B : Yes.....

A : .....Manoj Chaudhari. I have been asked to meet
Ms. Sangita Tidke with jewellery designs .....

B : ..... please

A : Of course. I'll .....

B : Thanks ..... the line.

(iii) Write a transcript of a power point presentation you would like to make on 'Pollution'.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-361

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ENGLISH

Special Paper III

(Introduction to the Study of English Language)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *four* of the following : [16]

(i) What is morphology ? Explain the concepts : morphemes and allomorphs.

(ii) Explain the process of prefixation and suffixation with examples.

(iii) Describe the vowels of English.

(iv) Explain the 'Plosives' in English.

(v) Bring out the distinction between free morphemes and bound morphemes.

(vi) Explain the pulmonic egressive air-stream mechanism in the production of speech.

2. Write short notes on any *four* of the following : [16]

(i) Code mixing and code switching.

P.T.O.

- (ii) Speech Acts
- (iii) Creole and Pidgin
- (iv) Bilingualism
- (v) Features of Multilingualism
- (vi) Distinction between sentence and utterance.

3. Write short notes on any *four* of the following : [16]

- (i) Weak forms in English
- (ii) Word Accent
- (iii) Present Time
- (iv) Rising Intonation
- (v) Concrete and Abstract nouns.
- (vi) The notion of Time-when.

4. Write short notes on any *four* of the following : [16]

- (i) Dialect as a variety of language
- (ii) Deixis
- (iii) Co-operative principle
- (iv) Indian English as a non-native variety
- (v) Registers
- (vi) Differences in American and British variety of English at the lexical level.

5. (a) Answer any *two* of the following : [8]
- (i) State the characteristic features of Indian English.
  - (ii) Point out the difference between British and American English at the syntactic level.
  - (iii) Explain the characteristic features of American English.
- (b) Do as directed (any *four*) : [8]
- (i) Rewrite two words each by using the following affixes :
    - (a) –ness
    - (b) inter–
    - (c) –able
    - (d) re–
  - (ii) Transcribe the following words phonemically :
nation, people, sugar, ocean.
  - (iii) Use the *correct tense* form of the verb given in the brackets :
Actually the match (begin) at three on Thursday.
  - (iv) Identify the register of the statement and point out its markers :

On Thursday, Finance Minister played down the increase in food inflation in late January and said government was taking steps to moderate prices.
  - (v) Identify the deixis in the following utterance and mention its type :

These boxes contain chocolates.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[4001]-362

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ENGLISH

Special Paper IV

(S-4 : Introduction To Literary Criticism and

Critical Appreciation)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. (A) Attempt any *two* of the following in about **50** words each : [8]

(i) What are the functions of criticism ?

(ii) What do you mean by fine arts ? Explain with examples.

(iii) What is a poetic truth ?

(B) Attempt any *two* of the following in about **50** words each : [8]

(i) Discuss literature as a social product.

(ii) Explain how the biography of a writer is useful in the study of his works.

(iii) Discuss different views on the psychological approach to the study of literature.

P.T.O.

2. Attempt any *four* of the following in about **50** words each : [16]

- (i) What, according to Sidney, is the function of poetry ?
- (ii) How does Dr. Johnson justify Shakespeare's mingling of the tragic and the comic in one and the same play ?
- (iii) Discuss Wordsworth's views on the subject of poetry.
- (iv) Write a note on Eliot's conception of tradition.
- (v) Discuss Arnold's 'Touchstone Method'.
- (vi) How does Wordsworth define the nature of poetry ?

3. Attempt any *four* of the following : [16]

- (1) What is an 'Ambiguity' ?
- (2) What is a symbol ?
- (3) Explain simile with example.
- (4) What do you mean by the term 'Satire' ?
- (5) Explain the term 'Genre'.
- (6) What do you understand by the term 'Denotation' ?

4. Attempt any *four* of the following : [16]

- (a) Explain the term 'Comic Relief'.
- (b) What do you mean by the term 'Flat Characters' ?
- (c) Define personification.

- (d) What do you mean by classicism ?
- (e) Explain the term 'soliloquy'.
- (f) Define the term 'setting'.

5. Read the following poem and answer the questions that follows

(any *eight*) :

[16]

In Madurai,

City of temples and poets

who sang of cities and temples :

every summer

a river dries to a trickle

in the sand,

baring the sand ribs

straw and women's hair

clogging the watergates

at the rusty bars

under the bridges with patches

of repair all over them

the wet stones glistening like sleepy

crocodiles, the dry ones

shaven water-buffaloes lounging in the sun.

The poet sang only of the floods

He was there for a day

when they had the floods.

people everywhere talked

of the inches rising,

of the precise number of clobbered steps

run over by the water, rising

on the bathing places,

and the way it carried off three village houses,

one pregnant woman

and a couple of cows

named Gopi and Brinda, as usual.

The new poets still quoted

the old poets, but no one spoke

in verse

of the pregnant woman

drowned, with perhaps twins in her,

kicking at blank walls

even before birth.

He said :

the river has water enough

to be poetic

about only once a year
and then
it carries away
in the first half-hour
three village houses,
a couple of cows
named Gopi and Brinda
and one pregnant woman
expecting identical twins
with no moles on their bodies
with different-coloured diapers
to tell them apart.

Questions :

- (1) What is Madurai famous for ?
- (2) What happens to a river in every summer ?
- (3) How do the wet stones and the dry stones look like in the summer ?
- (4) Name the victims of the floods.
- (5) What obstructs the flow of river ?
- (6) What is the attitude of the old and the new poets to the victims of the flood ?

- (7) Identify and explain the figure of speech in the following line :
- ‘the wet stones glistening
like sleepy crocodiles’.
- (8) What do the people talk about the damage caused by the floods ?
- (9) What was the pregnant woman expecting ?
- (10) Identify the expressions that suggest indianness in the poem.
- (11) Comment on the language of a poem.

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PHYSICAL EDUCATION

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 60

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Draw neat diagrams wherever necessary.

1. Answer the following in **50** words each (any *four*) : [10]

(i) What do you mean by 'Asana' ?

(ii) List of Gymnastic event for men and women.

(iii) Measurement of Table Tennis table and list the basic skills.

(iv) Olympic motto.

(v) Basic skills of Handball.

(vi) A Football team consists of how many players ? Write the measurement of Football field.

2. Answer the following in **300** words each (any *three*) : [15]

(i) Importance of Yoga in daily life.

(ii) Basic rules of Football.

(iii) Draw a neat diagram of Volleyball ground and write the basic skills of Volleyball.

(iv) Olympic flag.

(v) Importance of clubs in sports.

3. Answer the following in **200** words each (any *two*) : [20]

- (i) Physical Education after independence period.
- (ii) History of modern Olympic game
- (iii) Functions of SAI.

4. Answer the following in **500** words (any *one*) : [15]

- (i) Who revived the modern Olympic games ? What are the objectives of modern Olympic games ?
- (ii) Basic rules and requirements of shot-put in Athletics and draw a neat diagram of shot-put sector.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 60

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही **चार**) : [10]

- (i) 'आसन' म्हणजे काय.
- (ii) जिम्नॅस्टिक या खेळातील पुरुष व महिलांसाठी स्पर्धाप्रकारांची यादी करा.
- (iii) 'टेबल टेनिस' मधील टेबलाचे मोजमाप सांगून मूलभूत कौशल्य सांगा.
- (iv) 'ऑलिम्पिक बोधवाक्य' लिहा.
- (v) हॅण्डबॉल या खेळातील मूलभूत कौशल्य लिहा.
- (vi) 'फुटबॉल मैदानाची लांबी रुंदी सांगून संघामध्ये किती खेळाडू असतात ते लिहा.

2. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दांत लिहा (कोणतेही तीन) : [15]

- (i) योगाचे दैनंदिन जीवनातील महत्व सांगा.
- (ii) फुटबॉल या खेळाचे मुलभूत नियम सांगा.
- (iii) व्हॉलीबॉल या खेळाचे मुलभूत कौशल्य सांगून, वॉलीबॉल मैदानाची सुबक आकृती काढा.
- (iv) ऑलिम्पिक ध्वज माहिती लिहा.
- (v) खेळाच्या विकासासाठी मंडळांचे योगदान स्पष्ट करा.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (i) स्वातंत्र्योत्तर काळातील शारीरिक शिक्षण स्पष्ट करा.
- (ii) आधुनिक ऑलिम्पिकचा इतिहास लिहा.
- (iii) 'क्रीडा प्राधिकरणाचे कार्याबद्दल माहिती लिहा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाची उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [15]

- (i) आधुनिक ऑलिम्पिक स्पर्धेची सुरुवात कोणी केली व या स्पर्धा सुरू करण्याचे उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- (ii) गोळाफेक मैदानाची आकृती काढून त्यास आवश्यक असणाऱ्या साहित्याची यादी व मुलभूत नियम स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

[4001]-364

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MATHEMATICS

(MG-3 : Group Theory and Ring Theory)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. (A) Attempt any *four* of the following : [8]

$\phi(x^{-1}) = [\phi(x)]^{-1}, \forall x \in G$ (i) Give an example of a finite abelian non-cyclic group.

(ii) Show by giving an example that union of two subgroups of a group G need not be a subgroup of G .

(iii) Show that every subgroup of an abelian group is normal.

(iv) If $\phi : G \rightarrow G'$ is a group homomorphism, then show that :

.

(v) Show that $f(x) = e^x$ is not a permutation on $\mathbf{R}$.

(B) Attempt any *four* of the following : [8]

(i) Give an example of a ring with unity 1 that has a subring with unity $1' \neq 1$.

- (ii) Show that every field is an integral domain.
- (iii) Show that the ring $5\mathbf{Z}$ is not isomorphic to $\mathbf{Z}_7$.
- (iv) State 'mod p ' irreducibility test.
- (v) Give an example of a PID which is not an ED and an example of a UFD which is not a PID.

2. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

- (i) Prove that a non-empty subset H of a finite group G is a subgroup if and only if $h^{-1} \in H$ for every $h \in H$.
- (ii) Prove that N is a normal subgroup of G if and only if every left coset of N in G is a right coset of N in G .

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

- (i) Prove that if G is an abelian group, then for all $a, b \in G$, $(ab)^n = a^n b^n$ for every integer n .
- (ii) If N, M are normal subgroups of G , then show that NM is a normal subgroup of G .
- (iii) Let G be an abelian group and $g \in G$ be a fixed element in G . Show that ϕ_g defined by $\phi_g(x) = gxg^{-1}$ is an isomorphism of G onto G .

3. (A) Attempt any *two* of the following : [8]

- (i) Find the remainder of 8^{103} when divided by 13.
- (ii) Prove that every cyclic group is abelian but not conversely.
- (iii) Let

$$\sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 & 7 & 8 & 9 \\ 3 & 4 & 2 & 1 & 6 & 5 & 7 & 9 & 8 \end{pmatrix}$$

Express σ as a product of disjoint cycles. Find σ^{-1} , $\text{sgn}(\sigma)$ and determine whether it is even or odd permutation.

(B) Attempt any *two* of the following : [8]

- (i) Prove that every field is a Euclidean domain.
- (ii) Show that the characteristic of an integral domain is either 0 or prime P .
- (iii) Determine all ring homomorphisms from $\mathbb{Z}$ to $\mathbb{Z}$.

4. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

- (i) State and prove 'Division Algorithm' for $F[x]$ where F is a field.
- (ii) Prove that the product of two primitive polynomials is a primitive polynomial.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

- (i) Prove that $\langle x \rangle$ is a maximal ideal in $\mathbb{Q}[x]$.

(ii) Give an example of a left ideal of a ring which is not a right ideal. Justify.

(iii) Prove that the p th cyclotomic polynomial :

$$\phi_p(x) = 1 + x + x^2 + \dots + x^{p-1}$$

is an irreducible polynomial in $\mathbb{Q}[x]$, where p is a prime.

5. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Prove that every ED is a PID.

(ii) Prove that in a PID, every irreducible element is prime.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Show that the polynomial $(2x + 1)$ has a multiplicative inverse in $\mathbb{Z}_4[x]$. Is $\mathbb{Z}_4[x]$ an integral domain ? Justify.

(ii) Show that :

$$\frac{\mathbb{Q}[x]}{\langle x^4 + 1 \rangle}$$

is a field. Is $\frac{\mathbb{C}[x]}{\langle x^4 + 1 \rangle}$ a field ?

(iii) Let D be a ED and d be an associated function. Prove that u is a unit in D if and only if .

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011**MATHEMATICS****(MS-3 : Set Theory, Logic and Metric Spaces)****(2008 PATTERN)****Time : Three Hours****Maximum Marks : 80****N.B. :—** (i) *All questions are compulsory.*(ii) *Figures to the right indicate full marks.***1.** Attempt any *eight* of the following : [16]

(i) Give an example of sets A, B, C, D and E which satisfy the

 $(p \rightarrow r) \cup (q \rightarrow s) \rightarrow (u \rightarrow v)$ following conditions simultaneously : $A \cap B, B \cap C, C \cap D$ and $D \cap E$.(ii) List the members of $\mathcal{P}(A)$, if $A = \{\{1, 2\}, \{3\}, 1\}$.

(iii) State Schröder-Bernstein theorem.

(iv) How many rows appear in the truth table for the compound proposition :

(v) Determine whether the following propositions are true or false :

(a) $2 + 2 = 4$ if and only if $2.2 = 4$ (b) If $x \in \mathbf{R}$, the $x^2 > 0$.

P.T.O.

- (vi) Give an example of a Cauchy sequence in some metric space which is not convergent in it.
- (vii) Is $\mathbb{Q}$ open in $\mathbb{R}$? Justify.
- (viii) Find the closures of the following subsets of $\mathbb{R}$:
  - (a)
  - (b) $(0, 1)$.
- (ix) What are dense subsets of a discrete metric space ?
- (x) Show that if B is totally bounded and $A \subset B$, then A is totally bounded.

2. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

- (i) Prove that a function $f : X \rightarrow Y$ is one-one if and only if for any :

- (ii) Let r and s be equivalence relations on a set A . Is $r \cup s$ an equivalence relation ? Justify.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

- (i) Write the members of the relation $\{1, 2\} \times \{2, 3, 4\}$. What are the domain and range of this relation ? What is its graph ?
- (ii) Prove that if n is an integer, then $n^2 + 3$ is not divisible by n .
- (iii) Show that :

$$\{x \mid (P(x) \cup Q(x))\} \text{ and } \{x \mid P(x) \cup \{x \mid Q(x)\}\}$$

are logically equivalent.

3. (A) Attempt any *two* of the following : [8]

(i) Prove that a countable union of countable sets is countable.

(ii) Use rule of inference to show that if :

$$\forall x (P(x) \supset (Q(x) \vee S(x))) \text{ and } \forall x (P(x) \vee R(x))$$

are true, then $\forall x (R(x) \vee S(x))$ is true.

(iii) Use quantifiers and predicates with more than one variable to express the following statements :

(a) Every computer science student needs a course in Discrete Mathematics.

(b) There is a student in this class who owns a personal computer.

(c) Every student in this class has taken at least one computer science course.

(d) There is a student in this class who has taken at least one course in computer science.

(B) Attempt any *two* of the following : [8]

(i) Let (X, d) be a metric space, $x \in X$ and $r > 0$, then show that the open ball $B(x, r)$ is open.

(ii) Show that any continuous function f from a compact metric space (X, d) to another metric space (Y, d) is bounded.

(iii) Let A be a connected subset of a metric space X and $B = \overline{A}$, then show that B is connected.

4. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Prove that the limit of a sequence in a metric space is unique.

(ii) State and prove Bolzano-Weierstrass theorem.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Show that $D \cap X$ is dense in a metric space (X, d) if and only if every point of X is a limit point of D .

(ii) Prove that any compact subset of a metric space is closed and bounded.

(iii) Let X be infinite and d be the discrete metric on X . Show that X is bounded and closed but not compact.

5. (A) Attempt any *two* of the following : [8]

(i) Let (X, d) and (Y, d) be metric spaces, show that :

d is a metric on the product set $X \times Y$.

(ii) Prove that any finite subset of a metric space is closed.

(iii) Let X, Y be metric spaces. Let $f : X \rightarrow Y$ be a function.

Then prove that f is continuous at x if and only if for given an open set V containing $f(x)$ in Y , we can find an open set U containing x such that $f(U) \subset V$.

(B) Attempt any *two* of the following : [8]

(i) Prove that, if a set J is connected, then J is an interval.

(ii) Show that $\mathbf{R}^2$ is complete.

(iii) Let X be a metric space. Let A and B be two connected subsets of X such that $A \cap B \neq \emptyset$ then show that $A \cup B$ is connected.

$A \cap B \neq \emptyset$,

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[4001]-366

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MATHEMATICS

(MS-4 : Ordinary and Partial Differential Equations)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *eight* of the following : [16]

(i) Solve :

$$\frac{dy}{dx} + \tan y \tan x = 0.$$

(ii) Verify that the differential is exact :

$$\left[y \left(1 + \frac{1}{x} \right) + \cos y \right] dx + [x + \log x - x \sin y] dy = 0.$$

(iii) Show that derivative of any solution of $\frac{d^2y}{dx^2} + p \frac{dy}{dx} + qy = 0$

is also a solution.

(iv) Give the statement of Kirchhoff's Law.

P.T.O.

(v) Determine the nature of the point $x = 0$ of the equation

$$x^2 \frac{d^2 y}{dx^2} + (\sin x) y = 0.$$

(vi) Find a complete integral of the equation $pq = 1$.

(vii) Eliminate the parameters a and b from the equation

$$2z = (ax + y)^2 + b.$$

(viii) Verify that the Pfaffian differential equation is exact

$$yzdx + 2xzdy - 3xydz = 0.$$

(ix) Find the complete integral of Clairaut's partial differential equation

$$z = px + qy + \log pq.$$

(x) Explain the method of solving the first order partial differential

$$\text{equation } f(z, p, q) = 0.$$

2. (a) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Define the Bernoulli's differential equation and explain the method of solving it.

(ii) Explain the method of solving the linear non-homogeneous

$$\text{differential equation } \frac{d^2 y}{dx^2} + P(x) \frac{dy}{dx} + Q(x)y = R(x) \text{ by using}$$

variation of parameters.

(b) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Find the particular solution that satisfies the given initial condition :

$$(x + 1)(x^2 + 1)\frac{dy}{dx} = 2x^2 + x, y = 1 \text{ when } x = 0.$$

(ii) Show that the family $y^2 = 4c(x + c)$ is self-orthogonal.

(iii) Solve :

$$(x^3 + 3y^3)dx + 3y^2dy = 0.$$

3. (A) Attempt any *two* of the following : [8]

(i) Find the power series solution of the differential equation

$$\frac{d^2y}{dx^2} + y = 0.$$

(ii) Verify that the origin is a regular singular point and find two independent Frobenius series solutions :

$$2x^2 \frac{d^2y}{dx^2} + 2(2x + 1) \frac{dy}{dx} - y = 0.$$

(iii) Solve the system of differential equations :

$$\frac{dx}{dt} = 3x - 4y$$

$$\frac{dy}{dt} = x - y.$$

(B) Attempt any *two* of the following : [8]

(i) Prove that there always exists an integrating factor for a Pfaffian differential equation in two variables.

(ii) Show that the equations :

$$xp - yq - x = 0,$$

$$x^2p + q - xz = 0$$

are compatible.

(iii) Find a complete integral of the Partial differential equation

$$x^2p^2 + y^2q^2 - 4 = 0.$$

4. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Prove that, if $h_1 = 0$ and $h_2 = 0$ are compatible with $f = 0$, then h_1 and h_2 satisfy :

$$\frac{\partial(f, h)}{\partial(x, u_x)} + \frac{\partial(f, h)}{\partial(u, u_y)} + \frac{\partial(f, h)}{\partial(z, u_z)} = 0,$$

where $h = h_i$ ($i = 1, 2$).

(ii) Prove that, if $\vec{X} \cdot \text{curl } \vec{X} = 0$, where $\vec{X} = (P, Q, R)$ and μ is an arbitrary differentiable function of x, y and z , then

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Find the orthogonal trajectories on the conicoid $(x + y)z = 1$ and the conics in which it is cut by the system of planes $x - y + z = k$, where k is a parameter.

(ii) Find the integral curve of

$$\frac{dx}{xz - y} = \frac{dy}{yz - x} = \frac{dz}{1 - z^2}.$$

(iii) Find a complete integral of the equation $p^2x + q^2y = zby$ Jacobi's method.

5. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Explain Jacobi's method for solving a partial differential equation : $f(x, y, z, u_x, u_y, u_z) = 0$.

(ii) State and prove that a necessary and sufficient condition for the integrability of $dz = \phi(x, y, z)dx + \psi(x, y, z)dy$.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Find the complete integral of

$$up + 3yq = 2(z - x^2q^2)$$

by Charpit's method.

(ii) Find the complete integral of

$$P_1 P_2 P_3 = Z^3 x_1 x_2 x_3$$

by Jacobi's method.

(iii) Find the integral surface of the equation $x^3 p + y$
 $(3x^2 + y)q = z(2x^2 + y)$, which passes through the curve
 $x_0 = 1, y_0 = s, z_0 = s(1 + s)$.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-368

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

LOGIC AND M. SCIENCE

(G-3 : Methodology of Sciences)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following questions in **50** words each : [10]

(i) What is scientific induction ?

(ii) Explain methodological individualism.

(iii) What is the teleological approach to Universe ?

(iv) What is Durkheim's understanding of social fact ?

2. Write short notes on any *four* of the following in **100** words each : [20]

(i) Nature of scientific law.

(ii) Cultural relativity in social sciences.

(iii) Instrumentalism.

(iv) Historical explanation.

(v) Testability as a condition of acceptability of a scientific hypothesis.

(vi) Basic features of social action.

P.T.O.

3. Answer any *three* of the following questions in **200-250** words each : [30]

- (i) Discuss the issue of possibility of experimentation in social sciences.
- (ii) Explain the logical positivists' views about the cognitive status of theories.
- (iii) What are the main characteristics of laws in social sciences?
- (iv) Discuss the deductive nomological model of explanation.
- (v) Discuss Mill's views about causation.

4. Answer any *one* of the following question in **500** words : [20]

- (i) What is the difference between science and common sense? Discuss elaborately.
- (ii) Critically discuss the "Unity of Method" thesis.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दात लिहा : [10]

- (i) 'वैज्ञानिक विगमन' म्हणजे काय ?
- (ii) पद्धतीशास्त्रीय व्यक्तीवाद स्पष्ट करा.
- (iii) विधाकडे बघण्याचा प्रयोजनवादी दृष्टिकोन म्हणजे काय ?
- (iv) सामाजिक तथ्याचे दुःखाईमचे आकलन काय आहे ?

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपण लिहा : [20]

- (i) वैज्ञानिक नियमाचे स्वरूप.
- (ii) सामाजिक विज्ञानातील संस्कृती सापेक्षता.
- (iii) साधनवाद.
- (iv) ऐतिहासिक स्पष्टीकरण.
- (v) परीक्षणक्षमता : वैज्ञानिक अभ्युपगमाच्या स्वीकारार्हतेची एक अट.
- (vi) सामाजिक कृतीचे मूलभूत घटक.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200-250 शब्दांत द्या : [30]

- (i) सामाजिक विज्ञानातील प्रयोगाच्या शक्यतेच्या मुद्याची चर्चा करा.
- (ii) उपपत्तींच्या बोधनसंबंधी दर्जाबद्दलची तार्किक प्रत्यक्षार्थवाद्याची भूमिका स्पष्ट करा.
- (iii) सामाजिक विज्ञानातील नियमांचे मुख्य गुणधर्म कोणते ?
- (iv) स्पष्टीकरणाच्या नैगमनिक नियमानुसारी (डी.एन.) प्रारूपाची चर्चा करा.
- (v) मिलच्या कारणतासंबंधी विचारांची चर्चा करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत द्या : [20]

- (i) विज्ञान आणि सामान्य धारणा यात काय फरक आहे ? विस्तृत चर्चा करा.
- (ii) पद्धतीशास्त्रीय एकतेच्या सिद्धान्ताची चिकित्सक चर्चा करा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[4001]-369

T.Y. BA. EXAMINATION, 2011

SOCIOLOGY

Group A : G-3 : Work, Industry and Society

Or

Group B : G-3 : Crime and Society

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) Attempt Group 'A' or Group 'B'.

(ii) All questions are compulsory.

(iii) Figures to the right indicate full marks.

Group 'A'

1. Answer any *two* of the following in maximum **50** words each : [10]

(1) Taylorism.

(2) Flexibility in post-Fordist production.

(3) Features of New Economic Policy.

(4) Problems of unemployment in Contemporary India.

2. Write short notes on any *four* of the following in maximum **100** words each : [20]

(1) Importance of work

(2) Fordism

P.T.O.

- (3) Feminization of work
- (4) Meaning of privatization
- (5) Problems of labour in unorganised sector
- (6) Impact of Information Revolution on environment.

3. Write any *three* of the following in maximum **250** words each : [30]

- (1) Discuss the characteristics of Bureaucracy.
- (2) Explain the effects of globalization on workers in formal sector.
- (3) Describe the problems of migrant labour.
- (4) Discuss the importance of informal relations within formal organization.
- (5) Describe the impacts of information age on social institutions.

4. Answer any *one* of the following in maximum **500** words : [20]

- (1) Define work. Write an essay on historical overview of work.
- (2) Define Trade Union. Explain the strategies of trade unions and present challenges faced by them.

OR

Group 'B'

1. Answer any *two* of the following in maximum **50** words each : [10]

- (1) Positive school of crime

- (2) Crimes against caste
- (3) Criminalization of politics
- (4) Rehabilitation of prisoners.

2. Write short notes on any *four* of the following in maximum **100** words each : [20]

- (1) Delinquent subculture (Cohen).
- (2) Features of organised crime.
- (3) Preventive theory of Punishment.
- (4) Importance of correction of criminals.
- (5) Alternative imprisonment.
- (6) Features of white-collar crime.

3. Answer any *three* of the following in maximum **250** words each : [30]

- (1) Discuss the characteristics of crime.
- (2) Explain Sutherland's perspective to crime.
- (3) Describe the causes of Juvenile Delinquency.
- (4) Elaborate the features of Retribution theory of Punishment.
- (5) State the role and types of victims in crime.

4. Answer any *one* of the following in maximum **500** words : [20]

- (1) Write an essay on crime against women.
- (2) Define terrorism. Explain the characteristics and causes of terrorism.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) गट 'अ' किंवा गट 'ब' सोडवा.

(ii) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(iii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

गट 'अ'

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची प्रत्येकी कमाल 50 शब्दांत उत्तरे लिहा : [10]

- (1) टेलरिझम
- (2) उत्तर-फोर्डिस्ट उत्पादनातील लवचिकता
- (3) नवीन आर्थिक धोरणांची वैशिष्ट्ये
- (4) समकालीन भारतातील बेकारीची समस्या.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर प्रत्येकी कमाल 100 शब्दांत टिपा लिहा : [20]

- (1) कामाचे महत्व
- (2) फोर्डिझम
- (3) कामाचे स्त्रीकरण
- (4) खाजगीकरणाचा अर्थ
- (5) असंघटित क्षेत्रातील श्रमिकांच्या समस्या
- (6) माहिती क्रांतीचा पर्यावरणावरील प्रभाव.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची प्रत्येकी कमाल 250 शब्दांत उत्तरे लिहा : [30]

- (1) नोकरशाहीच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
- (2) संघटित क्षेत्रातील कामगारांवरील जागतिकीकरणाच्या परिणामांची चर्चा करा.

- (3) स्थलांतरित श्रमिकांच्या समस्याचे वर्णन करा.
- (4) औपचारिक संघटनामधील अनौपचारिक संबंधाच्या महत्वाची चर्चा करा.
- (5) माहिती युगाच्या सामाजिक संस्थावरील प्रभावाचे वर्णन करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचा कमाल 500 शब्दांत उत्तर लिहा : [20]

- (1) कामाची व्याख्या लिहा. कामाच्या ऐतिहासिक आढाव्यावर निबंध लिहा.
- (2) कामगार संघटनांची व्याख्या लिहा. कामगार संघटनांचे डावपेच सांगून त्यांच्या समोरील सद्य आव्हाने स्पष्ट करा.

किंवा

गट 'ब'

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोन संकल्पना प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत स्पष्ट करा : [10]

- (1) गुन्ह्याचा प्रत्यक्षवादी संप्रदाय
- (2) जातीविरुद्ध गुन्हे
- (3) राजकारणाचे गुन्हेगारीकरण
- (4) गुन्हेगारांचे पुनर्वसन.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर प्रत्येकी 100 शब्दांपर्यंत टिपा लिहा : [20]

- (1) गुन्हेगारी उपसंस्कृती (कोहेन)
- (2) संघटित गुन्ह्याची वैशिष्ट्ये
- (3) शिक्षेचा प्रतिबंध सिद्धांत
- (4) गुन्हेगारांच्या सुधारणांचे महत्व
- (5) पर्यायी तुरुंगवास
- (6) पांढरपेशा गुन्हेगारीची वैशिष्ट्ये.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 250 शब्दांत लिहा : [30]

- (1) गुन्ह्याच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा
- (2) गुन्ह्याच्या सदरलँड यांचा दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
- (3) बाल गुन्हेगारीच्या कारणांचे वर्णन करा.
- (4) शिक्षेच्या सूड सिद्धांताची वैशिष्ट्ये विशद करा.
- (5) गुन्ह्यातील बळींची भूमिका आणि बळींचे प्रकार सांगा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचा 500 शब्दांपर्यंत उत्तर लिहा : [20]

- (1) स्त्रियांविरुद्ध गुन्ह्यावर निबंध लिहा.
- (2) दहशतवादाची व्याख्या लिहा व दहशतवादाची वैशिष्ट्ये आणि कारणे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-370

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

SOCIOLOGY

(S-3 : Social Research Methods)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following in maximum **50** words each : [10]

- (1) Objectivity in social research
- (2) Hypothesis
- (3) Ethnography
- (4) Mode.

2. Write short notes on any *four* of the following in maximum **100** words each : [20]

- (1) Positivism
- (2) Secondary sources
- (3) Importance of research report
- (4) Types of observation
- (5) Histogram
- (6) Advantages of interview.

3. Answer any *three* of the following in maximum **250** words each : [30]

- (1) Describe the meaning and significance of social research.
- (2) What is case study ? State the merits of case study method.
- (3) Explain the types of Questionnaire.
- (4) State the meaning and advantages of content analysis.
- (5) Elucidate the use of computer in social research.

4. Answer any *one* of the following in maximum **500** words : [20]

- (1) Describe the meaning, merits and demerits of survey method.
- (2) Explain the meaning and types of research design.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर प्रत्येकी **50** शब्दांपर्यंत लिहा : [10]

- (1) सामाजिक संशोधनातील वस्तुनिष्ठता
- (2) गृहीतकृत्य
- (3) संस्कृतीवर्णन
- (4) बहुलक.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर प्रत्येकी 100 शब्दांपर्यंत थोडक्यात टिपा लिहा : [20]

- (1) प्रत्यक्षवाद
- (2) दुय्यम स्रोत
- (3) संशोधन अहवालाचे महत्व
- (4) निरीक्षणाचे प्रकार
- (5) स्तंभालेख
- (6) मुलाखतीचे फायदे.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची प्रत्येकी 250 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [30]

- (1) सामाजिक संशोधनाचा अर्थ व महत्वाचे वर्णन करा.
- (2) व्यष्टी अध्ययन म्हणजे काय ? व्यष्टी अध्ययन पद्धतीचे गुण सांगा.
- (3) प्रश्नावलीचे प्रकार स्पष्ट करा.
- (4) आशय विश्लेषणाचा अर्थ व गुण सांगा.
- (5) सामाजिक संशोधनात संगणकाचे उपयोग विशद करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नावर 500 शब्दांपर्यंत उत्तर लिहा : [20]

- (1) सर्वेक्षण पद्धतीचा अर्थ व गुण दोषांचे वर्णन करा.
- (2) संशोधन आराखड्याचा अर्थ व प्रकार स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-371

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

SOCIOLOGY

[Indian Society : Continuity and Change (S-4)]

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following in maximum **50** words each : [10]

- (1) Indus valley civilization.
- (2) Concept of secularism.
- (3) NREGP.
- (4) Transport problems in metropolitan cities.

2. Write short notes on any *four* of the following in maximum **100** words each : [20]

- (1) Role of civil society in a democracy.
- (2) M. Gandhi's ideas on development of Indian Society.
- (3) Problems of communalism in Indian Society.
- (4) Panchayati Raj and 73rd Amendment.
- (5) Impact of green revolution.
- (6) Changing nature of tribal society in India.

P.T.O.

3. Write any *three* of the following in maximum **250** words each : [30]

- (1) Discuss contributions of Islam to the making of Indian society.
- (2) Elucidate Nehru's ideas of nation-building.
- (3) Analyze the role of media in contemporary India.
- (4) What are the major issues related to education in India ?
- (5) Discuss changing nature of family and household in Indian society.

4. Answer any *one* of the following in maximum **500** words : [20]

- (1) Discuss the efforts of Indian state in dealing with the challenges to unity and diversity of India.
- (2) Critically evaluate the impact of globalization on Indian agriculture.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडवणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची प्रत्येकी कमाल 50 शब्दात उत्तरे लिहा : [10]

- (1) सिंधू संस्कृती.
- (2) धर्मनिरपेक्षतेची संकल्पना.
- (3) एन. आर. ई. जी. पी. (NREGP).
- (4) महानगरांमधील वाहतूक समस्या.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी कमाल 100 शब्दात टीपा लिहा : [20]

- (1) लोकशाहीमधील नागरी समुदायाची भूमिका.
- (2) म. गांधी यांचे भारतीय समाजाच्या विकासासंबंधीचे विचार.
- (3) भारतीय समाजामधील जमातवादाची समस्या.
- (4) पंचायती राज्य आणि 73वी घटना दुरुस्ती.
- (5) हरीत क्रांतीचे परिणाम.
- (6) भारतातील आदिवासी समाजाचे बदलते स्वरूप.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची प्रत्येकी कमाल 250 शब्दात उत्तरे लिहा : [30]

- (1) भारतीय समाजाच्या निर्मितीमधील इस्लामच्या योगदानाची चर्चा करा.
- (2) राष्ट्र-बांधणी संबंधी नेहरूंचे विचार विशद करा.
- (3) समकालीन भारतातील प्रसारमाध्यमांच्या भूमिकेचे विश्लेषण करा.
- (4) भारतातील शिक्षणाशी संबंधित प्रमुख प्रश्न कोणते ते सांगा.
- (5) भारतीय समाजामधील कुटुंब व घरदार यांच्या बदलत्या स्वरूपाची चर्चा करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे कमाल 500 शब्दात उत्तर लिहा : [20]

- (1) भारतीय एकात्मता आणि विविधते समोरील आव्हानांचा सामना करण्यासाठी भारतीय शासनाने केलेल्या प्रयत्नांची चर्चा करा.
- (2) भारतीय शेतीवरील जागतिकीकरणाच्या प्रभावाची टीकात्मक चिकित्सा करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-372

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ANCIENT INDIAN HISTORY, CULTURE AND ARCHAEOLOGY

General Paper III

(Outline of Religion and Philosophy)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

(i) Write the period of the composition of Rigveda.

(ii) State the importance of the Puranas.

(iii) What is 'Chaturyama Cult' of Parshvanath ?

(iv) Who was 'Makkhali Goshala' ?

2. Write notes on the following in **100** words each (any *four*) : [20]

(i) Structure of Atharvaveda.

(ii) Yajurveda.

(iii) Period of the composition of Ramayana.

(iv) Seven categories in Jainism.

(v) Buddhist Samgha.

(vi) Philosophy of Ajit Keshakambali.

3. Answer the following questions in **200 to 250** words each (any *three*) : [30]

- (i) What do you know about the philosophy of Aryanyakas ?
- (ii) Write the historical development of Shaivism.
- (iii) State the philosophy of Bhagwan Mahavira.
- (iv) Write the life of Bhagwan Buddha.
- (v) State the influence of the Heterodox sects on Indian culture.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (i) Describe the philosophy of Upanishads.
- (ii) Write an essay on the philosophy of Lokayatiks.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (i) ऋग्वेदाच्या रचनेचा काळ लिहा.
- (ii) पुराणांचे महत्त्व सांगा.
- (iii) पार्श्वनाथांचा 'चातुर्याम पंथ' म्हणजे काय ?
- (iv) 'मख्खली गोशाल' कोण होता ?

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टीपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (i) अथर्ववेदाची रचना
- (ii) यजुर्वेद
- (iii) रामायणाच्या रचनेचा काल
- (iv) जैन धर्मातील सप्तभङ्गीनय
- (v) बौद्ध संघ
- (vi) अजित केशकम्बली याचे तत्त्वज्ञान.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (i) 'आरण्यकांचे तत्त्वज्ञान' या विषयी तुम्हांस काय माहिती आहे ?
- (ii) शैवधर्माचा 'ऐतिहासिक विकास' लिहा.
- (iii) भगवान महावीरांचे तत्त्वज्ञान सांगा.
- (iv) भगवान बुद्धांचे जीवनचरित्र लिहा.
- (v) भारतीय संस्कृतीवरील अवैदिक संप्रदायांचा प्रभाव सांगा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (i) उपनिषदातील तत्त्वज्ञान वर्णन करा.
- (ii) लोकायतिकांचे तत्त्वज्ञान यावर निबंध लिहा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4+1

[4001]-373

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MATHEMATICS

(Mathematical Prerequisites)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Use of electronic calculator is allowed.

1. Attempt any *ten* of the following : [20]

(1) Convert the inequalities below into equations using slack and surplus variables :

$$x + 3y \leq 8, \quad 2x - 3y \geq 5.$$

(2) Find eigenvalues of :

$$A = \begin{bmatrix} 2 & -4 \\ 0 & 5 \end{bmatrix}.$$

(3) Find $2A - B$ if :

$$A = \begin{bmatrix} 0 & -1 & 4 \end{bmatrix}, \quad B = \begin{bmatrix} 1 & 2 & 3 \end{bmatrix}.$$

P.T.O.

(4) Define singular matrix.

(5) Find transpose of :

$$A = \begin{bmatrix} 4 & -5 & 0 \\ 2 & 8 & 1 \end{bmatrix}.$$

(6) Find $A \cdot B$ if :

$$A = \begin{bmatrix} 2 & 5 \\ -1 & 0 \end{bmatrix}, \quad B = \begin{bmatrix} 1 & -1 \\ 1 & 3 \end{bmatrix}.$$

(7) Define Hessian for :

$$z = f(x, y).$$

(8) Evaluate $\det(A)$, where :

.

(9) Is

$$A = \begin{bmatrix} 7 & 3 \\ 0 & 1 \end{bmatrix}$$

invertible ? Justify.

(10) Define null matrix.

(11) Find $3A - B + C$, if :

$$A = [2 \ 3], \quad B = [-1 \ 1], \quad C = [4 \ 5].$$

(12) Write advantages of dual LPP.

(13) For :

$$A = \begin{bmatrix} 1 & 2 \\ 0 & 4 \end{bmatrix}, \quad B = \begin{bmatrix} 2 & 0 \\ 0 & 1 \end{bmatrix}$$

determine whether $AB = BA$.

2. Attempt any *two* of the following : [10]

(1) Use Laplace's expansion along third column to find $\det A$ where :

$$A = \begin{bmatrix} 12 & 7 & 0 \\ 5 & 8 & 3 \\ 6 & 7 & 0 \end{bmatrix}.$$

(2) Determine whether quadratic form :

$$z = 2x^2 + 5xy + 8y^2$$

is positive or negative definite using discriminant.

(3) Write the dual of the following LPP :

$$\text{Maximise } Z = 14x_1 + 12x_2 + 18x_3$$

$$\text{Subject to } 2x_1 + x_2 + x_3 \leq 2$$

$$x_1 + x_2 + 3x_3 \leq 4$$

$$x_1, x_2, x_3 \geq 0$$

3. Solve any *two* of the following : [20]

(1) Solve the following L.P.P. by simplex method :

$$\begin{aligned} \text{Maximise} \quad & Z = 3y_1 + 4y_2 \\ \text{Subject to} \quad & 2.5y_1 + y_2 \leq 20 \\ & y_1 + 2y_2 \leq 16 \\ & 3y_1 + 3y_2 \leq 30 \\ & y_1, y_2 \geq 0. \end{aligned}$$

(2) Show that A is positive definite using eigenvalues, where :

$$A = \begin{bmatrix} 6 & 1 & 0 \\ 13 & 4 & 0 \\ 5 & 1 & 9 \end{bmatrix}.$$

(3) Optimise

$$y = -5x_1^2 + 10x_1 + x_1x_3 - 2x_2^2 + 4x_2 + 2x_2x_3 - 4x_3^2$$

using the Hessian for the second-order condition.

4. Attempt any *two* of the following : [30]

(1) (a) Solve the following system of linear equations by Gaussian elimination method :

$$3x_1 + 2x_2 + 6x_3 = 24$$

$$2x_1 + 4x_2 + 3x_3 = 23$$

$$5x_1 + 3x_2 + 4x_3 = 33.$$

(b) Use Cramer's rule to solve the following system :

$$6x_1 + 5x_2 = 49, \quad .$$

(2) Maximise the utility $u = 2xy$ subject to a budget constraint equal to $3x + 4y = 90$ using critical points and bordered Hessian to test second order condition.

(3) Solve by simplex method :

$$\text{Minimise} \quad Z = 60x_1 + 80x_2$$

$$\text{Subject to} \quad 2x_1 + 3x_2 \leq 36$$

$$8x_1 + 2x_2 \leq 32$$

$$2x_1 + 2x_2 \leq 28$$

$$x_1, x_2 \geq 0.$$

$$3x_1 + 4x_2 = 32$$

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—7

[4001]-374

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

STATISTICS

Paper III (General)

(Operations Research and Design of Experiments)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Use of calculator and statistical table is allowed.

(iv) Notations and symbols have their usual meanings.

1. Attempt any *two* of the following : [5 each]

(a) (i) Define a Linear Programming Problem (L.P.P.).

(ii) State Canonical form of a L.P.P.

(iii) Define a basic feasible solution of a L.P.P.

(b) (i) Explain the term ‘treatment’ with an illustration.

(ii) Explain the principle of randomization in design of experiments.

(iii) State linear mathematical model of a Latin Square Design (L.S.D.)

(c) (i) When is a transportation problem said to be unbalanced transportation problem ?

P.T.O.

- (ii) Explain how an assignment problem is a special case of transportation problem.
- (iii) If E denotes relative efficiency of a design D_1 with respect to a design D_2 , give its interpretation.
- (d) (i) Explain the term concomitant variable with an illustration.
- (ii) State a linear mathematical model for analysis of covariance in a completely randomised design (C.R.D.) by explaining various notations involved in it.

2. Attempt any *four* of the following : [5 each]

- (a) A poultry farm is engaged in breeding pigs. The pigs are fed on various products grown on the farm. Because of the need to ensure certain nutrient constituents, it is necessary to buy additional one or two products say A and B.

The nutrient constituent (vitamins and proteins) in each unit of the products are as below :

Nutrient	Nutrient Contents in Product		Minimum Nutrient Requirement
	A	B	
1	36	6	108
2	3	12	36
3	20	10	100

Product A costs Rs. 20 and B costs Rs. 40 per unit. Formulate this as a L.P.P. to determine how many units of A and B to be purchased.

- (b) State the mathematical model and also state the estimate of parameters for analysis of covariance in R.B.D.
- (c) Find a sequence that minimizes the total elapsed time T for processing the following five jobs on three machines A, B and C in the order ABC :

Job	1	2	3	4	5
A	4	9	8	6	5
B	5	6	2	3	4
C	8	10	6	7	11

Also compute T and idle time for each machine.

- (d) Describe layout and model for a split plot design.
- (e) Write the dual of the following L.P.P. :

$$\text{Maximize } Z = 3x_1 + 2x_2 + 3x_3$$

Subject to the constraints

$$2x_1 + x_2 + x_3 < 2$$

$$3x_1 + 4x_2 + 2x_3 > 8$$

$$x_1, x_2, x_3 > 0$$

- (f) Write a note on 'Local Control' in design of experiments.

3. Attempt any *three* of the following :

- (a) Obtain IBFS by Vogel's Approximation Method (VAM) and check its optimality for the following T.P. : [10]

Factory	Warehouse				Capacity
	W_1	W_2	W_3	W_4	
F_1	25	65	105	25	7
F_2	145	65	85	125	10
F_3	85	21	145	45	18
Demand	5	8	7	15	

- (b) (i) Describe mathematical model and hypotheses to be tested in ANOVA of L.S.D. Also state estimate of parameters. [6]

- (ii) Solve the following L.P.P. graphically : [4]

$$\text{Minimize } Z = 600x_1 + 400x_2$$

Subject to

$$1500x_1 + 1500x_2 > 30,000$$

$$3000x_1 + 1000x_2 > 40,000$$

$$2000x_1 + 5000x_2 > 44,000$$

$$x_1, x_2 > 0.$$

- (c) (i) Obtain an expression for efficiency of L.S.D. over R.B.D. if rows are used as blocks. Also state your assumptions. [6]

- (ii) Four different jobs can be done on four different machines with the cost matrix given below :

Jobs	Machines			
	M₁	M₂	M₃	M₄
J ₁	60	80	120	70
J ₂	90	60	100	70
J ₃	50	80	110	80
J ₄	110	50	90	40

Find optimal assignment. Also find the corresponding total optimal cost. [4]

- (d) (i) Identify the confounded effects in each of the replication of an experiment given below. Also state ANOVA table for this experiment : [6]

Replicate I				
Block 1	(<i>p</i>)	(1)	(<i>npk</i>)	(<i>nk</i>)
Block 2	(<i>pk</i>)	(<i>n</i>)	(<i>np</i>)	(<i>k</i>)
Replicate II				
Block 1	(<i>n</i>)	(<i>pk</i>)	(<i>npk</i>)	(1)
Block 2	(<i>p</i>)	(<i>k</i>)	(<i>np</i>)	(<i>nk</i>)

(ii) Describe the procedure for testing the equality of two specified treatment effects in R.B.D. [4]

(e) Define main effects and interaction effects in factorial experiment. Obtain their mathematical expression in 2^3 factorial experiment for a main effect, a two factor interaction effect and a three factor interaction effect. [10]

4. (a) Attempt any *one* of the following :

(i) Maximize

$$Z = 80x_1 + 60x_2 + 30x_3$$

Subject to

$$10x_1 + 4x_2 + 5x_3 < 2000$$

$$2x_1 + 5x_2 + 4x_3 < 1009$$

$$x_1, x_2, x_3 > 0$$

Solve the L.P.P. by Simplex method. [10]

(ii) When and why is analysis of covariance technique recommended ? Also describe the technique of ANACOVA in C.R.D. [10]

(b) (i) State the hypotheses to be tested in R.B.D. Obtain the expected value of error mean sum of squares in it. [10]

- (ii) Obtain an initial basic feasible solution (IBFS) and corresponding cost of transportation by using North-West Corner method for the following T.P. : [5]

Origin	Destination				Availability
	D ₁	D ₂	D ₃	D ₄	
O ₁	1	4	3	2	6
O ₂	4	3	2	0	8
O ₃	0	2	2	1	10
Requirement	4	6	8	6	

- (iii) Describe a method for solving a sequencing problem of n jobs on three machines. [5]

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

STATISTICS

(Special-III)

(Distribution Theory)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Symbols and abbreviations have usual meanings.

(iv) Use of calculator and statistical table is allowed.

(v) Graph paper will be provided on request.

1. Attempt any *two* of the following : [2×5=10]

(a) If $X \sim b_2(m, n)$ find its harmonic mean.

(b) Ten independent observations are to be made on a r.v. with p.d.f. :

$$f(x) = \frac{1}{3} \quad ; \quad 1 \leq x \leq 4 \\ = 0 \quad ; \quad \text{otherwise}$$

What is the probability that 4 observations will be less than mean, 3 will be greater than mean but less than 3 and remaining observations greater than 3 ?

P.T.O.

(c) Let $X \sim W(a = 5, b = 3)$. Find the distribution of $Y = X - 1$.

(d) Define the following terms :

(i) Markov Chain

(ii) One step transition probability

(iii) Stochastic matrix P .

2. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

(a) Obtain the distribution of the smallest order statistic $X_{(1)}$ of a random sample of size n from exponential distribution with mean α .

(b) If X is a r.v. with p.d.f. as :

$$f(x) = e^{-x} ; x \geq 0,$$

then find the upper bound by Chebyshev's inequality for :

$$P[|x - 1| > 1].$$

(c) Let X is a r.v. with p.d.f. :

$$\begin{aligned} f(x) &= 2x & ; 0 \leq x \leq 1 \\ &= 0 & ; \text{otherwise} \end{aligned}$$

Using C.L.T. compute :

$$P\left[\frac{3}{5} < \bar{X} < \frac{4}{5}\right]$$

for a random sample of size $n = 64$ from the above distribution.

(d) If $X \sim C(\mu, 1)$, then find its quartile deviation.

(e) Find mean deviation about mean of $L(0, 1)$.

(f) If $X \sim LN(0, 0, 1)$, find $P[X^2 > 1]$.

3. Attempt any *three* of the following : [3×10=30]

(a) If X and Y are two independent r.v.s. follows $b_1(1, 1)$ each, then find the probability distribution of $(X + Y)$.

(b) State and prove central limit theorem (CLT) for i.i.d r.v.s. based on m.g.f.

(c) Let $X \sim LN(a, \mu, s^2)$ distribution. Find the r th moment about $X = a$. Hence find its mean.

(d) Let $X \sim P(m)$. The distribution of X truncated at $X = 0$ (discarding the value $X = 0$). Find mean and variance of the resulting truncated Poisson distribution. Also find mean and variance if $m = 1$.

(e) Let

$$(X, Y) \sim BN(\mu_1, \mu_2, s_1^2, s_2^2, r)$$

with

$$E(X/Y = y) = 0.7 - 0.15y, \quad E(Y/X = x) = 0.6 - 0.4x \quad \text{and}$$

$$\text{Var}(Y/X = x) = 3.81.$$

Find the parameters of the distribution.

4. Attempt any *one* of the following :

(a) (i) Let X follows binomial distribution with $n = 10$ and $p = 0.20$ truncated to the left at $X = 0$ (discarding the value $X = 0$) find $P(4 \leq X \leq 6)$. [7]

(ii) Let $X \sim C(\mu, \lambda)$ then find cumulant generating function of X and hence obtain its mean and variance. [7]

(iii) Describe Gambler's ruin problem. [6]

(b) (i) Let $(X, Y) \sim \text{BN}(3, 2, 1^2, 4^2, 0.5)$.

Find $P(X < 3/Y = 2)$ and $P(Y > 1/X = 2)$. [7]

(ii) If X and Y are two independent exponential variates with mean θ . Obtain the distribution of $(X - Y)$. [7]

(iii) Let $X_1, X_2, X_3, \dots, X_k$ be k independent Poisson variates with parameters $\lambda_1, \lambda_2, \lambda_3, \dots, \lambda_k$ respectively. Show that the conditional distribution of $X_1, X_2, X_3, \dots, X_k$ given $X_1 + X_2 + X_3 + \dots + X_k = n$ is multinomial distribution where n is positive integer. [6]

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—7

[4001]-376

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

APPLIED MATHEMATICS

(AMG-3 : Real Analysis and Lebesgue Integration)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *eight* of the following : [16]

(i) Find $N \in \mathbb{I}$, the set of positive integers, such that :

$$\left| \frac{2n}{n+3} - 2 \right| < \frac{1}{5} \quad (n \geq N).$$

(ii) Discuss convergence of the series :

$$\sum_{n=0}^{\infty} \frac{n^4}{n!}.$$

(iii) Evaluate :

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{1}{n} \left[\left(\frac{1}{n} \right)^2 + \left(\frac{2}{n} \right)^2 + \dots + \left(\frac{n}{n} \right)^2 \right].$$

P.T.O.

(iv) Show that the characteristic function of the set :

$$\left\{0, \frac{1}{10}, \frac{2}{10}, \frac{3}{10}, \dots, 1\right\}.$$

is Riemann integrable on $[0, 1]$.

(v) Let

$$f_n(x) = \frac{x}{1+nx} \quad (0 \leq x \leq 1).$$

Show that $\{f_n(x)\}$ converges pointwise on $[0, 1]$.

(vi) If $E \subset [a, b]$, define outer measure of E , $\bar{m} E$ and inner measure of E , .

(vii) Let be a measurable function. Show that for every , the set is a measurable set.

(viii) Let

Find $4f$.

(ix) Let $f(x) = x^2 - 1$ on $[-2, 2]$. Find $f^-(x)$.

(x) If

$$k, n = 0, 1, 2, \dots, k \neq n,$$

show that :

.

2. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Show that a non-decreasing sequence which is bounded above is convergent and that a non-decreasing sequence which is not bounded above, diverges to infinity.

(ii) Let $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ be a series of non-zero reals. Let

$$A = \lim_{n \rightarrow \infty} \sup \left| \frac{a_{n+1}}{a_n} \right|.$$

If $A < 1$, prove that $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ converges absolutely.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{\left(1 + \frac{1}{n}\right)^{2n}}{e^n}$$

(i) Let $\{s_n\}_{n=1}^{\infty}$ and $\{t_n\}_{n=1}^{\infty}$ be bounded sequences of real numbers. Prove that :

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \sup (s_n + t_n) \leq \lim_{n \rightarrow \infty} \sup s_n + \lim_{n \rightarrow \infty} \sup t_n.$$

(ii) Test convergence of the series :

.

(iii) Prove that :

$$\frac{2\pi^2}{9} \leq \int_{\pi/6}^{\pi/2} \frac{2x \, dx}{\sin x} \leq \frac{4\pi^2}{9}.$$

3. (A) Attempt any *two* of the following : [8]

(i) Let f be continuous on the closed bounded interval $[a, b]$. Let :

$$F(x) = \int_a^x f(t) dt, \quad (a \leq x \leq b).$$

Show that :

$$F'(x) = f(x), \quad \text{on } [a, b].$$

(ii) Let

$$f_n(x) = \frac{x^n}{1+x^n} \quad \text{on } [0, 1].$$

Show that the sequence $\{f_n(x)\}_{n=1}^{\infty}$ converges uniformly on $\left[0, \frac{1}{2}\right]$. Does the sequence $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ converge uniformly on $[0, 1]$? Justify.

(iii) Discuss uniform convergence of the series :

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^2 + x^2} \quad \text{on } [0, \infty].$$

(B) Attempt any *two* of the following : [8]

(i) Let $G_1, G_2, \dots$ be open subsets of $[a, b]$. Prove that :

.

- (ii) Let $E \subset [a, b]$ be measurable. Show that given any $\epsilon > 0$, there exists a closed set F and an open set G , such that :

.

- (iii) Let f, g be measurable functions on $[a, b]$. Show that $f + g$ is a measurable function on $[a, b]$.

4. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

- (i) Let f be a bounded function on $[a, b]$. Let $\epsilon > 0$.

Prove that for any $\epsilon > 0$, there exists a measurable partition

$[a, b] = E_1 \cup E_2$, $\bar{m}_p(E_1 \cup E_2) + \bar{m}_p(E_1 \cap E_2) \leq \epsilon$, such that :

.

- (ii) Let E_1, E_2 be subsets of $[a, b]$. Prove that :

.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

- (i) Show that a subset E of $[a, b]$ is measurable if and only if its characteristic function χ_E is measurable on $[a, b]$.

(ii) Let E_1, E_2 be measurable subsets of $[a, b]$. Let $\mu(E_1 \cap E_2) = 0$.
 Prove that :

(iii) Let f be a bounded function on $[a, b]$ such that $f(x) \geq 0$ almost everywhere on $[a, b]$. If $\int_a^b f(x) dx = 0$ and $f(x) \leq 1$ almost everywhere on $[a, b]$,
 prove that $f(x) = 0$ almost everywhere on $[a, b]$.

5. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Let E be a measurable subset of $[a, b]$. If $\mu(E) = 0$,
 show that $\int_a^b f(x) dx = 0$ and that :

(ii) State and prove the Lebesgue Dominated Convergence Theorem.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Obtain a Fourier series for the function :

$$f(x) = \begin{cases} 0, & -\pi \leq x < 0 \\ 1, & 0 \leq x \leq \pi \end{cases}.$$

- (ii) Let $E_1, E_2, \dots$ be measurable subsets of $[a, b]$ such that :

$$E_1 \supset E_2 \supset E_3 \supset \dots$$

Show that $\bigcap_{n=1}^{\infty} E_n$ is measurable and that :

$$m\left(\bigcap_{n=1}^{\infty} E_n\right) = \lim_{n \rightarrow \infty} m E_n.$$

- (iii) Let $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ be a sequence of measurable functions on $[a, b]$ such that $\{f_n(x)\}_{n=1}^{\infty}$ is a bounded sequence for every x in $[a, b]$.

Let :

$$m(x) = \inf_{n=1}^{\infty} E_n$$

$$M(x) = \sup\{f_1(x), f_2(x), \dots\} \text{ on } [a, b],$$

$$\text{on } [a, b].$$

Show that $m(x), M(x)$ are both measurable functions on $[a, b]$.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—7

[4001]-377

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

APPLIED STATISTICS

(Applications of Statistics)

(General III)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Use of calculator and statistical table is allowed.

(iv) Notations and abbreviations have their usual meanings.

1. Attempt any *two* of the following : [5 each]

(a) Explain the following terms with illustration :

(i) Continuous type of r.v. through p.d.f.,

(ii) Distribution function of continuous type r.v.

(b) The probability density function of normal distribution of a study variable X is :

$$f(x) = \frac{1}{\sigma\sqrt{2\pi}} \exp \left\{ -\frac{(x - \mu)^2}{2\sigma^2} \right\}$$
$$-\infty < x < \infty, -\infty < \mu < \infty, \sigma > 0$$
$$= 0, \quad \text{elsewhere.}$$

Explain the nature of probability curve of distribution of X. Further if $\mu = 25$ and $\sigma^2 = 4$, obtain $P(20 < X < 30)$.

P.T.O.

(c) Explain the following terms with illustration :

(i) Statistic

(ii) Standard error of a statistic

(iii) Hypothesis.

(d) Describe Chi-square test of goodness of fit.

2. Attempt any *four* of the following : [5 each]

(a) A manufacturer of car batteries claims that the life of his batteries is approximately normally distributed with a standard deviation equal to 0.9 year. If a random sample of 10 of these batteries has standard deviation of 1.2 years, do you think that $\sigma^2 > 0.81$? Use 5% level of significance (l.o.s.).

(b) Explain the terms 'high spots' and 'low spots' used in p-charts.

(c) An electrical firm manufactures light bulbs that have a life, before burn out, that is normally distributed with mean equal to 800 hours and a standard deviation of 40 hours. Find
(i) probability that life of bulb is more than 850 hours
(ii) probability that a bulb burns between 778 and 834 hours.

(d) State the mathematical model used in two-way classification of analysis of variance and explain the terms used in it. Further state the break up of total sum of squares.

- (e) State any *two* properties of distribution function (d.f.) of continuous type r.v. Further if for r.v. X the d.f. is given as :

$$F(x) = 1 - e^{(-x/3)}, x > 0$$
$$= 0, \text{ otherwise.}$$

Find :

$$P(0 < X < 5).$$

- (f) Explain the following terms with illustration :

Critical region, Level of significance, Sampling distribution of statistic.

3. Attempt any *three* of the following :

- (a) (i) Explain concept of analysis of variance. [5]
- (ii) A random sample of 40 observations from bivariate normal population gives correlation coefficient 0.76. Test whether the data supports the claim that the population correlation coefficient is 0.60. Use 5% level of significance. [5]
- (b) (i) Explain t -test for paired observations. [6]
- (ii) Explain the distinction between a parametric and non-parametric problem. [4]

- (c) Given below are the values of sample mean and the range (R) for ten samples of size 5 each :

Sample Number	Range	Mean
1	6	33
2	7	32
3	6	28
4	8	33
5	8	34
6	5	28
7	9	32
8	7	29
9	5	33
10	7	31

Set up $\bar{X}$ and R-charts, examine the state of control of the given process. Comment on your results. [10]

- (d) Let X and Y be two independent normal variables with means 3, 5 and variances 4, 25 respectively. Find : [10]

(I) $P(3X - 2Y > 0)$

(II) $P(X - Y < -1)$.

- (e) (i) Describe the test procedure for testing $H_0 : P_1 = P_2$ against $H_1 : P_1 \neq P_2$. [5]
- (ii) Explain chance causes and assignable causes of variations. [5]

4. Attempt any *one* of the following :

- (a) (i) A textile company weaves a certain fabric on a large number of looms. The manager would like the looms to be homogeneous so that their fabric is of uniform strength. It is suspected that there may be significant variation in the strength among looms. Consider the following data for the 4 randomly selected looms. Each observation is a determination of strength of the fabric in gm. per square cm : [7]

Loom 1 : 99 97 97 96

Loom 2 : 97 96 92 98

Loom 3 : 94 95 90 92

Loom 4 : 93 94 90 92

Carry out completely one-way classification.

Test the hypothesis that the average strength of fabrics produced by looms is same. Use 5% l.o.s.

- (ii) Complete the following analysis of variance table : [3]

Source of variation	Degrees of freedom	Sum of squares	Mean sum of squares	F-ratio
Treatment	8	100	12.5	?
Block	3	110	36.6666	?
Error	24	?	?	
Total	35	600		

(iii) Explain the meaning and purpose of statistical quality control. [5]

(iv) Test the randomness of the sequence of defective (D) and non-defective (N) items in the sample given below : [5]

DDNNNNDNDNNND

Use 5% level of significance.

(b) (i) The prices of share (in Rs.) of Titan watches observed on 10 different days in a month were as follows : [5]

66, 65, 69, 70, 69, 71, 70, 63, 64, 68.

Test whether the mean price of shares in a month is Rs. 65. Use 1% l.o.s.

(ii) Describe one tailed test procedure of Wilcoxon's signed rank test. [5]

(iii) The following table is obtained from the inspection on completed units of a product in 20 lots of size 100 each : [10]

Lot No.	No. of Defectives
1	3
2	10
3	12
4	7
5	5
6	4
7	5
8	3
9	3
10	4

11	4
12	6
13	7
14	3
15	3
16	4
17	3
18	9
19	5
20	7

Set up an appropriate control chart and comment on the state of control.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-378

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PHILOSOPHY

(G-3 : Aesthetics and Social Philosophy)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following questions in **50** words each : [10]

- (1) Distinguish between art object and aesthetic object.
- (2) Explain briefly the concept of medium.
- (3) State the mechanistic model of society.
- (4) Define religion and state its kinds.

2. Write short notes on any *four* of the following questions in **100** words each : [20]

- (1) Art as communication.
- (2) Classifications of art.
- (3) Concept of Lokadharmi.
- (4) Mill's liberalism.
- (5) Religion and Science.
- (6) Terrorism.

P.T.O.

3. Answer any *three* of the following questions in **200 to 250** words each : [30]

- (1) Explain the relative importance of form and content.
- (2) Explain 'sublime' as a fundamental concept in aesthetics.
- (3) State the Nyaya argument for the existence of God.
- (4) Explain the concept of stateless society.
- (5) Explain the problem of evil.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (1) Explain the nature and subject-matter of aesthetics.
- (2) Explain cosmological argument for the existence of God.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिकाही पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत द्या : [10]

- (1) कलावस्तू व सौंदर्यवस्तू यातील फरक सांगा.
- (2) माध्यम ही संकल्पना थोडक्यात स्पष्ट करा.
- (3) समाजाचे यंत्र-प्रारूप विशद करा.
- (4) धर्माची व्याख्या करा व त्याचे प्रकार सांगा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपण लिहा : [20]

- (1) कला म्हणजे संप्रेषण
- (2) कलेची वर्गीकरणे
- (3) 'लोकधर्मी' ही संकल्पना
- (4) मिल्लचा उदारमतवाद
- (5) धर्म व विज्ञान
- (6) दहशतवाद.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत द्या : [30]

- (1) आकार व आशय यांचे सापेक्ष महत्त्व स्पष्ट करा.
- (2) एक मूलभूत संकल्पना या नात्याने सौंदर्यशास्त्रातील 'उदात्त' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (3) ईश्वराच्या अस्तित्वासाठीचे न्याय-दर्शनातील युक्तिवाद सांगा.
- (4) 'राज्यविहीन समाज' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (5) दुरिताची समस्या स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत द्या : [20]

- (1) सौंदर्यशास्त्राचे स्वरूप व त्याचा अभ्यासविषय स्पष्ट करा.
- (2) ईश्वराच्या अस्तित्वासाठीचा विश्वकारणवादी युक्तिवाद स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[4001]-379

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PHILOSOPHY

[S-3 : Thinkers and Textual Studies (Indian)]

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) Attempt *All* questions.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following in **50** words each : [10]

- (a) Explain the term Chidvilasvada.
- (b) State Gandhiji's notion of non-violence.
- (c) What does Prof. Barlingay mean by distinguishability qua distinguishability ?
- (d) What according to Prof. Rajendra Prasad the nature of Dharma as a Purushartha ?

2. Write notes on any *four* of the following in **100** words each : [20]

- (a) Concept of Shakti in Amritanubhava
- (b) Concept of Dhamma (Dr. Ambedkar)
- (c) Krishnamurti's views on education

P.T.O.

- (d) Prof. Mohanty on relativism
- (e) Prof. Dayakrishna's view on the concept of school as a myth about Indian Philosophy
- (f) The notion of separability according to Prof. Barlingay.

3. Answer any *three* of the following in **250** words each : [30]

- (a) State and discuss the notion of adnana with reference to Amritanubhava.
- (b) State and explain Gandhiji's notion of Anasaktiyoga.
- (c) State and examine Prof. Mohanti's views on Darshan and Philosophy.
- (d) Critically discuss the claim to spirituality as a myth about Indian Philosophy with reference to Prof. Dayakrishna's article.
- (e) Explain the importance of the distinction Prof. Barlingay made between distinguishables and separables.

4. Answer any *one* of the following in **500** words : [20]

- (a) Write an essay on Dr. Ambedkar's views on equality and fraternity.
- (b) Explain in detail the centrality of the concept of moksha in Indian philosophy with reeference to the essay, 'The Concept of Moksha'.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडवावेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा : [10]

(अ) चिदविलासवाद हे पद स्पष्ट करा.

(ब) गांधीजींची अहिंसा ही कल्पना सांगा.

(क) फरक करण्याजोगे जसे फरक करण्याजोगे याचा प्रा. बारलिंगे यांना अभिप्रेत अर्थ काय ?

(ड) प्रा. राजेंद्र प्रसादांच्या मतानुसार धर्मपुरुषार्थाचे स्वरूप काय आहे ?

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा : [20]

(अ) अमृतानुभवातील शक्ती ही संकल्पना.

(ब) धम्म संकल्पना (डॉ. आंबेडकर).

(क) कृष्णमूर्तीचे शिक्षणावरील विचार.

(ड) सापेक्षतावादाविषयी प्रा. मोहंती.

(इ) भारतीय तत्त्वज्ञानाच्या संदर्भात दर्शन परंपरा या संकल्पनेच्या मिथका बाबत प्रा. दयाकृष्ण यांचा दृष्टिकोन.

(फ) प्रा. बारलिंगे यांना अभिप्रेत असलेले अलग करण्याजोगे ही कल्पना.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीनांची उत्तरे प्रत्येकी 250 शब्दांत लिहा : [30]

- (अ) अमृतानुभवाच्या संदर्भात अज्ञान ही कल्पना सांगून तिची चर्चा करा.
- (ब) गांधीजींची अनासक्तियोग ही कल्पना सांगा आणि स्पष्ट करा.
- (क) दर्शन आणि तत्वज्ञान यांविषयी प्रा. मोहर्तीचे विचार मांडून त्यांचे परीक्षण करा.
- (ड) प्रा. दयाकृष्ण यांच्या निबंधाच्या संदर्भात भारतीय तत्वज्ञानाविषयी असलेल्या अध्यात्मिकतेच्या दाव्याबद्दलच्या मिथकाची चिकित्सक चर्चा करा.
- (इ) प्रा. बारलिंगे यांनी फरक करण्याजोगे आणि अलग करण्याजोगे यांत केलेल्या फरकाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (अ) डॉ. आंबेडकरांच्या समानता आणि बंधुता याबाबतच्या विचारांवर निबंध लिहा.
- (ब) 'मोक्षाची संकल्पना' या निबंधाच्या संदर्भात भारतीय तत्वज्ञानात मोक्ष या संकल्पनेची केंद्रवर्तिता विस्ताराने स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-380

T.Y. BA. EXAMINATION, 2011

PHILOSOPHY

Special Paper S-4

Thinkers and Textual Studies (Western)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following questions in **50** words each : [10]

- (1) State Nietzsche's concept of truth.
- (2) Explain the notion of form of life.
- (3) State objections raised against existentialism.
- (4) Explain the concept of the dogma of the 'Ghost in the Machine'.

2. Write short notes on any *four* of the following in **100** words each : [20]

- (1) Husserl's notion of bracketing.
- (2) Nietzsche's concept of superman.
- (3) Sense of proposition according to Tractatus.
- (4) Essence of Modern Technology.
- (5) The notion of official doctrine according to Ryle.
- (6) Distinction between active and passive euthanasia.

3. Answer any *three* of the following questions in **200 to 250** words each : [30]

- (1) Explain Pierce's Notion of truth.
- (2) State and discuss the basic features of Husserl's phenomenology.
- (3) Explain Heidegger's concept of 'Gestel'.
- (4) State and explain Ryle's Notion of Category Mistake.
- (5) State and critically examine Sullivan's arguments against euthanasia.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (1) Write an essay on Nietzsche's concept of Will to Power.
- (2) Discuss in detail Sartre's concept of Freedom and Responsibility.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा : [10]

- (1) निंदोची सत्य ही संकल्पना विशद करा.
- (2) 'जीवनाचा आकार' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (3) अस्तित्ववादाविरोधी घेण्यात येणारे आक्षेप विशद करा.
- (4) 'यंत्रातील भूत हा दूराग्रह' ही संकल्पना स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा : [20]

- (1) हुसलर्ची कंसीकरण ही संकल्पना.
- (2) नित्दोची महामानव ही संकल्पना.
- (3) ट्रॅक्टॅटस्च्या मतानुसार विधानाचा अर्थ.
- (4) आधुनिक तंत्रज्ञानाचे सारतत्त्व.
- (5) राईलची अधिकृत सिद्धांत ही संकल्पना.
- (6) सक्रीय आणि निष्क्रिय स्वेच्छामरणातील फरक.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा : [30]

- (1) पिअर्सची सत्यविषयक संकल्पना स्पष्ट करा.
- (2) हुसलर्च्या मानस प्रत्ययवादाची ठळक वैशिष्ट्ये सांगून त्याविषयी चर्चा करा.
- (3) हायडेगरची 'Gestel' (गेस्टल) ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (4) राईलची कोटीप्रमाद ही संकल्पना सांगून तीचे स्पष्टीकरण करा.
- (5) सुलविनच्या स्वेच्छामरण विरोधी युक्तिवादांचे चिकित्सक परीक्षण करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 500 शब्दांत उत्तर लिहा : [20]

- (1) प्रभुत्वाची आकांक्षा या नित्दोच्या संकल्पनेवर सविस्तर निबंध लिहा.
- (2) सार्त्रेच्या स्वातंत्र्य आणि जबाबदारी या संकल्पनेवर सविस्तर चर्चा करा.

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011
COMPUTER APPLICATION (Vocational)
Paper V
(2008 PATTERN)

Time : Two Hours

Maximum Marks : 40

1. Answer the following questions (any *four*) : [20]
  - (a) What is Networking ? State advantages of networking ? Explain LAN, MAN, WAN.
  - (b) Explain waterfall model to develop a website.
  - (c) What is search engine ? How does it work ?
  - (d) Distinguish between Traditional Commerce and E-Commerce.
  - (e) State advantages of Internet.

2. Write short notes on (any *five*) : [15]
  - (a) Table in html
  - (b) Frame tag in HTML
  - (c) Image mapping
  - (d) E-Payment
  - (e) Domain Name Services
  - (f) Website.

3. Write a program to play a sound in a website without control. [5]

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[4001]-384

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

FUNCTIONAL ENGLISH (Vocational Stream)

Paper V

**(Introduction to Print Media and Writing for Mass Media
and Key Competency Mudules)**

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Prepare a news item in about **150** words based on the points given below : [15]

- Times News Network
- Pune
- The 89-year-old, legendary vocalist Bhimsen Joshi died in Pune at private hospital
- Admitted to Sahyadri Hospital in December with gastrointestinal bleeding and bilateral pneumonia
- Tribute paid to Kirana Gharana maestro by several renowned artists
- Chief Minister Prithviraj Chavan and Minister for External affairs S.M. Krishna attended the funeral
- Bharat Ratna in 2008

P.T.O.

- Started Sawai Gandharv Music Festival in Pune in 1953
- Hit song 'Mile sur mera tumhara'
- Playback for films like 'Gulacha Ganpati', 'Mee Tulas Tuzya Angani', 'Pativrata', 'Raja Shivchhatrapati' and Amol Palekar's 'Ankahi'
- Survived by four sons
- The last rites performed at 'Vaikunth Crematorium'

Or

Prepare an alternative copy of the following so as to attract the customers by making changes only in its verbal aspects. [15]

2. Answer the following questions in about **60** words (any *two*) : [10]

- (i) What are the elements of a feature ?
- (ii) “Popularity of a newspaper depends on readability and its interest”. Discuss.
- (iii) Differentiate between the language used in a radio talk and a newspaper article.
- (iv) Prepare a short radio talk or a conversation on the following topic :
Stress Management.

3. (A) Answer the following questions in about **60** words (any *two*) : [10]

- (i) “Effective technical writing is a craft”. Discuss.
- (ii) What are the essential requisites for building a career in the field of technical writing ?
- (iii) Discuss the scope of technical writing.
- (iv) How does a technical writer present information to the end-users ?

(B) Describe an upcoming of multi-storied towers of ‘Anmol’s Nayantara City’ with the help of the following details so as to attract the customers in Nasik : [5]

- 4 BHK and 3 BHK apartments

- Facilities : gymnasium, swimming pool, indoor games, auditorium, party hall
- Podium garden within the complex spread over Rs. 1 lakh per sq. ft.

4. (A) Give Marathi or Hindi words for the English terms given below
(any *ten*) : [10]

- (1) Administration
- (2) Booklet
- (3) Clerk
- (4) Discount
- (5) Documentary
- (6) Quorum
- (7) Seminar
- (8) Revenue
- (9) Secretary
- (10) Urban
- (11) Verification
- (12) Voucher.

(B) Translate the following passage into Marathi or Hindi : [10]

The oil crisis has disturbed the economies of the highly advanced countries as well as of the underdeveloped poor countries. The oil producing countries of the Middle East have become the new economic power of the world overnight. During the fourth Arab-Israel War in October, 1973, the Arab oil producing countries decided to use crude oil as a political weapon for the first time. As a result of this the prices were increased exorbitantly. Crude oil, which was selling approximately at two dollars per barrel, at the beginning of 1973, was sold at the rate of 11 to 12 dollars per barrel after the war. The price hike naturally wrecked the financial position of all the countries which were not self-sufficient in crude oil.

Or

Translate the following passage into English : [10]

व्याकरण शिकल्याशिवाय परिभाषा येणार नाही ही समजूत तर आहेच, पण स्व भाषेवर प्रभुत्वालाही 'शुद्ध कसे बोलावे आणि शुद्ध कसे लिहावे' याचे नियम आलेच पाहिजेत असेही मानणारे असंख्य लोक आहेत. आपण बोलतो त्या भाषेच्या स्वरूपापेक्षा आणि माहितीपेक्षा व्याकरण हे काही विशेष वेगळे आहे, असे मानले जाते. जोडे घालून देवळात जाता येणार नाही, त्याचप्रमाणे बोलायची भाषा साहित्यात

वापरून चालणार नाही, असा एक जवळ जवळ सर्वसामान्य समज आहे. म्हणजे आपणाकडे रूढ असणाऱ्या 'व्याकरण' या शब्दाचा अर्थ 'लिहिण्याच्या भाषेचे नियम' असा करायला हवा. 'शुद्ध कसे बोलावे' हा विषय या व्याकरणाच्या कक्षेत येऊ शकत नाही'.

5. (A) Write short notes in about **100** words on any *two* of the following : [10]

(i) Major types of films.

(ii) Social and entertainment value of a film.

(iii) Elements of documentary films.

(iv) Cinematography.

(B) Write a review in about **200** words of a horror film or a romantic film you have watched. [10]

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—2

[4001]-385

T.Y. BA. EXAMINATION, 2011

TRAVEL AND TOURISM MANAGEMENT

(Vocational Stream)

**Paper V : Emerging Concepts of Tourism and
Tourism Development**

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :—**
- (i) *All* questions are compulsory.
  - (ii) Figures to the right indicate full marks.
  - (iii) Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.
  - (iv) Use of map stencil is allowed.

- 1.** Explain any *two* in brief (Around **50** words each) : [10]
  - (i) Sustainable tourism : Guidelines
  - (ii) Sea link
  - (iii) Meetings
  - (iv) Kerala oil therapy.

- 2.** Write short notes on any *four* (Around **100** words each) : [20]
  - (i) Conflict management
  - (ii) Ooty as medical tourism

- (iii) Doxey's erridex
- (iv) Positive aspects of Olympics on tourism industry
- (v) Air transport to Amarnath
- (vi) Examples of Ecotourism.

3. Answer any *three* (**200-250** words each) : [30]

- (i) National Tourism Plan, 1992.
- (ii) What do you mean by business tourism ? Give examples.
- (iii) Agro-tourism in Maharashtra.
- (iv) Recent trends in International Tourism in India.
- (v) Explain Carrying capacity.

4. Answer in detail any *one* (Around **500** words) : [20]

- (i) Negative impacts of tourism on agriculture.
- (ii) Sustainability in Rajasthan Tourism.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

[4001]-386

T.Y. BA. EXAMINATION, 2011

HINDI

(प्रयोजनमूलक हिंदी : वोकेशनल)

(Functional Hindi : Vocational)

प्रश्नपत्र 5 : सैद्धांतिक

(अनुवाद, टिप्पण-प्रारूपण, संहिता एवं फीचर लेखन, आवेदन,

साक्षात्कार, संगणक तथा मूलक्षमता मापदंड)

(2008 PATTERN)

समय : 3 घंटे

पूर्णांक : 80

सूचनाएँ :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

(ii) प्रश्न की दाहिनी ओर लिखे गए अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं ।

विभाग-अ

1. (अ) हिंदी में अनुवाद कीजिए : [8]

Disciplinary Action (Warning)

No.....

GOVERNMENT OF INDIA

INDIAN POSTS AND TELEGRAPHS DEPARTMENT OFFICE
OF THE DIRECTOR GENERAL OF POSTS AND TELEGRAPHS.

New Delhi the.....

Memorandum

The explanation submitted by Shri ..... (designation)
in reply to this Directorate's Memo of even number dated

P.T.O.

..... for absenting himself without prior permission and not submitting any application there, has not been found satisfactory. He should have sent his application to the officer concerned in due time. Since Shri ..... has committed this lapse for the first time, he is let off with this warning that if he commits the same lapse in future, the entire period of his absence will be treated as unauthorised and he will be granted extraordinary leave without pay. Necessary disciplinary action may also be taken in such case.

Assistant Director General (Admn.)

Shri .....

..... Section

P & T Directorate, New Delhi.

(आ) परिपत्र का प्रारूप तैयार कीजिए । [8]

2. किन्हीं चार पर टिप्पणियाँ लिखिए : [16]

- (क) स्वपरिचयपत्र (बायोडाटा) का महत्व,
- (ख) स्वपरिचयपत्र का स्वरूप,
- (ग) टिप्पण तैयार करने के सिद्धांत,
- (घ) प्रारूप की विशेषताएँ,
- (च) धारा 3(3),
- (छ) टिप्पण के प्रकार,
- (ज) आवेदनपत्र ।

विभाग-ब

3. (अ) दूरदर्शन पर होली का रंगारंग कार्यक्रम प्रस्तुत होने जा रहा है । इस कार्यक्रम के निवेदन की संहिता तैयार कीजिए । [8]
- (आ) किसी उद्योजक के साक्षात्कार का शब्दांकन कीजिए । [8]
4. किन्हीं पाँच पर टिप्पणियाँ लिखिए : [20]
- (ट) मुद्रणक्षेत्र की अत्यधुनिक तकनीकी
- (ठ) इंट्रो
- (ड) किन्हीं दो संगणक प्रणालियों का परिचय
- (ढ) रेडियो तथा दूरदर्शन के संहिता-लेखन का अंतर
- (त) सफल निवेदक की विशेषताएँ
- (थ) साक्षात्कार के तत्व
- (द) साक्षात्कार के प्रकार
- (ध) रेडियो फीचर लेखन ।
5. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं चार शब्दों के लिए हिंदी पारिभाषिक शब्द लिखिए : [4]
- (i) Cabinet Secretariat,
- (ii) Announcer,
- (iii) Annuity,
- (iv) Commuted Leave,
- (v) Bye-law.

(आ) निम्नलिखित में से किन्हीं चार शब्दों के लिए अंग्रेजी पारिभाषिक शब्द लिखिए : [4]

(i) केंद्रीय सतर्कता आयोग,

(ii) शिक्षु यांत्रिक,

(iii) अग्रिम,

(iv) चिकित्सा छुट्टी,

(v) आश्वासन ।

(इ) निम्नलिखित के हिंदी पर्याय लिखिए : [4]

(i) I am directed to ..... .

(ii) The matter is under consideration.

(iii) Please acknowledge receipt.

(iv) Relevant papers be put up.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[4001]-388

T.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

GANDHIAN THOUGHT (Gen.)

(Relevance of Gandhian Thought)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following questions in **50** words each : [10]

- (1) Briefly discuss the anti-imperialist movement laid by Martin Luther King.
- (2) Explain the nature of Ganga Bachao Andolan.
- (3) Bring out the importance of Vinoba's idea of Gramdana.
- (4) Explain the impact of Gandhian thought on Acharya Dada Dharmadhikari.

2. Write short notes on any *four* of the following in **100** words each : [20]

- (1) Chipko Andolan.
- (2) Anti-racist Movement in South Africa.
- (3) Vinoba's idea of Sthitapradnya Darshan.

- (4) Dada Dharmadhikari's conception of Sarvodaya.
- (5) Movement for New Society (U.S.A.).
- (6) N.G. Gore's Atheism.
3. Answer any *three* of the following in **200** to **250** words each : [30]
- (1) Explain Jayprakash Narayan's views on Total Revolution.
- (2) Explain the impact of Gandhiji on Martin Luther King.
- (3) Illustrate the conception of Sarvadharmasambhava according to Acharya Dada Dharmadhikari.
- (4) Explain the impact of Gandhian thought on Environmental Movements in 20th Century.
- (5) State and evaluate the need of Women Empowerment Movement.
4. Answer any *one* of the following in **500** words : [20]
- (1) Explain and evaluate Gandhian methods and techniques for solving various socio-political problems.
- (2) Explain and bring out the success and limitations of Bhoodan Movement of Vinoba Bhave.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दात उत्तरे लिहा : [10]
- (1) मार्टिन ल्यूथर किंग यांनी साम्राज्यशाही विरोधी केलेल्या चळवळीसंबंधी थोडक्यात चर्चा करा.

- (2) गंगा बचाओ आंदोलनाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
  - (3) विनोबांच्या ग्रामदान या संकल्पनेचे महत्व विशद करा.
  - (4) आचार्य दादा धर्माधिकारींवरील गांधीविचारांचा प्रभाव स्पष्ट करा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा : [20]
- (1) चिपको आंदोलन.
  - (2) दक्षिण आफ्रिकेतील वंशविरोधी चळवळ.
  - (3) विनोबांची स्थितप्रज्ञ दर्शन ही कल्पना.
  - (4) दादा धर्माधिकारींची सर्वोदयाची संकल्पना.
  - (5) नवसमाज संबंधी चळवळ (यू. एस. ए.).
  - (6) ना. ग. गोरे यांचा निरीश्वरवाद.
3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा : [30]
- (1) जयप्रकाश नारायण यांचा 'समग्र क्रांतीविषयीचा दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
  - (2) मार्टिन ल्यूथर किंग यांच्यावरील गांधीविचारांचा प्रभाव स्पष्ट करा.
  - (3) आचार्य दादा धर्माधिकारींची सर्वधर्मसमभाव या संकल्पनेचे विवेचन करा.
  - (4) विसाव्या शतकातील पर्यावरणविषयक चळवळींवरील गांधीविचारांचा प्रभाव स्पष्ट करा.
  - (5) महिलांच्या सबलीकरण चळवळी सांगून त्यांचे मूल्यमापन करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 500 शब्दांत उत्तर लिहा : [20]
- (1) विविध सामाजिक आणि राजकीय समस्या सोडविण्यासाठी गांधीजींची पद्धत आणि तंत्रे स्पष्ट करून त्यांचे मूल्यमापन करा.
  - (2) विनोबा भावेच्या भूदान चळवळीचे यश आणि मर्यादा दर्शवून त्यांचे स्पष्टीकरण करा.